

BIBLIOTEKA PUBLICZNA
MIASTA LWOWA.

3692

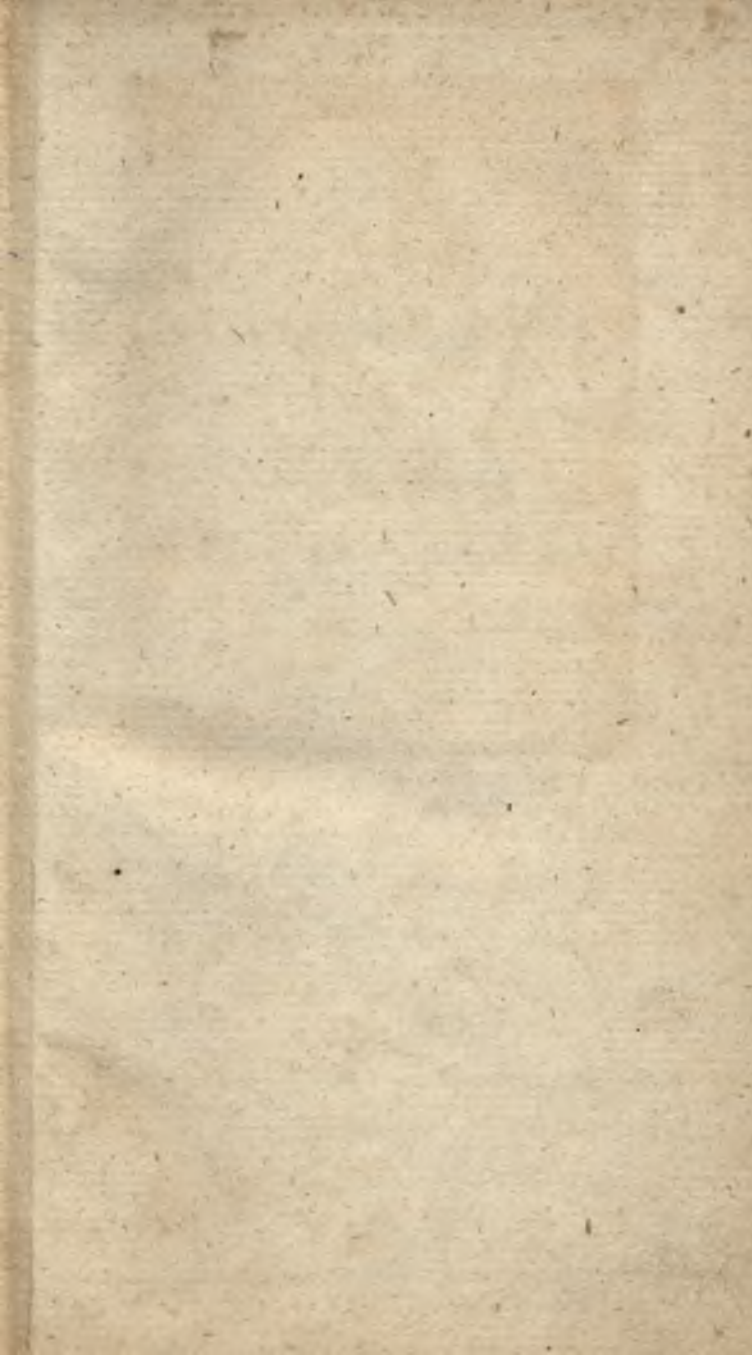
GRAMMATYKA

JĘZYKA

STAROSŁAWIAŃSKIEGO.

3692

GRAMMATYKA

JĘZYKA

STAROSŁAWIAŃSKIEGO

iakiego

*Sławianie obrządek grecki wyznający
w księgach swych cerkiewnych uży-
wają.*

napisana

przez Ks. A. D.

Dobrzański H

5111: Bar 4.18.222

w PRZEMYŚLU

w Drukarni Biskupięj obr. gr. kat.

1857.

Z KSIĘGOZBIORU
EUGENIUSZA
BAREWICZA

9078/1 740

158927

I

~~~~~
I M P R I M A T U R.

Vom k. k. Bücher-Revision's-Amte.

Lemberg am 25ten März 1837.

Escherich.

3692

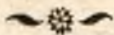
Y. Gusiakiewicz
K-u. Stawickiego 47.
30.8.67, 40, - 5

PRZEDMOWA.

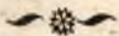
Używając niegdyś Rusini ojczystej tylko swęj mowy nie oddalali się nigdy zbyt od mowy cerkiewnoślawiańskiej, a mając zawsze jej zasady na względzie i znając nieocenioną jej wartość przechowywali ją jako skarb narodu najdroższy. Lecz gdy później losu kolejną Rusini wpływowi rządu, mowy i obyczajów narodów innych ulegli, obciągnęła się nieznacznie mowa ojczysta zaniedbania pleśnią, z mową ojczystą zapomniano mowę cerkiewną tak, że wyznać potrzeba, iż, wyjąwszy osoby duchowne, nikt się prawie inny z szerepu ruskiego nią nie trudni. Atoli i duchowni zostawieni sami sobie tylko, bez wszelkiego w tym względzie przewodnictwa, nie uczynwszy się mowy tej w szkołach, a po ukończeniu tychże nie mając czasu i środków wymagalnych by się w grammatyczne zapuszczać badania, nie-mogliby być w mowie tej należycie biegłymi. Zważywszy pilnie to wszystko słusznie zastosowaćby można i do mowy cerkiewnej naszych czasów, co synod Spoletański w r. 1638 względem mowy illyryjskiej rozporządził: „Cum inter 30 parochias foraneas hujus dioecesis, octo tantum sint ritus latini, ceterae Illyricorum; quoniam peculiari et speciosissimo Sanctae matris Ecclesiae privilegio, in idiomate illirico sacra habetur liturgia, maxima habenda est ratio, ejusdem idiomatis probe addiscendi et docendi. Clerici noverint Asbuquidarium atque a peritis sacerdotibus

erudiantur, qui in eam praecipue curam incumbant, ut Illyricum litterale, quo Missale et Breviarium perscripta sunt, perfecte calleant.” A jaką wielce uczony B. Kopitar w mozolnem swém dziele: Glagolita Clozianus” dla Glagolitów podaje radę i dla nas (Rusinów) byłaby pożyteczną gdyby tylko mogła być uiszczoną: Ante omnia hoc sibi firmissime persuadeant Glagolitae, se decere non indignos videri tam specioso Ecclesiae privilegio; ideoque qui plura habeant, ex aequo etiam plura debere praestare; brevi, se latinis presbyteris in reliqua omni scientia pares, linguae autem privilegiariae scientia jure etiam superiores esse oportere.... Tantum in Theologiae ultimo studio addenda erit cathedra linguae Slavicae veteris, ut cum opus erit cantari missam Slavonicam, non solum cum aemulatione Dei cantetur, sed etiam cum aemulatione secundam scientiam (Rom. 10, 2.) Poznano i u nas tę konieczną potrzebę wiadomości mowy cerkiewnej, a w skutek poznania tego rzecz tak ułożono, iż słuchacze wydziału teologicznego ob gr. tak we Lwowie, jako też w Przemyślu prywatnie przynajmniej tej mowy odczyty otrzymują. By zaś te odczyty pomyślny miały skutek, niezbędną jest potrzebą grammatyka, któraby im za podstawę służyć mogła. Mamy wprowadzić kilka grammatyk języka cerkiewnego, jako to: M. Smotryskiego, A. Mrazowicza, grammatykę klasyczną J. Dobrowskiego, M. Łutskaja, lecz żadna z tychże dla początkowych i dla wszystkich, których mową potoczną i najażywaną jest mowa polska, korzystnie użytą być nie może. Z tego powodu (będąc także od przełożonych wezwanym) używszy wzmiankowanych grammatyk ułożyłem ninieyszą grammatykę w języku polskim. Zamiarem przeto tej grammatyki jest, uczynić mowę cerkiewną dla każdego mówiącego po polsku przystępną i zrozumiałą, lecz mowę, jaką w księgach cerkwi wschodniej

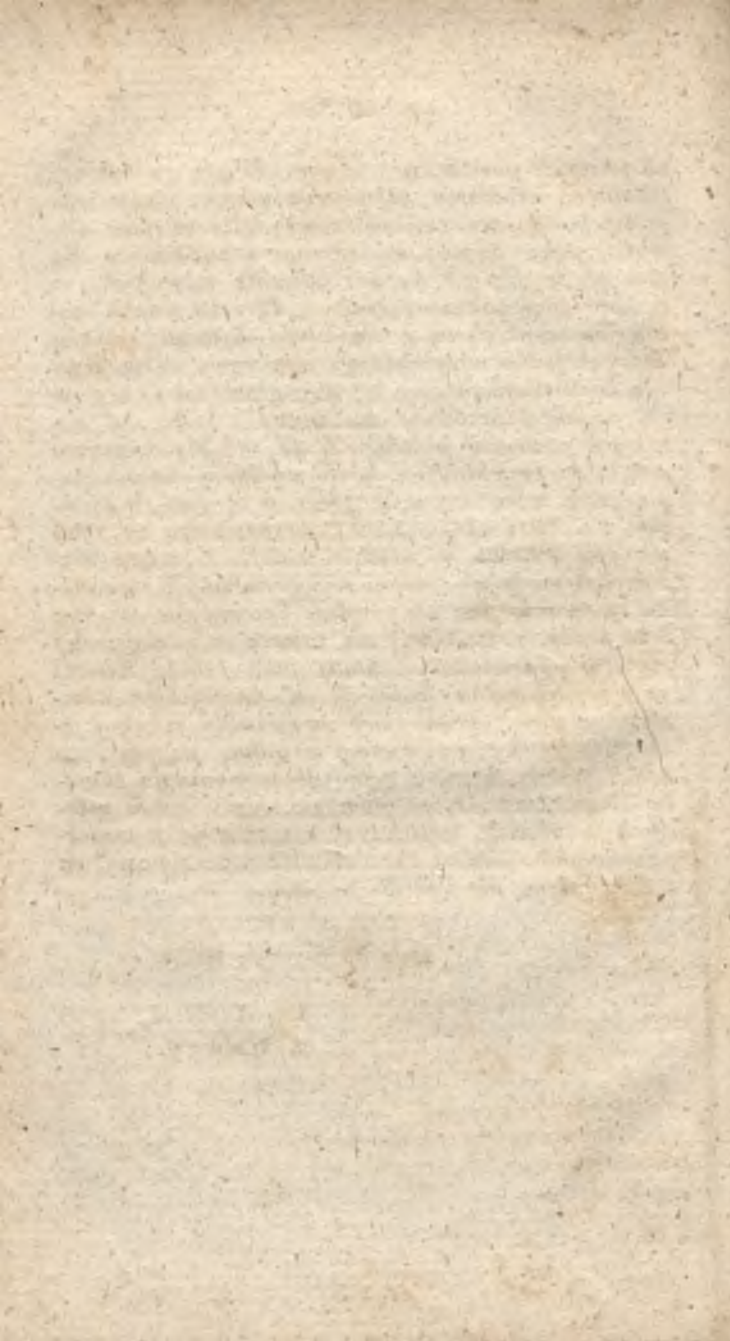

za naszych posiadamy czasów. Wiem to dobrze, iż mowa cerkiewna, jaką teraz mamy, nader różni się co do pisowni od mowy tejże wieków dawniejszych; dawną wykluczam i zostawiam dla mężów więcej sił i czasu odemnie mających, a mowę ksiąg nowszych tylko z 17 i 18 wieku zawieram w obręb tej grammatyki o tamtej w niektórych tylko wzmiankując miejscach. Dla tego nie wyłaczam różnicy między głoskami *ѣ* i *ѧ*, *ѡ* i *Ѣ* i t. p. której przedtęm nie znano i która od nowszych pochodzi pisarzy. Z tej samej przyczyny wzięte są przykłady z biblij wydania najnowszego, jakie tylko dostać mogłem, a to jest Budzyńskie z r. 1801 wydanie zaś Petersburskiego z r. 1816 nie zdarzyło mi się nigdzie znaleźć. Z resztą aczkolwiek czuję niedostatki tej grammatyki, wszelako tuszę sobie, że nie zostanie bez wszego pożytku i że praca, przy której nie zawsze siły chęci mej szczerzej odpowiadały, którą jako ksiądz wiejski w chwilach tylko wolnych od obowiązków duszstarownictwa, ograniczony na szczupłą szkolną jeszcze bibliotekę, pozbawion wszelkiej porady, że praca mówię, którą li tylko dla pomnożenia chwały Boga, kwoli dobra ziomków, kwoli dobra młodych przyjacieli, wielebnych i szanownych współpracowników w duszstarownictwie przedsięwziąłem i dokonałem, nie będzie daremną.

Dnia 30 Stycznia 1837.

Hs. A. D.
z Waławy.

Część pierwsza

czyli

w s t ę p n a.

§. 1.

O abecadle mowy cerkiewnej.

Abecadło mowy cerkiewnej, która, od Cyryla wynalazcy swego Cyrylika, lub od głosek początkowych azbuką nazywać się zwykło, składa się z głosek następujących:

<i>postać.</i>	<i>nazwa.</i>	<i>brzmienie podług polskiego.</i>
Я а	Нзъ	a.
Б б	Бѣки	b.
В в	Вѣан	w.
Г г	Глаголь	h.
Д д	Докрѡ	d.
Е е	Есть	e. je.
Ж ж	Живѣте	z.
З з	Земь	z.
И и	Иже	z.
І і	І	i.
К к	Какъ	h.
Л л	Людѣ	l. t.
М м	Мысльте	m.

Н н	Н ншъ	n.
О о	О онъ	o.
Ѡ ѡ	Ѡ	o.
П п	Покѡй	p.
Р р	Рцы	r.
С с	Слоко	s.
Т т	Твѣрдо	t.
Оу оу Ѫ	Оукъ	u.
Ф ф	Фертъ	f.
Х х	Хкръ	ch.
Ѧ ѧ	Отъ	ot.
Ц ц	Цы	c.
Ч ч	Черкъ	cz.
Ш ш	Ша	sz.
Щ щ	Ща	szcz.
Ъ ъ	Ѧръ	bezgłoska
Ы ы	Ѧры	y.
Ь ь	Ѧрь	bezgłoska
Ѣ ѣ	Ѣтъ	i, ji.
Е е	Е	je, e.
Ю ю	Ю	ju.
Ѧ ѧ)	Ѧ	ja.
Ѧ ѧ)		
Ѣ ѣ	Кси	x.
Ѧ ѧ	Пси	ps.
Ѧ ѧ	Ѧнти	th.
Ѧ ѧ	Ѣжица	y. w.

§. 2.

O brzmieniu niektórych głosek.

1. Gdy się w wyrazie jakowym głoska Г podwójna znajduje, pierwsza brzmi jak polskie n, druga zaś jak h; n. p. Логгінъ, аггелъ, галгелна cancer (rak.)

2. Głoska *h* wymawia się po każdej samogłosce jak *je*; n. p. *выспienie* zaśnienie, *когда* *hetman*; w każdym innym razie ma brzmienie polskiego *e*; n. p. *мрежа* sieć, *черта* kreska, *ице* tak.

3. Głoska *l* brzmi miękko jak polskie *l* przed samogłoskami: *к, ю, а*; n. p. *лишь* łysina, *любовь* miłość, *лукъ* garbaty; przed innymi zaś samogłoskami wymawia się twardo jak *t*; n. p. *лани* *та* policzek, *исполни* *ол*brzym, *лскакство* złość.

4. Podobnie zmiękczają się głoski *д, з, ж, н, с, т, ц*, przed *к, ю, а*; inaczej zaś brzmią twar- do jak *d, z, n, s, t, c*; n. p. *предка* granica, *скал* bardzo, *стен* cien, *цканы* cały.

5. Głoska *e* brzmi na początku słowa i po sa- mogłosce jak *je*, w innych razach jak *e*; n. p. *едни* jeden, *отец* oyców.

6. *ъ* i *ь* nie wymawia się wcale; lecz *ъ* służy do zaostrenia, *ь* zaś do zmiękczenia głoski poprzedzającej, n. p. *уга* ką, *уга* węgiel; *мда* trucizna, *мда* jedzenie; *перст* palec, *перст* zie- mia.

7. Głoska *v*, która greckiemu *υ* odpowiada, brzmi lub jak *y*, lub jak *w*. Jak *y* brzmi na począ- tku słowa i między dwoma spółgłoskami, w innych razach jak *w*; n. p. *впатъ* konsul, *свхмъ*, *Евфратъ*. Z poprzedzającą samogłoską *o* tworzy dwugłoskę: *Моѡѡ*.

§. 3.

O podziale głosek.

Głoski dzielą się na samogłoski (*самогласная* *пигмена*) spółgłoski (*согласная*) i dwugłoski (*двое-* *гласная*).

I. Samogłoski są: a) czyste czyli pojedyncze: *а, е, и, (і) о, (ѡ) у, (Ѹ) ѱ*; tudzież b) złożone; *ѡ, (а) е, ю і ѣ*.

II. Spółgłoski dzielą się na:

- a) wargowe: б, в, м, п.
- b) języczne: л, н, р.
- c) zębowe: д, т.
- d) syczące: з, ж, с, ц, ч, ш, щ.
- e) gardłowe: г, к, х.

Z tych spółgłosek są inne twarde jako: г, к i х, inne miękkie jako: ж, ц, ч, ш, щ; wszystkie zaś inne mogą mieć brzmienie twarde lub miękkie, według tego czyli ь albo ь po nich następuje. — Spółgłoski ф, ь, џ, гłoski д i в, są z greckiego wzięte i w cudzych tylko wyrazach używać się zwykły.

III. Dwugłoski powstają, gdy się do którejkolwiek samogłoski ь dodaje i te dwugłoski są:

аи: отаи potajemnie, окутаи zwyczaj.

еи: еи олива, си теп, нии срзоп.

ии: жрекии los, кормчии sternik.

ои: знои праі, рои рój, мои мój.

зи: вкрзи wierz, помнизи zmiłuy się.

ыи: деиный prawy, непорочный niepokalany.

еи: еи tak.

аи: аице jaje.

юи: коюи wojuj.

џи: сладџи złoczyńca, оугодџиши najprzyjemniejszy.

§. 4.

O używaniu samogłosek: а, е i є, и i ї,

I. Samogłoska а używa się we środku i na końcu wyrazów n. p. созданіе stworzenie, отроча dziecko. Na początku stoi w niektórych tylko słowach, jako: акіе wnet, амо dokład, аще jeżeli, zaimek nawet азъ ja, pisał się niegdysъ маъ skąd inne narzeczа odrzuciwszy зъ mają ja. Wyrazy z cudzych mów wzięte zatrzymują а i na począ-

tku, n. p. **ааъ** piekło; **аиѣѣѣ** brat cioteczny, **аѣѣ** oyciec.

II. Między **ѣ** i **е** co do używania jest różnica następująca: **ѣ** stać może we środku i na końcu, lecz nigdy na początku wyrazu n. p. **дѣнница** jutrzeńka, **позорище** widowisko. W księgach dawnych używaną była na początku wyrazów głoska **к**, teraz zaś piszesię zawsze **е**; n. p. **елень** jelen, **ежъ** jeź. Lecz **е** używa się także we środku wyrazów, jako to;

1. W pierwszym spadku liczby mnogiej r. ż. i n. dla rozróżnienia tegoż od podobnego spadku drugiego liczby pojedynczej n. p. **хѣленіа** bluźnierstwa, **жены** niewiasty; w spadku zaś drugim liczby pojedynczej stoi **ѣ**: **хѣленіа**, **жены**.

2. Dla rozróżnienia spadku drugiego liczby mnogiej od podobnego spadku pierwszego liczby pojedynczej, co o rzeczownikach męskiego tylko rodzaju uważać należy n. p. **клевретъ** towarzyszów, **срѣкреникъ** srebrników, **отець** oyców; liczba zaś pojedyncza ma **ѣ**: **клевретъ**, **срѣкреникъ**, **отець**.

3. W drugim spadku liczby mnogiej r. m. kończącym się na **екъ**, by go rozróżnić od skróconych przyniotników męskich, n. p. **врачекъ** lekarzy, **злодѣекъ** złoczyńców; ale **врачекъ** lekarski, **злодѣекъ** złoczyńcy.

4. W spadku trzecim liczby mnogiej r. m. i n. dla rozróżnienia go od spadku szóstego liczby pojedynczej które sobie są podobne; n. p. **царемъ** królem, **мѣжемъ** mężom, **дѣланіемъ** czynkom, **знаменіемъ** znakom; w liczbie zaś pojedynczej pisze się **ѣ**: **царемъ**, **мѣжемъ**, **дѣланіемъ**, **знаменіемъ**.

III. Co się tyczy **и** i **ї**, więc głoska **ї** żadnego nie zaczyna wyrazu, wyjąwszy słowa z innych inów wzięte i imiona własne, w których i na początku używać się zwykła; n. p. **ікѣна** obraz, **іѣнѣ** Jan. — We środku między dwoma spółgłoskami nie kładzie się **ї** jak tylko w wyrażeniu **іѣѣ** świat,

by go rozróżnić od *миръ* pokój, i od *мро* olej święty; tudzież w słowie *кѣно* wino, dla rozróżnienia tegoż od *вина* wina i *вынѣ* zawsze; a na koniec w wyrazach cudzych n. p. *кѣвѣтъ* skrzynia, *сѣра* rota (oddział woyskowy. — Lecz wyłącznie stoi i we środku słowa przed samogłoską; n. p. *сѣдѣа* sędzia, *кѣззаконѣ* nieprawość, *тоѣнѣ* tylko. Z tej przyczyny i przyimek *нѣ* zamienia głoskę *н* na *ѣ* gdy z słowem na samogłoskę zaczynającym się w jeden wyraz złączony bywa; n. p. *нѣіаѣ* przyjęcie, *нѣіаѣ* przyde.

We wszystkich innych razach używa się *н* na początku, we środku i na końcu słowa n. p. *нѣкони* na początku, *сѣкѣнѣнѣ* buntownik. — Dwugłoski wszystkie wymagają w końcu *нѣ*; n. p. *жѣтѣкѣнѣ* srogi, *дѣдѣнѣ* dobry, *тѣкѣнѣ* twój.

§. 5.

O używaniu samogłosek: o i w, oy i ѣ.

1. Samogłoski o i w jedno mają brzmienie i różnią się tylko używaniem. Tak w używa się:

1. W słowach cudzych n. p. *омѣга* omega, *нѣмѣнѣ* starosta, *сѣкѣдѣаѣтѣврѣ* kat. Tak na obrazie Zbawiciela często widzieć można napis *о ѣнѣ*, wzięty z greckiego *о ѣнѣ* który iest.

2. W wykrzykniku w, w przyimkach: *оѣ*, *оѣнѣ*, *ѣ* i w wyrazach z tychże złożonych; n. p. *ѣплѣтѣ* płot, *ѣпраѣдѣнѣнѣ* usprawiedliwienie, *ѣкѣтѣоѣнѣ* o-bleżenie, *ѣнѣѣѣѣѣѣѣ* odpuścić.

3. Dla rozróżnienia spadków sobie podobnych, jako to:

a) W spadku pierwszym liczby mnogiej: który jest podobny spadku drugiemu liczby pojedynczej, co o rodzaju żeńskim tylko uważać należy; n. p. *зѣнѣѣѣѣѣ* przykazania, *кѣѣѣѣ* skóry, *нѣѣѣѣѣ* chciwości.

b) W drugim spadku liczby pojedynczej przymiotników i zaimków r. m. by go tym sposobem rozróżnić od podobnego spadku czwartego téjże liczby n. p. хвалите его вси ангелы его chwalcie go wszyscy Aniołowie jego.

c) Różni się także samogłoską w pierwszy spadek liczby mnogiej przymiotników r. n. od pierwszego spadku liczby pojedynczej r. ż. n. p. подвigna podobne, подокна podobna.

d) Samogłoską w różnią się rzeczowniki r. m. w spadku drugim liczby mnogiej od przymiotników skróconych r. m. spadku pierwszego liczby pojedynczej, które nie w lecz o m. ją; n. p. кнѣзѣвъ перетъ, кѣкѣвъ wieków, сынѣвъ synów; przeciwnie кнѣзѣвъ znaczy perłowy i t. d.

e.) Podobnie różni się spadek drugi liczby mnogiej od pierwszego spadku liczby pojedynczej rzeczowników r. m.; n. p. опрѣкиѣвъ przasników, кѣнникиѣвъ jeźdców, глаголаѣвъ słów. Spadek zaś pierwszy liczby pojedynczej ma опрѣкиѣвъ; i t. d. Tym sposobem i сѣтъ set, drugi spadek liczbownika сто, sto, różni się od rzeczownika сѣтъ plaster miodu.

f.) Samogłoska w stoi także w spadku trzecim liczby mnogiej r. m. by go rozróżnić od spadku szóstego liczby pojedynczej, n. p. рабаѣвъ sługom, праведникѣвъ sprawiedliwym, каженникѣвъ trzebieńcom. Nakoniec używa się samogłoska w

4. W przysłówkach od przymiotników pochodnych, by je rozróżnić od przymiotników kończących się w rodzaju nijakim na o, n. p. скоро прѣдко, свѣтло jasno, сохрани острожно; скоро zaś jest przymiotnik i znaczy prędkie, свѣтло jasne, сохрани острожно.

II. Samogłoska oy używa się na początku tylko, ѣ zaś we środku i na końcu wyrazów; n. p.

учитель nauczyciel, причина głębokość, вынз zawsze.

§. 6.

O używaniu samogłoski *ы*

Samogłoska *ы* nie zaczyna wyrazu żadnego mowy cerkiewnej. Używa się zaś:

1. W zgłosce końcowej przymiotników i imiesłów liczby pojedynczej przed *и*, *и*. p. лѣкавыи зłyи, юродывыи głupi, извѣдыи który wyprowadził.

Uwaga. Wyjątek czynią a) Przymiotniki i imiesłowy, których zgłoska ostatnia *на* *г*, *к*, *х*, *ж*, *ш*, *щ* i *ч* zaczyna się, po których głoskach nie *ы* lecz *и* stać zwykło, p. р. вѣдѣи добры, польскѣи polny, вѣдѣи stary, вражѣи nieprzyjacielski, сѣопшѣи u-
marły, ходѣщѣи chodzący, ягнѣи barankowy.

b.) Następujące przymiotniki, które z używania przed *и* zamiast *ы* zawsze *и* mają: вѣдѣи bliźni, братѣи bratni, вѣдѣи wielki, вѣдѣи wierchni, вѣдѣи wieczorny, вѣдѣи wewnętrzny, вѣдѣи najwyższy, вѣдѣи wieczorajszы. горѣи górny, далѣи odległy, дѣи dziki, дѣи dzisiejszy, докѣи mężny, домашѣи domowy, дрѣвѣи starożytny, задѣи zedni, здѣи tutejszy, искрѣи bliźni, исподѣи spodni, козѣи kozi, кракѣи krowi, крайѣи krajny, лѣтѣи letny, матерѣи macierzyński, мѣи najmniejszy, нижѣи niski, нынѣшѣи terazniejszy, окѣи barani, орѣи orli, осѣи ośli, пѣи psi, послѣдѣи ostatni, прадѣи pradiadowy, предѣи przedni, прѣжѣи poprzedniczy, рабѣи niewolniczy, ранѣи ranny, синѣи siny, средѣи średni, третѣи trzeci, оутренѣи poranny, чѣждѣи cudzy.

2) Po *г*, *к* i *х*, jako po głoskach twardych powinno stać zawsze *ы*, co w księgach nowszych zaniedbano zupełnie i używa się lub *и* lub *и*. Prze-

ciwnie zaś gdy po ж, ш, щ, ч i ч, jako po głosekach miękkich nigdy *ы* lecz *и* używać się powinno, stoi bardzo często *ы*.

3. Stoi *ы* w niektórych rzeczownikach r. ż. zakończonych na *на*; n. p. *пѣстына* pustynia, *мнѣстына* jałmużna, *рабѣна* służebnica, *свѣтына* świętość.

4. W przysłówkach zakończonych na *жды*, n. p. *трижды* trzy razy. Nakoniec:

5. W wyrazach następujących i we wszystkich od tychże pochodnych: *кы* by, *кыіе* ziele, *кыти* być, *клядыка* władczyni, *кы* wy, *кыкнѣ* wyknie, *кынѣ* zawsze, *кытокін* wysoki, *кыю* wyje, *кыа* szyja, *грызѣ* gryzę, *дымѣ* dym, *дышѣ* dyszę, *зыблю* kołyszę, *кoryто* koryto, *копыто* kopyto, *кoryсть* korzyść, *крыю* kryję, *люкы* miłość, *мoтыло* gnój, *мы* my, *мысль* myśl, *мыто* cło, *мышк* mysz, *мышца* ramie, *мыю* myję, *монастырь* monaster, *нынѣ* teraz, *пастырь* pasterz, *племь* piołun, *пластырь* plaster, *плынѣ* płynę, *пыль* pył, *пыро* wyka, *пытаю* doświadczam, *рыка* ryba, *рыжін* rudy, *рыкѣ* ryk, *рысь* ryś, *рыю* ryję, *слышѣ* słyszę, *стыдѣ* sromota, *сынѣ* syn, *ты* ty, *тыкка* bluszcz, *тысяща* tysiąc, *оуки* biada, *четыри* cztery, *языкѣ* naród, *языкѣ* język.

§. 7.

O używaniu samogłosek: *ѣ*, *ю*, *я*

i *а*.

1. Samogłoska *ѣ* nie stoi nigdy na początku wyrazu; we środku zaś i na końcu używa się:

1. Po spółgłoskach wargowych; n. p. *зѣлѣна* zasłona, *ѣкѣтко* ucieczka, *пѣти* śpiewać, *лицѣмѣръ* obłudnik.

2. Po spółgłoskach języcznych; n. p. *копѣзна* słabość, *тѣмѣ* skrycie, *крѣпость* moc.

3. Po spółgłoskach zębowych; n. p. докродѣ-
тель снота, тѣло сѣло.

4. Po następujących spółgłoskach syczących: *з, с, ц*; n. p. зѣница зренѣца, кѣждѣ мowa, кѣ вѣ-
цѣ w wieku.

Gardłowe spółgłoski nie mają, nigdy po sobie
ѣ wyjąwszy w nazwie głośki *х* хѣръ.

II. Samogłoska *ю* używa się na początku i na
końcu wyrazów n. p. юдоля dolina, юнша młodzie-
niec, наказю karzę, созидю buduję. We środku
słowa nie używa się *ю* jak tylko po głosce *я* n. p.
клядо misa, неключимыя niepożyteczny, соблюдою
zachowuję.

Uwaga. Po *ж, ш, ц* i *ч*, używać się zwykła
w księgach dawniejszych samogłoska *ю*, w no-
wszych zaś używaną bywa samogłoska *ѣ* n. p. иѣѣ
szukam, zamiast июю.

III. Samogłoska *ѣ* stoi tylko na początku wy-
razów, а zaś we środku i na końcu; n. p. ѣзѣя ra-
na, ѣкѣ jawnie, грѣзѣ błoto, плѣмя plemię. W wy-
razie jednak ѣзыкѣ język stoi а na początku, lecz
to dla tego, by go rozróżnić od ѣзыкѣ народ. Po spół-
głoskach *ц, ч, ш* i *щ* używano niegdyś samogłoskę
а, lecz teraz używa się najczęściej gloska *ѣ*.

Uwaga. Prócz tych wyłożonych samogłosek
widzieć można w księgach dawnych jeszcze samo-
głoski *ж* i *ѣ*, których pierwsza brzmi jak *u*, osta-
tnia jak *ju*; n. p. кѣждѣ będę, dzisiaj pisze się кѣ-
дѣ; tak рыданѣ płaczę, zamiast рыданю. Tudzież gdzie
dawniej ѣ pisano, pisze się teraz ѣ.

§. 8.

O używaniu spółgłosek.

Co do używania spółgłosek uważać należy:

1. Spółgłoski podwajać się nie zwykły, jak tyl-
ko w wyrazach obcych i złożonych; n. p. аггѣръ

anioł, воззвати wezwać, беззаконіе nieprawość; наконец w wyrazach następujących zwykło n podwójne mieć miejsce; законный prawy, истинный prawdziwy, пламенный jeniec, смиренный pokorny, вселенная świat.

2. ж od ш osobliwie przed twardemi spółgłoskami pilnie rozróżnić należy; n. p. тяжко ciężko a nie ташку.

3. Spółgłoska s w następujących tylko używać się zwykła wyrazach; слав bardzo, сѣзда gwiazda, сѣкъ roslina, сѣие ziele, сѣиа lub сѣиѣ wąż, сѣкъ zwierz, сѣница żrzenica, сѣо złe.

4. Spółgłoska к w wyrazie крестъ używa się teraz zamiast dawnego х: хрестъ chrzest i krzyż.

5. Spółgłoski с i ч błędnie w jedną głoskę: щ łączone bywają n. p. нщезаю zamiast нсчезаю znikom; кщестъ zamiast ксчестъ niesława. Nakoniec:

6. Spółgłoski ф, х, ψ, ѣ i в, w cudzych tylko słowach bywają używane.

§. 9.

O używaniu bezgłoski ѣ i ѡ.

Bezgłoska ѡ używać się zwykła:

1. Po ostatniej spółgłosce rzeczowników r. ż. n. p. рѣтъ wojna, тѣаръ stworzenie, хорѣтъ proporzec, данѣ danina,

2. W rzeczownikach, które przez wyjątek rodzaju są męskiego. Zob. §. 18. Nro. 4.

3. Przymiotniki dzierzawcze skrócone wymagają na końcu zawsze ѡ: n. p. дявола diabelski, плавра Aaronowy.

4. Przymiotniki i imiesłowy II. które. gdy nie są skrócone на ѣ kończą się, mają po skróceniu na końcu ѡ; n. p. тощъ próżny, господень pański, чѣждѣ

чужды, нащук идący. держащк dzierzący; tudzież
късь wszystek.

6. Stoi ь w drugim spadku liczby mnogiej
rzeczowników r. ż. zakończonych na за, да і на;
п. р. стѣза scieżek, капля kropel, пустынь pu-
styn.

7. Tryb rozkazujący skrócony niektórych słów
miasto и przyjmuje ь na końcu, п. р. вижда obacz,
иджа jedź, дажда daj. Tudzież trzecia osoba słów
niektórych nieforemnych ма ь na końcu; п. р. естъ
jest, сѣтъ są, нѣтъ nie jest, имать ма, бытъ
był.

9. Imiesłów I. czasu przeszłego odrzuciwszy
zgłoskę нкъ przyjmuje ь; п. р. преклонь klękną-
wszy, сотворь uczyniwszy.

10. Imiesłowy II. bierne czasu teraźniejszego
mają w księgach nowszych na końcu ь, by je roz-
różnić od pierwszej osoby liczby mnogiej czasu te-
raźniejszego która ма ъ; п. р. гонимъ którego
prześladują нестерпимъ nieznośny.

11. Liczbowniki następujące i z tych złożone-
mają ь na końcu: пять pięć, шесть sześć, семь siedm,
оsmь ośm, декатъ dziewięć, декатъ dziesięć, оsmь-
декатъ ośmdziesiąt.

12. Następujące przysłówki mają na końcu ь,
особь osobno, сирѣчь to jest, судокъ łatwo, днесъ
dziś, вспаъ wstecz, колъ ile, исполнь pełny,
свободъ wolny, вкштръ wewnątrz, выспрь w górę,
толь tyle. — We wszystkich innych razach pisze się
po spółgłoskach na końcu słowa bezgłoska ъ.

Uwaga. We środku wyrazów nie stoi ъ jak tyl-
ko w księgach dawniejszych na miejscu, gdzie się
dzisiaj o pisze п. р. плѣтъ zamiast плоть ciało.
Lecz ь i we środku następujących wyrazów tak
w dawnych jako też w nowszych księgach znaleźć
można: цѣлка лечение, мошка modlitwa, польза
pożytek, татка kradzież, льстити zwodzić схи-

дѣтельство świadectwo, тъма ciemność, сѣдѣла los,
польскій polnyj, горькій gorzki.

§. 10.

O zamianie głosek.

1. Zamieniać się zwykły głoski:

а	ѣа	жа	г	па	з
т	—	ѣи	г	—	ж
ст	—	ѣи	х	—	с
з	—	ж	х	—	ш
с	—	ш	к	—	ц
ц	—	ч	к	—	ч
			ск	—	ѣи

Zmiana zaś ta ma miejsce:

a) Wspadku piątym rzeczowników r. m. князь książę княже, отецъ oyciec отче, другъ przyjaciel друге, духъ duch дше, отрокъ chłopiec отроче; Oprócz tych głosek inne w tym razie żadnej nie podpadają zamianie.

b.) Przed еши i етъ czasu teraźniejszego, przed е czasu przyszłego i przed етъ w imiesłowie II. biernym czasu przeszłego; n. p. могъ mogę можешн, можетъ; текъ biegnę тече, вергъ wrzuce керженъ.

c.) Przed етъ w imiesłowie II. biernym czasu przeszłego, słów на ити zakończonych, poddają zamianie głoski а, з, с, т i ст; n. p. родити родzić рожденъ, поразити porazić пораженъ, просити prosić прошенъ, мѣтити męcić мѣщенъ, пѣтити puścić пѣщенъ.

d.) Przed н spadku pierwszego liczby mnogiej i przed ѣ liczby podwójnej, tudzież przed ѣ spadku trzeciego i siódmego, nakoniec przed н i ѣ trybu rozkazującego zamienia się г на з; х. на с; к на ц; ск przymiotników на ст; n. p. другъ sza-

га́нча прѣзи, ко́лхъ czarownik ко́лски, рѣ́ка рѣ́ка
рѣ́цк, грѣ́хъ grzech w грѣ́цхъ, кѣрхъ wierzech на вер-
тѣ́, помо́гъ pomogę помози́, гра́дскій miejski гра́д-
скій.

e. Przed s pierwszej osoby czasowników i przed a w tworzeniu rzeczowników r. ż. zamienia się a na ja, t na ci, ci na ci, z na ż, s na sz; n. p. сѣ́дити sądzić сѣ́ждѣ́, сѣ́кътъ światło, сѣ́къ-
ца świeca, тѣ́тъъ teszcz, тѣ́ца teszcza, лѣ́зтитъ
łazić лѣ́жѣ́, пла́титъ pisać płasć płasz.

f.) Spółgłoski gardłowe, gdy przed t trybu bezokolicznego stać mają zamieniają się razem z tą głoską na ci; n. p. мо́гъ mogę мо́щн, рѣ́къ mówię
рѣ́цн.

2.) t przyimków zamienia się na o najczęściej, gdy więcej spółgłosek następuje; n. p. со́ мною ze mną, прѣ́до мною przedemną въ́ страны w strony.

3. Głoska z przyimków изъ́, ко́зъ, кѣ́зъ ннзъ́, i разъ́ zamienia się na c, gdy takowe z słowami, zaczynającemi się na k w jeden wyraz połączone bywają p, t, lub x; n. p. ко́хнитити porywać, раз-
нѣ́тъ ulica (droga rozstajna)

4. Głoski wargowe, k, ь, ж, п przybierają, gdy po nich a, ю́, lub ъ́ ma nastąpić, głoskę, podręczną d; n. p. вѣ́тъкъ opuściwszy zamiast вѣ́тъкъ; кѣ́пити kupić кѣ́плю.

§. 11.

O znakach ilo czasowych.

Znaki iloczynowe w mowie|cerkiewnej używane są:

1. О́гъ́', znak przedłużenia kładzie się na samogłosce we środku wyrazu.

2. Ра́гъ́' oznacza wymowę ostrą i stoi zwykle na końcowej słowa samogłosce.

3. Значѣно ^ kładzie się nad początkową tylko samogłoską i skraca takową.

4. Иѣо ~ stoi zwykle na pierwszej wyrazu samogłosce, którą oraz przedłuża.

5. Глитняа ~, znak skrócenia; pisze się tylko nad głoską и, gdy ta z poprzedzającą jakową samogłoską. ma tworzyć dwugłoskę.

6. Камопа ~; znak ten pisał się dawniej nad jednozgłoskowemi słowami, kończącemi się na samogłoskę. Teraz zaś różni podobnie jak е і w, spadki liczby mnogiej od spadków podobnych liczby pojedynczej zastępując oraz miejsce jednego z dwóch pierwszych znaków.

7. Znak апострофъ ~ zwany używa się na początkowej samogłosce wyrazu, różni części mowy lub liczby sobie podobne i ma co do wymowy własność znaku карта; н. р. *ѣмъ* im, *нѣмъ* nim.

§. 12.

Prawidła iloczasowe.

Co do iloczasu zgłosek następujące prawidła mogą służyć za ogólną zasadę:

1. Wyrazy jednozgłoskowe w najnowszych księgach najczęściej żadnego nie mają głośnika akcentu; gdy zaś przez odmiany grammatyczne przyrostek dostają, tedy zatrzymują niektóre głośnik w głosce pierwszej, n. p. *дѣха* ducha, *гроба* grobu, *вѣсѣ* weselu, *сына* synu; a niektóre zaś przenoszą go do zgłoski wtorej n. p. *жѣла* berła, *одра* łoża, *плода* płodu, *пѣти* drogi *царя* króla.

2. Podobnie i przymiotniki jednozgłoskowe, gdy za pomocą *ын* uzupełnione bywają zatrzymują inne głośnik w zgłosce pierwszej; n. p. *храбрѣ* chrobry, *хромѣ* chromy, *юмѣ* młody, *малѣ* mały, a inne kładą go w zgłosce ostatniej n. p. *живѣ* żywy, *слѣпѣ* ślepy, *нѣмѣ* niemy.

3. Przymiotniki jednoszólkowe, gdy się za pomocą *и* uzupełniają przedłużają szólkę początkową; n. p. *нищій* ubogi, *великій* wielki, *третій* trzeci.

4. Wyrazy dwuszólkowe przedłużają lub pierwszą szólkę; n. p. *вищій* perła, *воинъ* żołnierz, *рука* suknia, *яро* jarzmo, *миро* mierze, *савка* sławę, *море* morze; lub wtórą, n. p. *орелъ* orzeł, *глаголъ* słowo, *лѣна* księżyc, *гора* góra, *руно* runo, *гнѣздо* gniazdo, *вино* wino, *ведъ* prowadzę, *твою* tworzę.

5. Wyrazy trzyszólkowe przedłużają lub pierwszą szólkę. n. p. *мѣна* młodzieniec, *истина* prawda; lub średnią; n. p. *кончина* koniec, *дѣница* prawica, *трапѣза* ołtarz, lub ostatnią; n. p. *дѣлота* długość, *тишина* cisza, *нагота* nagość.

6. Wyrazy z więcej szółek złożone przedłużają polubownie którąkolwiek szólkę; n. p. *кадилница* kadzielnica, *дѣланокѣние* odwaga, *свидѣтельство* zaświadcza.

7. W wyrazach złożonych z przyimków przedłuża się lub szółka pierwotna; n. p. *исходъ* wychód, *предѣлъ* granica, *престолъ* tron; lub przyimek; n. p. *кѣзна* bezdenność, *разумъ* rozum.

8. Gdy dwa wyrazy w jeden złączają się wyraz, poprzedzający nie ma głośnika; n. p. *вертоградъ* ogrodnik, *каждодѣлъ* łaska, *козочтецъ* bogochwalca. Wyjmuje się: *тридцать*, *сѣмьдесятъ*.

9. W niektórych wyrazach zawisło miejsce głośnika od znaczenia, iako to: *волна* wełna, *волна* fala, *мѣка* męka, *мѣка* mąka, *ведро* pogoda, *ведро* wiadro, *плачъ* płaczę, *плачъ* płacę, *моли* móle, *моли* błagaj.

§. 13.

O znamionach pisarskich.

Znamiona pisarskie są takie same jak w polskiem; jako to:

1. Kropka, czyli kres (.) точка
2. Dwukropek (:) двоеточіе.
3. Srednik (;) точка съ запятою.
4. Przecinek (,) запятая,
5. Znak pytania (? lub ;) вопросительная.
6. Znak wykrzyknienia (!) восклицательная.
7. Cudzysłów („”) вносительная.
8. Nawias () выключительная.
9. Łącznik (- lub =) единительная.
10. Przestanek (— —) почивательная.
11. Odsyłacz (*) примѣтительная.

§. 14.

O znakach skracających wyrazy.

Gdy w słowie jedna, lub dwie, lub więcej opuszcza się głoskę, skrócenie to oznajmuje znak nad témże położony słowem. Znaki zaś te są różne według różności głosek, jakowe opuszczone bywają.

I. Znak skrócenia najpowszechniejszy jest титла zwany, wyrazy zaś nim oznaczać się zwykłe, są następujące:

Ангелъ czytaj Ангелъ, anioł.

Uwaga. Gdy się pisze Ангелъ znaczy: anioł, lecz Ангелъ znaczy zły duch. Zob. Ps. 90, 11. tudzież Mat. 25. 41.

Ангелскій	czytaj	Ангелскій	anielski.
Архангелъ	—	Архангелъ	archanioł.
Бгъ	—	Богъ	Bóg

Uwaga. O Bogu prawdziwym piszesię zawsze Бгъ, inaczej zaś Богъ Zob. Deut. 10, 10.

Бѣженъ	czytaj	Блаженъ	szczęśliwy
Глѣ	—	Глаголъ	słowo.
Глаголю	—	Глаголю	mówię.
Давидъ	—	Давидъ	Dawid.
Дхъ	—	Дхъ	duch.

Uwaga. Gdy mowa o duchu nieczystym pisze się дхъ, o duchu dobrym Дхъ. Zob. Mat. 12, 43. Jan 20, 22.

Дѣва	—	Дѣвка	panna.
Дѣца	—	Дѣвица	dziewica.
Днѣ	—	Днѣ	dzień.
Днѣсь	—	Днѣсь	dziś.
Дша	—	Дша	dusza.
Евгеліе	—	Евгеліе	ewangelia.
Інаѣ	—	Ізраиль	Izrael.
Іисъ Ісхъ	—	Іисхъ	Jezus.
Крещеніе	—	Крещеніе	chrzest.
Мѣтва	—	Моантва	modlitwa.
Мѣю	—	Молю	modłę się.
Мѣрь	—	Матерь	matka.
Мрїа	—	Мирїа	Maryja.
Мѣчникъ	—	Мѣченикъ	męczennik.
Небо	—	Небо	niebo.
Нѣсь	—	Насъ	nas.
Ншъ	—	Нашъ	nasz.
Нѣхъ	—	Нынѣ	teraz.
Оцъ	—	Отецъ	ojciec.
Сѣтъ	—	Свѣтъ	święty.
Сѣль	—	Свѣтителъ	biskup.
Сѣщенникъ	—	Свѣщенникъ	ksiądz.
Сѣнце	—	Солнце	słońce.
Сѣва	—	Слава	chwała.
Сѣрта	—	Смерть	śmierć.
Сѣхъ	—	Сынъ	syn.
Сѣхъ	—	Спасъ	Zbawiciel.

Оучѣтъ	czytaj	Оучитель	nauczyciel.
Оученикъ	—	Оученикъ	uczeń.
Оученица	—	Оученица	uczennica.
Хѣ	—	Христосъ	Chrystus.
Црь	—	Царь	król.
Црца	—	Царица	królowa.
Црковь	—	Церковь	cerkiew.
Члвкъ	—	Человѣкъ	człowiek.
Члвч	—	Человѣчъ	człowieczy.

Uwaga. Tutaj należy iść t. j. iść Nazarejczy, Jezus Nazarejski, Król Żydowski. Napis nakoniec, który na obrazie Bogarodzicy często widzieć można: Мр. Ѡ. jest wzięty z greckiego i znaczy: Matka Boża.

II Za pomocą znaku *сѣмѣтъ* zwanego skracają się wyrazy następujące:

Ппѣ	czytaj	Апостоѣ	apostoł.
Бжтво	—	Божество	bóstwo.
Блгвенъ	—	Благословенъ	błogosławiony.
Вскрнѣ	—	Воскресеніе	zmartwychwstanie
Гдѣ	—	Господѣ	pan.

Uwaga. Jeżeli mowa o Bogu, pisze się Гдѣ, inaczej zaś Господѣ. Zob. Deutor. 10. 17. Mat. 15, 27.

Гдѣ	czytaj	Господѣ	pański.
Гдинъ	—	Господинъ	pan.
Гдство	—	Господство	państwo.
Гдѣ	—	Госпожа	pani.
Дѣство	—	Дѣство	panienstwo.
Епкпъ	—	Епископъ	biskup.
Епкпство	—	Епископство	biskupstwo.
Ество	—	Ество	jestestwo.
Іерлмъ	—	Іерусалимъ	Jeruzalem.
Крътъ	—	Крътъ	krzyż.
Крътъ	—	Креститель	chrzciciel.
Мѣтъ	—	Милость	łaska.
Мдѣ	—	Милосердіе	miłosierdzie.

Мѣцъ	czytaj	Мѣсяць	miesiąc.
Нѣбны	—	Небесный	niebieski.
Прѣтолъ	—	Престолъ	tron.
Прѣшъ	—	Прислѣ	zawsze.
Рѣжтво	—	Рождество	narodzenie.
Стѣтъ	—	Страсть	męka.
Хрѣтосъ	—	Христосъ	Chrystus.
Хрѣтіанинъ	—	Христіанинъ	Chrześcianin.
Цѣрѣво	—	Царство	królestwo.
Чѣтъ	—	Честь	cześć.

III. Często kładzie się głoska 4 nad wyrazem bez wszelkiego innego znaku; jako to:

Бѣца	czytaj	Богородица	Bogarodzica.
Вѣка	—	Владыка	władzca.
Вѣща	—	Владычица	władczyni.
Мѣръ	—	Мѣдръ	mądry.
Мѣрѣтъ	—	Мѣдрость	mądrość.
Мѣлѣнецъ	—	Младенецъ	młodzieniec.
Нѣдѣла	—	Недѣла	niedziela.
Прѣвѣнъ	—	Праведенъ	sprawiedliwy.
Прѣвѣнъ	—	Преподобенъ	wielebny.
Прѣтеча	—	Предтеча	poprzednik.
Серѣ	—	Сердце	serce.

Znak ончикъ zwany nie jest nic innego, jak tylko głoska o pod znakiem тѣтла i używa się w następujących tylko wyrazach:

Гѣтъ	czytaj	Глаголъ	słowo.
Прѣкъ	—	Пророкъ	prorok.
Трѣца	—	Троица	trójca.

V. Przyimki odrzuciwszy w końcu ь przyjmują znak ѣрикъ zwany; n. p. ѣ, кѣ, сѣ, нѣ, нѣдѣ, прѣдѣ. We środku wyrazów zastępuje ten znak miejsce bezgłoski ѣ; n. p. вѣдѣми wielce, лѣтѣвѣ zdradliwy.

Uwaga. Krom tych skrócenia znaków używa się jeszcze głoska р z znakiem тѣтла, lecz to tylko w wyrazie нѣтъ t. j. нѣтъ рѣкъ, który się w miejscu kładzie, gdzie imie wyrażone być powinno i odpowiada polskiemu N. N.

§. 15.

O znaczeniu głosek liczbowem.

Głoski mowy cerkiewnej używać się oraz zwykły jako znaki liczbowe; lecz by je jako takowe od innych głosek rozróżnić można, ma każda z nich aż do 900 znak " ТИТЛІА nad sobą; a od 1000. i wyżej dodaje się z lewej strony znak liczbownikom tylko właściwy. Znaczenie to głosek liczbowe jest następujące:

ā,	ē,	ī,	ā,	ē,	ī,	ā,	ē,	ī,
1,	2,	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9,
ī,	āī,	ēī,	īī,	āī,	ēī,	īī,	āī,	ēī,
10,	11,	12,	13,	14,	15,	16,	17,	18,
āī,	ē,	īā,	ēē,	īī,	āī,	ē,	ī,	ā,
19,	20,	21,	22,	23,	24,	30,	40,	50,
ē,	ō,	ī,	ī,	ē,	ī,	ē,	ī,	ā,
60,	70,	80,	90,	100,	200,	300,	400,	500,
ā,	ē,	ī,	ā,	ē,	ī,	ā,	ē,	ī,
600,	700,	800,	900,	1000,	2000,	3000,	10000,	30000,
ā,	ē,	ī,	ā,	ē,	ī,	ā,	ē,	ī,
100000,								

W ten sposób āī znaczy 501.

āīā	—	809.
āīāī	—	1836.
āīāīā	—	7344.

Część druga.

O CZĘŚCIACH MOWY.

§. 16.

O podziale wyrazów na części mowy.

Wyrazy języka cerkiewnego dzielą się na dziewięć części mowy (части речи) te są:

1. Rzeczownik (имѣ существительное);
2. Przymiotnik (имѣ прилагательное);
3. Liczownik (имѣ числительное);
4. Zaimek (мѣстоименіе).
5. Słowo czasowe (Глаголъ).
6. Przyimek (предлогъ).
7. Przysłówek (нарѣчіе)
8. Spojnik (союзъ).
9. Wykrzyknik (междометіе).

Z tych pierwsze cztery części mowy t. j. rzeczownik, przymiotnik, liczownik i zaimek spadkują się, słowo czasuje się, przyimek zaś, przysłówek, spójnik i wykrzyknik nie podpada żadnej wcale odmianie.

§. 17.

O własnościach części mowy spadkowaniu podpadających.

Własności części mowy spadkowaniu podpadających są: rodzaj (родъ), liczba (число) i spadek (падежъ.)

I. Rodzaj jest męski (мужескій), żeński (женескій) i niejaki (средній).

II. Liczba jest pojedyncza (единственное), podwójna (двойственное) i mnoga (множественное).

III. Spadków jest siedm, z których każdy swoje ma pytanie; jako to:

1. Spadek pierwszy czyli mianujący (именительный) stoi na pytanie kto, lub co?

2. Spadek drugi czyli rodzący (родительный) następuje po pytaniu czyj, czyja, czyje? kogo lub czego?

3. Spadek trzeci, czyli dający (дательный) kładzie się na pytanie komu, lub czemu?

4. Spadek czwarty, czyli oskarżający (винительный) ma miejsce po pytaniu kogo lub co?

5. Spadek piąty, czyli wzywający (звательный) używa się, gdy do kogo przywołujemy, lub kogo wzywamy.

6. Spadek szósty, czyli tworzący, lub pomocny (творительный) stoi na pytanie kim, lub czym?

7. Spadek siódmy, czyli przyimkowy (предложный) stoi na pytanie: z kim, w czym, i t. d.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O RZECZOWNIKACH.

§. 18.

O rodzaju rzeczowników.

1. Rodzaju męskiego są:

1. Wszystkie imiona oznaczające stan, lub dostojęństwo osób męskich bez względu na zakończenie; n. p. *Роскоди* hetman, *креститель* chrzciciel, *мытарь* celnik, *Папа* Papież, *Витя* mowca.

2. Rzeczowniki zakończone na *ъ*; n. p. кнѣзь perła, востокъ wschód, западъ zachód, югъ południe, сѣверъ północ, свѣтъ światło, недугъ choroba. Nakoniec:

3. Wszystkie kończące się na dwugłoskę; n. p. ний szron, жрекий los, зной znój, лий oczekiwanie, смий wąż, крадѣи krogulec.

II. Rodzaju żeńskiego są rzeczowniki:

1. Kończące się na *а*; n. p. мзда zapłata, риза suknia, срачица płaszcz, (koszula) шдѣця lewica, лѣна księżyc, хѣла bluźnierstwo, нора jaskinia, по-вѣда zwycięstwo, рота przysięga, дѣга tęcza. — Lecz wyrazy: отроча dziecię, овча owieczka; tudzież z greckiego pochodne догма dogma; анадема kłatwa; nakoniec rzeczowniki w mnogiej tylko liczbie używane i na *а* kończące się, jako: врата wrota, уста уста, дѣла dzieła są rodzaju nijakiego.

2. Zakończone na *а*; n. p. гордыня pycha, тма rdza, молнія błyskawica, пра kłótnia, каня kąpiel, коня wonia, мза rana. — Wyjątek czynią rzeczowniki zakończone na *ма*, jako: писма głoska, сѣма nasienie, время czas, время brzemię; tudzież imiona młodych zwierząt, które mimo swego na *а* zakończenia rodzaju są nijakiego, jako: козла kozę, осла ośle, телa ciele, ягня jagnię, жрека żrebie.

3. Kończące się na *и* i *ы*, których zaś liczba nader mała; n. p. мати matka, дѣи córka, люкы miłość, неплоды nieplenność (kobieta niepłodna).

4. Kończące się na *а*; n. p. сѣнь cień, вѣсь wieś, тростъ trzcina, скорба smutek, плоть ciało, совѣсть sumienie, вранъ woyna, проповѣдъ kazanie, оутварь ozdoba, церковь cerkiew.

Uwaga. Następujące rzeczowniki, lubo kończą się na *а*, są rodzaju męskiego: кичъ bicz, кѣккаръ elementarz, кѣпъръ dzik, коня krzyk, гкѣздъ

gwózdź, голакъ gołab, гортань gardło, день dzień,
дннаръ grosz, дождь dëszcz, дреколъ oszczep, ежъ
jeż, елень jelen, звѣрь zwierze, зѣбрь żubr, ка-
мень kamień, кладазь studnia, ключъ klucz, конь
kón, коракъ okręt, корень korzeń, крастель prze-
piórka (chrósciel) локоть łokieć, лѣкеть łabędź,
мѣдкѣдъ niedzwieć, мечъ miecz, молю mól, мо-
настырь monaster, нѣтопырь nietopéřz, ноготь pa-
znokieć, огонь ogień, оltарь ołtarz, перстень pier-
ścień, пламень płomień, пластырь plaster, плачь
płacz, пѣтъ droga, пѣнназь pieniądz, ремень rze-
mien, словаръ słownik, степенъ stopień, сѣдларъ
chustka (tuwalnia) оугль węgiel, оусеракъ zausznicz,
черкъ robak, шершень szerszeń, ячмень jęczmien,
ѡалтирь psalterz.

5. Zakończone na н w mnogiej tylko liczbie
pżywane; n. p. вѣриги okowy, дѣри drzwi, дѣти
dzieci, отрѣки śmiecie.

III. Rodzaju nijakiego są rzeczowniki :

1. Kończące się na о; n. p. село pole, кра-
шно strawa, зчало początek, жало żądło, нго
jagzmo, рѣно rupo, езеро jezioro, говадо bydło,
вѣрко tram.

2. Zakończone на є; n. p. вѣтнице włosienica,
солнце słońce, вѣзмолкѣ milczenie, оусердіе gor-
liwość, вреніе błoto, полкрѣжіе półkula, орѣжіе o-
ręż.

§. 19.

O spadkowaniu rzeczowników.

Język cerkiewny ma dla rzeczowników trzy
formy spadkowania z których pierwsza służy dla
rodzaju męskiego, druga dla rodzaju żeńskiego,
trzecia zaś dla rodzaju nijakiego.

О spadkowaniu rzeczowników uważać należy w ogólności:

1. Imiona żywotne rodzaju męskiego, mają w liczbie pojedynczej spadek czwarty jednakowy z spadkiem drugim.

2. Rzeczowniki nieżywotne rodzaju męskiego nie rozróżniają w liczbie pojedynczej spadku czwartego od pierwszego.

3. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego, tudzież rzeczowniki rodzaju nijakiego na о, а i ѧ, które w dalszém spadkowaniu przyrostek dostają, mają w liczbie pojedynczej spadek trzeci jednakowy z spadkiem siódmym.

4. Imiona wszystkie rodzaju nijakiego mają we wszystkich trzech liczbach pierwszy, czwarty i piąty spadek jednakowy.

5. Spadek piąty liczby mnogiej nie różni się nigdy od spadku pierwszego tejże liczby.

6. Liczba podwójna ma dla wszystkich siedmiu spadków trzy tylko zakończenia: jedno dla spadku pierwszego, czwartego i piątego, jedno dla spadku drugiego i siódmego, a jedno na koniec dla spadku trzeciego i szóstego.

§. 20.

Pierwsza forma spadkowania.

Do tej formy należą wszystkie rzeczowniki rodzaju męskiego t. j. rzeczowniki zakończone na ѣ, ѧ i na dwugłoskę.

Przykład pierwszy.

Liczba pojedyncza.

1. ракъ слуга.
2. раба.

1. сынъ syn.
2. сына.

3. рабѣ.	3. сыновѣ.
4. раба.	4. сына.
5. раки.	5. сынѣ.
6. рабомъ.	6. сыномъ.
7. рабѣ.	7. сынѣ.

Liczba podwójna.

1. раба.	1. сына.
2. рабѣ.	2. сынѣ.
3. рабомъ.	3. сыномъ.
4. раба.	4. сына.
5. раба.	5. сына.
6. рабомъ.	6. сыномъ.
7. рабѣ.	7. сынѣ.

Liczba mnoga.

1. раки.	1. сыновѣ.
2. рабѣ.	2. сыновѣ.
3. рабомъ.	3. сыномъ (окомъ).
4. рабы.	4. сыновы.
5. раки.	5. сыновѣ.
6. рабы.	6. сыновы.
7. рабѣхъ.	7. сынѣхъ (окѣхъ).

Podług ракъ spadają się rzeczowniki żywo-
tne zakończone на ѣ, które w dalszem spadkowa-
niu żadnego nie przyjmują przyrostku: господинъ
пан, юродъ глупіе, котъ kot, спякъ Zbawiciel,
воинъ żołnierz, вѣкъ bis, китъ wieloryb, кавретъ
towarzysz. —

Przykład сынъ służy dla imion żywotnych za-
kończonych на ѣ, które przyrostek оъ w spadkach
niektórych mają: волъ wół, чертъ czart, жидъ żyd,
лисъ lis.

Przykład drugi.

Liczba pojedyncza.

1. ярѣмъ, jarzmo.	1. домъ, dóm.
2. ярма.	2. домѣ.
3. ярмѣ.	3. домѣ.
4. ярѣмъ.	4. домъ.
5. ярме.	5. доме.
6. ярмомъ.	6. домомъ.
7. ярмѣ.	7. домѣ.

Liczba podwójna.

1. ярма.	1. дома.
2. ярмѣ.	2. домѣ.
3. ярмома.	3. домома.
4. ярма.	4. дома.
5. ярми.	5. дома.
6. ярмомъ.	6. домома.
7. ярмѣ.	7. домѣ.

Liczba mnoga.

1. ярми.	1. домоке.
2. ярѣмъ.	2. домѣкъ.
3. ярмомъ.	3. домомиъ.
4. ярмы.	4. дома.
5. ярми.	5. домоке.
6. ярмы.	6. дома.
7. ярмѣхъ.	7. домѣхъ.

Podobnie jak ярѣмъ spadkują się imiona żywotne i nieżywotne zakończone na ѣ, które w dalszem spadkowaniu głoskę е i о przed spółgłoską wyrzucają, w spadku zaś drugim liczby mnogiej е na е, о na w zamieniają: миротворецъ pokój czyniący, переквѣцъ pierworodny, сконецъ rzezaniec,

боніцъ пісцекъ, орелъ орзе, рокъ рѳв. Lecz по-
рокъ występекъ, кертенъ жаскіня, впрѳтнокъ прѳ-
шнік, мертвекъ trup, і inne zatrzymują dla lepszego
bizmienia samogłoskę і w dalszém spadkowaniu.

Jak домъ spadkują się rzeczowniki nieżywo-
tne на ѳ zakończone і w niektórych spadkach przy-
rostek оа przyjmujące: громъ grom, плодъ owoc,
сотъ plaster, родъ rod, чинъ stan, міръ świat

Przykład trzeci.

Liczba pojedyncza.

1. царь, król.	1. врачъ, lekarz.	1. князь, książę.
2. царя.	2. врача.	2. князя.
3. царю.	3. врачу.	3. князю.
4. царя.	4. врача.	4. князя.
5. царю.	5. врачу.	5. княже.
6. царемъ.	6. врачомъ.	6. княземъ.
7. царя.	7. врачю.	7. князи.

Liczba podwójna.

1. царя.	1. врача.	1. князя.
2. царю.	2. врачу.	2. князю.
3. царемъ.	3. врачомъ.	3. княземъ.
4. царя.	4. врача.	4. князя.
5. царю.	5. врачу.	5. князя.
6. царемъ.	6. врачомъ.	6. княземъ.
7. царю.	7. врачу.	7. князю.

Liczba mnoga.

1. царя.	1. врачейъ.	1. князи.
2. царя.	2. врачейъ.	2. князь.
3. царемъ.	3. врачемъ.	3. княземъ.
4. царя.	4. врачю.	4. князя.
5. царя.	5. врачю.	5. князи.

6. царн.	6. брачи.	6. князи.
7. царѣхъ.	7. брачехъ.	7. князехъ.

Tak spadają się rzeczowniki rodzaju męskiego zakończone na ь: кесарь cesarz, оутмарь skórnik (garbarz), керторадарь ogrodnik, благодатель dobrodziej, гонитель prześladowca, ковачь kowal, толмачь tłumacz, мечь miecz, дождь deszcz, пѣназь pieniądz, гортань gardło, голѣзь gołąb.

Przykład czwarty.

Liczba pojedyncza.

Liczba podwójna.

1. мравѣн, mrówka,	1. мравѣа.
2. мравѣа.	2. мравѣю.
3. мравѣю.	3. мравѣема.
4. мравѣа.	4. мравѣа.
5. мравѣю.	5. мравѣа.
6. мравѣема.	6. мравѣема.
7. мравѣн.	7. мравѣю.

Liczba mnoga.

1. мравѣе.	5. мравѣе.
2. мравѣн.	6. мравѣн.
3. мравѣема.	7. мравѣехъ.
4. мравѣа.	

Podług tego przykładu spadają się rzeczowniki zakończone na dwugłoskę: кракѣн wróbel, кормчѣн sternik, кракѣн krabka, славѣн słowik, ходатаѣн pośrednik, сограмадѣн szpieg, гноѣ gnój, наѣн pawój, кавѣн klej, кнѣн książdz.

§. 21.

O rzeczownikach nieforemnych rodzaju męskiego.

Rzeczowniki nieforemne rodzaju męskiego są: пѣтъ droga, господа pan, асдаѣ ludzie, i wszystkie

zakończone na **ень**: **день** dzień, **пламень** płomień, **перстень** pierścień. i t. d. Ich sposób spadkowania jest następujący.

Liczba pojedyncza.

1. пѣть.	1. господѣ.	1. день.
2. пѣти.	2. господя.	2. дне.
3. пѣти.	3. господѣ. (ѣи)	3. дни (ѣи).
4. пѣть.	4. господя.	4. день.
5. пѣти.	5. господи.	5. дни.
6. пѣтемъ.	6. господемъ.	6. днемъ.
7. пѣти.	7. господѣ.	7. дни.

Liczba podwójna.

1. пѣти.	1. господя.	1. дни.
2. пѣтію.	2. господію.	2. днію.
3. пѣтима.	3. господема.	3. днима.
4. пѣти.	4. господя.	4. дни.
5. пѣти.	5. господя.	5. дни.
6. пѣтима.	6. господема.	6. днима.
7. пѣтію.	7. господію.	7. днію.

Liczba mnoga.

1. пѣтіе.	1. господіе.	1. дніе.
2. пѣтій.	2. господій.	2. дній (день).
3. пѣтемъ.	3. господемъ.	3. днемъ.
4. пѣти.	4. господы.	4. дни.
5. пѣтіе.	5. господіе.	5. дніе.
6. пѣтми.	6. господми (ды)	6. денъми.
7. пѣтѣхъ.	7. господѣхъ.	7. днѣхъ.

а **дѣ** ludzie i **гостѣ** gość w liczbie mnogiej spadkuje się jak **пѣтіе**. Rzeczowniki na **ень** odmieniają się jak **день**; n. p. **камень** kamień, **камене** kamien i t. d. **братъ** brat, spadkuje się w liczbie pojedynczej i

podwójnej jak *ракъ*; lecz w liczbie mnogiej *макратиѣ*, *кратіи*, *кратіамъ*, *кратѣ* i t. d.

§. 22.

Uwagi nad spadkami liczby pojedynczej.

Spadek drugi liczby pojedynczej rzeczowników na *ъ* kończy się zwykle na *а*; n. p. *спѣта* zbawiciel, *вѣка* wieku, *мѣда* miodu, *моста* mostu; niekiedy na *ѣ*; n. p. *холмѣ* wzgórką, *полѣ* brzegu, *верхѣ* wierzchu. Imiona na *ь* i dwugłoskę mają w spadku drugim *а*; n. p. *житѣла* żenca, *слышатѣла* słuchacza, *кравѣла* wróbla, *овчѣла* zwyczaj; lecz po *ж*, *ч* i *ш*, zatrzymują *а*; n. p. *ежа* jeża, *меча* miecza, *коша* kosza. Niektóre z zakończonych na *ь* mają zamiast *а* często *и*; n. p. *скѣри* zwierza, *гортани* gardła, *лакти* łokcia.

2. Spadek trzeci rzeczowników na *ъ* kończy się na *ѣ*; n. p. *человѣкъ* człowiekowi, *адѣ* piekłu, *перстѣ* palcu; zakończonych na *ь* lub dwugłoskę mają; n. p. *цесарю* cesarzowi, *раю* łące. Niektóre dostają przyrostek *ови* lub *ѣи*; n. p. *Богови* Bogu, *мірови* światu *сѣтови* plastru, *конѣи* koniowi, *днѣи* dniu, *огнѣи* ogniu.

3. Spadek czwarty imion żywotnych jest jednaki z spadkiem drugim, nieżywotnych zaś z spadkiem pierwszym.

4. Spadek piąty rzeczowników na *ъ* ma *ѣ*; n. p. *кратѣ* bracie, *сонѣ* rado; rzeczowników zakończonych na *ь* lub dwugłoskę mają; n. p. *рыбакю* rybaku, *мравію* mrówko. Imiona z głoską końcową *ж*, *ч*, lub *ш* mają w spadku piątym *ѣ*; n. p. *мужѣ* mężu, *толмачѣ* tłumaczu. Imiona własne jakiegokolwiek zakończenia mają *ѣ*; n. p. *Θεοδορε* Teodorze, *Николѣ* Nikołaju. Spółgłoski gardłowe za-

mieniają się przed *ε* na *ж*, *ч*, *и*, spółgłoska zaś *ц* na *ч*; n. p. враже wrogu, свлцѣннчѣ kapłanie, женише oblubieńcze, агнчѣ baranku. Zob. §. 10. a.

5 Spadek szósty dla rzeczowników na *ъ* jest *омъ*, innych zaś *емъ*; n. p. миромъ spokojem, градомъ miastem, елемъ olejem, іеремъ księdzem.

6. Zakończenie spadku siódmego dla rzeczowników na *ъ* jest *ѣ*, lubo niektóre z nich i *ѣ* przyjmują; głoska *н* jest dla rzeczowników kończących się na *к* i na dwugłoskę; n. p. *ѣ* закѣтъ w zakonie, *ѣ* гробѣ w grobie, *ѣ* домѣ w domu, *ѣ* оугаѣ w kacie, *ѣ* кораблѣ w okręcie. Spółgłoska gardłowa *г* zamienia się przed *ѣ* spadku siódmego na *з*, *к* na *ц*, *х* na *ц*; n. p. *ѣ* Бозѣ w Bogu, *ѣ* мамцѣ w narodzie; на козѣхъ w powietrzu.

§. 23.

Uwagi nad spadkami liczby podwójnej.

1 Spadek pierwszy, czwarty i piąty rzeczowników na *ъ* ma zakończenie na *а*, rzeczowników zaś na *ь* i dwugłoskę kończy się na *а*, a po *ж*, *ч*, *и* zatrzymuje *а*; n. p. врата, столпа, храма, оучитѣла, кнѣзя, мѣжа, коша.

2. Zakończenie spadku drugiego i siódmego rzeczowników na *ъ* jest *ѣ*, rzeczowników zaś na *ь* i dwugłoskę jest *ю*, lecz po *ж*, *ч* i *и* zostaje *ѣ*; n. p. отрокѣ, дѣрѣ, затѣ, конѣ, вѣчѣ.

3. Spadek trzeci i szósty imion na *ъ* kończy się na *ома*, imion zaś na *ь* i dwugłoskę ma *ѣма*; n. p. пророкома, грѣхома, мечема снѣма.

§. 24.

Uwagi nad spadkami liczby mnogiej.

1. Spadek pierwszy liczby mnogiej kończy się na *и*; n. p. острови wyspy, отци ojcowie; lecz rzeczowniki przyjmujące przyrostek, tudzież zakończone na dwugłoskę i imiona własne mają *е*; n. p. колоде woły, громове gromy, дождеве dżdże, ходатае pośrednicy, ієрє księża, Римляне Rzymianie, Арабляне Arabowie.

2. Spadek drugi nie różni się od spadku pierwszego liczby pojedynczej jak tylko znakiem *а* kamora zwanym, lub że głoska *е* liczby pojedynczej na *е*, głoska zaś *о* na *у* w liczbie mnogiej zamienioną bywa; n. p. врагъ wrogów, клекретъ towarzyszy, пророкъ proroków. (Zob. § 12. 4 i 5) Niekiedy dodaje się głoska *екъ* *укъ* lub *инъ*; n. p. орачекъ oraczy, градукъ miast, мытаринъ celników.

3. Spadek trzeci jest podobny spadkowi szóstemu liczby pojedynczej i różni się od tego samogłoską tylko *е* lub *у*; n. p. пришеицеиъ przychodniom, хитрецеиъ rzemieślnikom, кѣсѣиъ czarotom, каженникѣиъ trzebieńcom.

4. Spadek czwarty rzeczowników zakończonych na *ъ* ma *и*, zakończonych zaś na *а* i dwugłoskę ma *а*; niekiedy *и*; n. p. притворы krużganki, корабля okręty, жрекіа losy, кони konie.

5. Spadek piąty nie różni się wcale od spadku pierwszego.

6. Zakończenie spadku szóstego rzeczowników na *ъ* jest *и*, wszystkich innych *и*; n. p. англы aniołami, мечи mieczami. Często używać się zwykło zakończenie *и* lub *ами*; n. p. степенни stopniami, дарми darami, оучениками uczniami.

7. Spadek siódmy rzeczowników na *ъ* kończy się na *хъ*, wszystkich innych na *ехъ*; n. p. в рѣкѣхъ

o sługach, на 'конѣхъ na koniach. Lecz niektóre rzeczowniki, lubo на ч zakończone, mają тхъ; n. p. в гражданихъ o mieszczanach, в скотѣхъ o bydłach, в нравѣхъ o obyczajach. — O zamianie głosek gardłowych, która w tym spadku ma miejsce, zob. §. 10, d.

§. 25.

Druga forma spadkowania.

Forma druga obejmuje rodzaj żeński, to jest: rzeczowniki zakończone на я, ѣ, ы, (ока) i ѣ.

Przykład pierwszy.

Liczba pojedyncza.

Liczba podwójna.

1. вода, вода.
2. воды.
3. водѣ.
4. водѣ.
5. водо.
6. водою.
7. водѣ.

1. водѣ.
2. водѣ.
3. водама.
4. водѣ.
5. водѣ.
6. водама.
7. водѣ.

Liczba mnoga.

1. воды.
2. водѣ.
3. водамѣ.
4. воды.

5. воды.
6. водами.
7. водахъ.

Przykład ten służy dla rzeczowników rodzaju żeńskiego zakończonych на я: нягѣка згуба, трѣка ошара, полза позытек, вѣдка глоска, тайна таємница, сѣдинна зівица, вражда неприязнь, вѣсто-

та wysokość, счёта próżność. Tutaj należą także rzeczowniki rodzaju męskiego zakończone на я: коєвода hetman, Папа Рарієз, старкйшина książę, нектѣдл nieuk.

Przykład drugi.

Liczba pojedyncza.

1. волѧ, wola.	1. ладїѧ, łódź.
2. волн (ла).	2. ладїн (дїѧ).
3. волн.	3. ладїн.
4. волю.	4. ладїю.
5. волє.	5. ладїє.
6. волєю.	6. ладїєю.
7. волн.	7. ладїн.

Liczba podwójna.

1. волн.	1. ладїн.
2. волю.	2. ладїю.
3. волѧмѧ.	3. ладїѧмѧ.
4. волн.	4. ладїн.
5. волн.	5. ладїн.
6. волѧмѧ.	6. ладїѧмѧ.
7. волю.	7. ладїю.

Liczba mnoga.

1. вѧлн (ла).	1. ладїн (дїѧ).
2. волѧ.	2. ладїн.
3. волѧмѧ.	3. ладїѧмѧ.
4. вѧлн (ла).	4. ладїн (дїѧ).
5. вѧлн (ла).	5. ладїн (дїѧ).
6. волѧмѧ.	6. ладїѧмѧ.
7. волѧхѧ.	7. ладїѧхѧ.

Podług *кома* spadkują się rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone na *а* z poprzedzającą spółgłoską: *сте́за* ścieżka, *бу́ра* burza, *вече́ра* wieczerza, *ра́кына* niewolnica, *не́дѣла* niedziela. — Podobnie spadkują się rzeczowniki zakończone na *жа*, *ша*, *ца*, *ца* i *ча*, w których głoska *я* miejsce *а* zastępuje: *лѣ́жа* kłamstwo, *ко́жа* skóra, *ча́ша* czasza, *ду́ша* dusza, *пи́ща* potrawa, *пти́ца* ptak, *де́шница* prawica, *прѣ́тча* podobieństwo, *лѣ́ча* promień. — Tutaj należą także rzeczowniki rodzaju męskiego na *а*, *жа*, *ша*, *ца*, *ца*, i *ча*: *юно́ша* młodzieniec, *прѣ́тча* poprzednik, *мѣ́ца* obzerca.

Podług *лѣдѣа* spadkują się rzeczowniki rodzaju męskiego i żeńskiego zakończone na *а* z poprzedzającą samogłoską: *сѣ́дѣа* sędzia, *кы́а* szyja, *кѣ́стѣдѣа* straż, *скни́а* arka przymierza, i imię zbiorowe *братѣа* bracia.

Przykład trzeci.

Liczba pojedyncza.

Liczba podwójna.

1. *це́рковѣ*, cerkiew.
2. *це́рквѣ*.
3. *це́рквѣ*.
4. *це́рковѣ*.
5. *це́рквѣ*.
6. *це́рквѣю*.
7. *це́рквѣ*.

1. *це́рквѣ*.
2. *це́рквѣю*.
3. *це́рквѣмѣ*.
4. *це́рквѣ*.
5. *це́рквѣ*.
6. *це́рквѣмѣ*.
7. *це́рквѣю*.

Liczba mnoga.

1. *це́рквѣ*.
2. *це́рквѣ*.
3. *це́рквѣмѣ*.
4. *це́рквѣ*.

5. *це́рквѣ*.
6. *це́рквѣмѣ*.
7. *це́рквѣхѣ*.

Tak spadkują się rzeczowniki żeńskie zakończone na *овѣ* i *ы*: *кро́вѣ* krew, *мѣ́тровѣ* bratowa, *лю́-*

кока і люка мітоць, свекрова́ шwiekra, неплоты не-
plenność.

Przykład czwarty.

Liczba pojedyncza.

1. ко́стка, kośó.
2. ко́стн.
3. ко́стн.
4. ко́стѣ.
5. ко́стн (ѣ).
6. ко́стїю.
7. ко́стн.

Liczba podwójna.

1. ко́стн.
2. ко́стїю.
3. ко́стѣми
4. ко́стн.
5. ко́стн.
6. ко́стѣми,
7. ко́стїю.

Liczba mnoga.

1. ко́стн.	5. ко́стн.
2. ко́стїн.	6. ко́стѣми,
3. ко́стѣмѣ.	7. ко́стѣхъ.
4. ко́стн.	

Podobnie spadają się rzeczowniki rodzaju żeń-
skiego na ь (wyjawszy na окъ): кѣтка́ gałęź, рѣчка́
mowa, докродѣтелѣ́ cnota, скрижа́ль tablica, пе-
ча́ль troska, ва́снь waśń, скорѣ́я smutek, тка́рь
stworzenie, печа́рь piec, пажитѣ́ pastwisko, жизнь
życie. Tu należą rzeczowniki żeńskie w liczbie tyl-
ko mnogiej używane na и: ма́ин żłob, гѣ́ин gęśle
mоза́ри nozdrze.

Uwaga. Rzeczowników nieforemnych rodzaju
żeńського nie ma, jak tylko ма́ти matka i дѣ́ти cór-
ka, które w dalszem spadkowaniu przyrostek sp do-
stają: ма́ти, ма́тере, ма́терн, ма́терѣ, ма́ти, ма́-
терїю, ма́терн. I. in. ма́тере i ма́терн, ма́терїй,
i t. d. Rzeczownik кро́вь krew spada w liczbę
pojedynczej podług церко́вь, w liczbie podwój-
nej i mnogiej podług ко́стн.

§. 26.

Uwagi nad spadkami liczby pojedynczej.

1. Spadek drugi liczby pojedynczej rzeczowników zakończonych na **а** jest w księgach dawniejszych podobny pierwszemu, w nowszych zaś kończy się na **и**. Zakończenie spadku drugiego innych rzeczowników jest **ы**, **е**, i **и**.

2. Rzeczowniki zakończone w spadku drugim na **ы**, mają w trzecim spadku głoskę końcową **ѣ**, wszystkie inne mają **и**; n. p. **срамѣ** hanbie, **паѣ** klótni, **любеи** miłości, **ночи** nocy.

3. Rzeczowniki zakończone w spadku pierwszym na **а** mają spadek czwarty na **ѣ**; n. p. **лѣпѣ** wspaniałość, **дѣнницѣ** jutrzeńkę, **дѣшѣ** duszę; zakończone na **а** mają w spadku czwartym **ю**; n. p. **зрю** zorzę, **вѣтѣ** mowcę; wszystkich zaś innych spadek czwarty podobny pierwszemu; **смоковѣ** figę, **дѣркѣ** dolinę.

4. Spadek piąty rzeczowników na **а** kończy się na **о**; n. p. **владыко** panie, **кончино** śmierci; rzeczowników na **а**, tudzież na **жа**, **ца**, **ча**, **ша** i **ца** kończy się na **е**; n. p. **земле** ziemi, **млодзience**; zakończonych na **оѣ** i **ѣ** ma **и**; n. p. **церкви** cerkwio, **лести** zdrado, **смерти** śmierci; lecz w nowszych księgach używa się często zakończenie na **е**: **радосте** radości.

5. Głoska końcowa spadku szóstego jest **ю**; n. p. **невѣстою** niewiastą, **подобіемъ** podobieństwem, **блѣскавіцѣ** błyskawicą, **тростію** trzciną.

6. Spadek siódmy jest jednakowy z spadkiem trzecim; n. p. **партѣ** zgubie, **тѣмъ** rdzie, **мръзості** brzydkości.

§. 27.

Uwagi nad spadkami liczby podwójnej.

1. Spadek pierwszy czwarty i piąty liczby podwójnej ma jedno zakończenie z spadkiem trzecim liczby pojedynczej; n. p. ракѣ, выи, клѣти.

2. Zakończenie spadku drugiego i siódmego jest dla rzeczowników na я zakończonych głoska ѣ, dla innych ю; n. p. стѣна, дѣшѣ, стѣзю.

3. Zakończenie spadku trzeciego i szóstego jest на; n. p. рѣкама, капама.

§. 28.

Uwagi nad spadkami liczby mnogiej.

1. Spadek pierwszy liczby mnogiej jest jednaki z spadkiem drugim liczby pojedynczej; n. p. днѣхъ dziury, постѣли (ла) pościeli.

2. Spadek drugi imion zakończonych na а і ѡ, powstaje zwykle z spadku pierwszego l. p. zamieniając а na ѣ, ѡ zaś na ѣ; n. p. молитѣхъ modlitw, жертѣхъ ofiar, татѣхъ złodziejstw. Lecz dla lepszego brzmienia przyjmują niekiedy ostatnie dwie spółgłoski samogłoskę е między siebie; n. p. овцѣхъ owiec, сѣдѣхъ łosów, оустѣхъ ust, темѣхъ ciemności. Wszystkie inne rzeczowniki mają, іи niekiedy еи; n. p. братѣхъ braci, костѣхъ kości, дѣтѣхъ dzieci.

3. Rzeczowniki zakończone na а і ѡ przyjmują w spadku trzecim do głoski końcowej spadku pierwszego нѣ; n. p. нѣбамѣхъ niebom, мѣркамѣхъ siciom, лѣдямѣхъ łodziom. Rzeczowniki na охъ mają ахъ, на ѣ zaś mają еихъ; n. p. смоквамѣхъ sigom, заповѣдамѣхъ przykazaniom.

4. Spadek czwarty i piąty jest jednakowy z spadkiem pierwszym.

5. Spadek szósty kończy się zwykle na *ми*; n. p. *десницами* prawicami, *молніями* błyskawicami, *частями* częściami.

6. Zakończenie spadku siódmego jest *хъ*; n. p. *мрежѣхъ* sieciach, *родѣхъ* łodziach, *страстѣхъ* mękach.

Uwaga. W spadku trzecim i siódmym liczby pojedynczej, tudzież w spadku pierwszym, czwartym i piątym liczby podwójnej, nakoniec w spadku pierwszym, czwartym, piątym i siódmym liczby mnogiej zamienia się głoska *г* na *з*, *к* na *ц*, *х* na *с*.

§. 29.

Trzecia forma spadkowania.

Forma trzecia służy dla rzeczowników rodzaju nijakiego, to jest: dla rzeczowników zakończonych na *о*, *е*, *а* i *я*.

Przykład pierwszy.

Liczba pojedyncza.

1. *слово*, słowo.
2. *слова*.
3. *словѣ*.
4. *слово*.
5. *слово*.
6. *словомъ*.
7. *словѣ*.

Liczba podwójna.

1. *словѣ*.
2. *словѣ*.
3. *словомѣ*.
4. *словѣ*.
5. *словѣ*.
6. *словомѣ*.
7. *словѣ*.

Liczba mnoga.

1. <i>слова</i> .	5. <i>слова</i> .
2. <i>словѣ</i> .	6. <i>слова</i> .
3. <i>словомѣ</i> .	7. <i>словѣхъ</i> .
4. <i>слова</i> .	

Podobnie spadkują się imiona zakończone na o, które w dalszém spadkowaniu żadnego nie przyjmują przyrostku: зерно ziarno, вѣно wiano, чело czoło, нѣдро łono, мѣсто cło, масло oliwa, мѣрило szala, чернило atrament. Tutaj należą rzeczowniki także w mnogiej liczbie tylko używane, i nań zakończone: врата wrota, дѣсна dziąsła, ложечка macica, уста usta.

Przykład drugi.

Liczba pojedyncza.

1. лице, lice.	1. оученіе, nauka.
2. лица.	2. оученіа.
3. лицѣ.	3. оученію.
4. лице.	4. оученіе.
5. лице.	5. оученіе.
6. лицемъ.	6. оученіемъ.
7. лицн.	7. оученіи.

Liczba podwójna.

1. лицн.	1. оученіи,
2. лицѣ.	2. оученію.
3. лицема.	3. оученіема.
4. лицн.	4. оученіи.
5. лицн.	5. оученіи.
6. лицема.	6. оученіема.
7. лицѣ.	7. оученію.

Liczba mnoga.

1. лица	1. оученіа.
2. лицъ.	2. оученіи.
3. лицемъ.	3. оученіемъ.
4. лицн.	4. оученіа.

5. лиця.	5. оученіа.
6. лица.	6. оученіи.
7. лицѣхъ.	7. оученіихъ.

Як лице spadkuja się rzeczowniki zakończone na *е* z poprzedzającą spółgłoską: сердце serce, сокровище skarb, владѣніе mieszek, солнце słońce, ложе łoże, пристанище port, прѣбѣжище ucieczka.

Podług оученіе spadkuja się imiona zakończone na *е* z poprzedzającą samogłoską: разграбленіе łupiestwo, коніе włocznia, креніе błoto, оутѣдѣ gorliwość, причастіе uczestnictwo, вѣнѣ obfitość; tudzież imiona zbiorowe na *іе*: каменіе kamienie, рождѣ, гаѣзіе, гвѣздіе gwoździe.

Przykład trzeci.

Liczba pojedyncza.

1. има, іміе.	1. овча, owieczka.	1. небо, niebo.
2. имене.	2. овчате.	2. небесе.
3. имени.	3. овчати.	3. небеси.
4. има.	4. овча.	4. небо.
5. има.	5. овча.	5. небо.
6. именемъ.	6. овчатемъ.	6. небесемъ.
7. имени.	7. овчати.	7. небеси.

Liczba podwójna.

1. иментѣ.	1. овчатѣ.	1. небесѣ.
2. иментѣ.	2. овчатѣ.	2. небесѣ.
3. именема.	3. овчатема.	3. небесема.
4. иментѣ.	4. овчатѣ.	4. небесѣ.
5. иментѣ.	5. овчатѣ.	5. небесѣ.
6. именема.	6. овчатема.	6. небесема.
7. иментѣ.	7. овчатѣ.	7. небесѣ.

Liczba mnoga.

1. имена.	1. овчата.	1. нечеса.
2. именъ.	2. овчатъ.	2. нечесъ.
3. имениемъ.	3. овчатемъ.	3. нечесемъ.
4. имена.	4. овчати.	4. нечеса.
5. имена.	5. овчати.	5. нечеса.
6. имени.	6. овчаты.	6. нечесы.
7. именихъ.	7. овчатехъ.	7. нечесѣхъ.

Jak **има** spadkują się rzeczowniki rodzaju nijakiego zakończone na **ма**, które w dalszem spadkowaniu przyrostek **и** dostają: **крема** brzemie, **крема** czas, **исма** głoska, **сѣма** nasienie, **плема** plemie, **знама** znamie, **выма** wymie.

Jak **оча** spadkują się imiona młodych zwierząt na **а**, i **а**, które w dalszem spadkowaniu przyrostek **ат** i **ат** przyjmują: **мца** mule, **тца** cielę, **пгца** jagnię, **жрѣца** źrebie, **осца** osłę, **голѣца** gołabię, **кѣца** kurczę, **котца** kocię, **прѣца** prosię, **кнѣца** bliźnię; tudzież **отроча** dziecko, **кнѣца** wnuczek, **дѣца** dziecko.

Podług **неко** spadkują się rzeczowniki na **о**, które przyrostek **и** dostają; **чѣдо** cud, **дрѣко** drzewo, **тѣло** ciało, **коно** koło, **дѣло** dzieło.

Uwaga. Rzeczowniki **око** oko i **ухо** ucho, są w liczbie podwójnej rodzaju żeńskiego: **очи**, **уши**; lecz w liczbie mnogiej są znowu rodzaju nijakiego: **очи**, **уши**. Rzeczownik **дѣца** dziecię, jest w liczbie mnogiej rodzaju żeńskiego: **дѣти** i spada ku się jak **кѣти**. Rzeczownik **сѣко**, gdy syna Bożego oznacza i greckiemu **λογος** odpowiada, ma spadek drugi i czwarty **сѣока**, piąty **сѣоке**; inaczej przyjmuje często przyrostek: **сѣокеи**, **сѣокеи**, i t. d. Imię rodzaju męskiego **оудъ** jest w liczbie mnogiej zwykle rodzaju nijakiego i spada ku się jak **нечеси** **оудеи**, **оудеи** i t. d.

§. 32.

Uwagi nad spadkami liczby mnogiej.

1. Spadek pierwszy liczby mnogiej nie różni się od spadku drugiego liczby pojedynczej, jak tylko znakiem ~ kamorą i samogłoską e lub w; n. p. *стажа́нѣа* majątności, *свидѣ́телства* świadectwa, *поди́мжѣа* podnóżki. Rzeczowniki z przyrostkiem zamieniają głoskę końcową spadku drugiego liczby pojedynczej e na a; *знаме́на* znamiona, *сло́веса* słowa.

2. Spadek drugi odrzuca głoskę końcową spadku pierwszego liczby pojedynczej; *жи́лицѣа* mieszkań, *царствѣа* królestw. Dla lepszego brzmienia przyjmują czasem dwie ostatnie spółgłoski samogłoskę e między siebie; n. p. *краще́нѣа* pokarmów, *сѣрдѣѣа* serc. Imiona, zakończone na ie mają iй, rzeczowniki zaś z przyrostkiem odrzucają e spadku drugiego liczby pojedynczej; n. p. *каме́нѣа* kamieni, *теле́а* cieląt.

3. Spadek trzeci różni się od spadku szóstego liczby pojedynczej samogłoską e lub w; n. p. *ча́дѣа* dzieciom, *царствѣ́емѣа* królestwom, *ко́лѣемѣа* kołom.

4. Spadek czwarty i piąty nie różni się od pierwszego.

5. Zakończenie spadku szóstego jest ѡ; n. p. *зачи́аѡ* początkami, lecz rzeczowników na e zakończonych jest ѡ; n. p. *сѣрдѣѣѡ* sercami, *сѣленѣѡ* przybytkami, niekiedy *ми*; n. p. *знаме́нѣѡми*, znakami, *беззаконѣѡми* nieprawościami.

6. Zakończenie spadku siódmego jest ѣхѣа, ихѣа i ѣхѣа; n. p. *сѣрдѣѣхѣа* sercach, *мѣленѣѣихѣа* objawieniach, *о́вчѣхѣа* owieczkach, *ча́дѣхѣа* dzieciach; w nowszych księgach czasem *ахѣа* lub *ѡхѣа*; n. p. *кращѣахѣа* pokarmach, *питѣахѣа* picciu.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O PRZYMIOTNIKACH.

§. 33.

Podział przymiotników.

Przymiotniki jako też imięstowy II. mają rodzaj męski, żeński i nijaki i dla każdego rodzaju własne zakończenie.

Przymiotniki są dwojakie: uzupełnione i skrócone, z których pierwsze kończą się w rodzaju męskim na *ий* lub *ій* ostatnie zaś na *ъ* lub *ь*; n. p. *красиий* piękny, *южкій* południowy; *терновкъ* cierniowy, *рожденья* pański.

§. 34.

O przymiotnikach uzupełnionych.

O przymiotnikach uzupełnionych, pod względem ich zakończenia we wszystkich trzech rodzajach uważać należy:

1. Zakończony w rodzaju męskim na *ий*, tudzież na *ій*, *кій* i *хій* mają rodzaj żeński na *аа*, nijaki na *ое*; n. p. *свѣтлѣий* światły, *свѣтлаа*, *свѣтлое*; *драгій* drogi, *драгаа*, *драгое*; *великій*, wielki, *великаа*, *великое*; *сѣхій* suchy, *сѣхаа*, *сѣхое*.

2. Zakończony na *ій* mają rodzaj żeński na *іа*, nijaki na *іе*; lecz zakończone na *ній*, mają *наа*, *нее*; n. p. *велиій* wielki, *велиа*, *велие*; *синій* siny, *синнаа*, *синне*.

3. Ponieważ po *ч*, *ш* i *щ* głoska *а* używać się nie zwykła, zakończone przeto na *ій* z poprze-

działającą jedną z tych głosek kończą rodzaj żeński, na аа, nijaki na ее; п. р. агнчій жagniесу, агнчаа, агнчее; пѣшій pieszy, пѣшаа, пѣшее; нищій, ubogi, нищаа, нищее.

§. 35.

Spadkowanie przymiotników uzupełnionych.

Przykład pierwszy.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. СВАТЫЙ, święty	СВАТАА,	СВАТОЕ.
2. СВАТАГВ.	СВАТЫА,	СВАТАГВ.
3. СВАТОМЪ.	СВАТОЙ (ТѢЙ),	СВАТОМЪ.
4. СВАТАГО (ТЫЙ)	СВАТЪЮ,	СВАТОЕ.
5. СВАТЫЙ	СВАТАА,	СВАТОЕ.
6. СВАТЫМЪ	СВАТОЮ,	СВАТЫМЪ.
7. СВАТОМЪ (ТѢМЪ)	СВАТОЙ (ТѢЙ),	СВАТОМЪ.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. СВАТАА,	СВАТѢН,	СВАТѢН.
2. СВАТЪЮ,	СВАТЪЮ,	СВАТЪЮ.
3. СВАТЫМА,	СВАТЫМА,	СВАТЫМА.
4. СВАТАА,	СВАТѢН,	СВАТѢН.
5. СВАТАА,	СВАТѢН,	СВАТѢН.
6. СВАТЫМА,	СВАТЫМА,	СВАТЫМА.
7. СВАТЪЮ,	СВАТЪЮ.	СВАТЪЮ.

Liczba mnoga.

1. СКАТІН ,	СКАТЫА ,	СКАТАА.
2. СКАТЫХЪ ,	СКАТЫХЪ ,	СКАТЫХЪ.
3. СКАТЫМЪ ,	СКАТЫМЪ.	СКАТЫМЪ.
4. СКАТЫА (ТЫХЪ)	СКАТЫА ,	СКАТАА.
5. СКАТІН ,	СКАТЫА ,	СКАТАА.
6. СКАТЫМИ ,	СКАТЫМИ ,	СКАТЫМИ.
7. СКАТЫХЪ ,	СКАТЫХЪ ,	СКАТЫХЪ.

Podobnie spadkują się przymiotniki zakończone на ынъ, аа, оа: храбрый chrobry, лютый okrutny, гѣгнивый jękotliwy, рѣкоткоренный ręką zrobiony, вѣгряный szarłatny, жѣтоковинный uparty, полезный pożyteczny, синый polny, сѣлный mo-sny, грѣшный grzeszny, прамый prosty.

Uwaga. Wyraz вселенная świat, odpowiadający łacińskiemu universum, a greckiemu η οἰχμενη spadkuje się jak скаттаа w żeńskim tylko rodzaju, liczby pojedynczej.

Przykład drugi.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. ВЛАГІЙ, dobry.	ВЛАГІА ,	ВЛАГОЕ.
2. ВЛАГАГВ ,	ВЛАГІА ,	ВЛАГАГВ.
3. ВЛАГОМѢ ,	ВЛАГОИ , (зѣи)	ВЛАГОМѢ.
4. ВЛАГАГО , (гій)	ВЛАГѢЮ	ВЛАГОЕ.
5. ВЛАГІЙ ,	ВЛАГІА ,	ВЛАГОЕ.
6. ВЛАГИМЪ ,	ВЛАГОЮ ,	ВЛАГИМЪ.
7. ВЛАГОМЪ (зѣмъ)	ВЛАГОИ (зѣи),	ВЛАГОМЪ.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. ВЛАГІА ,	ВЛАЗѢИ ,	ВЛАЗѢИ.

2. благѣю ,	благѣю ,	благѣю.
3. бла҃гима ,	бла҃гима ,	бла҃гима
4. благѣа ,	благѣи ,	благѣи.
5. благѣа ,	благѣи ,	благѣи.
6. бла҃гима ,	бла҃гима ,	бла҃гима.
7. благѣю ,	благѣю ,	благѣю.

Liczba mnoga.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. благѣи ,	благѣа ,	благѣа.
2. благѣхъ ,	благѣхъ ,	благѣхъ.
3. благѣиѣ ,	благѣиѣ ,	благѣиѣ
4. благѣа (гнхъ) ,	благѣа ,	благѣа.
5. благѣи ,	благѣа ,	благѣа.
6. бла҃гими ,	бла҃гими ,	бла҃гими.
7. благѣхъ ,	благѣхъ ,	благѣхъ.

Tak skłaniają się przymiotniki zakończone na гѣи , кѣи і хѣи : многѣи mnogi , строгѣи srogi , нагѣи nagi ; сладкѣи słodki , кроткѣи łagodny , мѣккѣи miękki , лѣкѣи garbaty , царскѣи królewski , римскѣи rzymski , рускѣи ruski , вѣтхѣи stary , глѣхѣи głuchy , тихѣи cichy.

Uwaga. W spadkach , w których się głoska г zamienia na ж , zamienia się także к на ц lub gdy с poprzedza на т , х zaś на с ; п. р. кротѣи люди łagodni ludzie , въ плотѣи чистотѣ w cielesnej czystości , въ вѣтѣи заветѣ w starym zakonie.

Przykład trzeci.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. велиѣи , wielki.	велиѣа ,	велиѣа.
2. велиѣгѣ ,	велиѣа ,	велиѣгѣ.
3. велиѣмѣ ,	велиѣи ,	велиѣмѣ.

4. велѣго (лѣн),	велѣю ,	велѣе.
5. велѣн ,	велѣа ,	велѣе.
6. велѣнмѣ ,	велѣю ,	велѣнмѣ.
7. велѣмѣ ,	велѣн ,	велѣмѣ.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. велѣа ,	велѣн ,	велѣн.
2. велѣю ,	велѣю ,	велѣю.
3. велѣнна ,	велѣнна ,	велѣнна.
4. велѣа ,	велѣн ,	велѣн.
5. велѣа ,	велѣн ,	велѣн.
6. велѣнна ,	велѣнна ,	велѣнна.
7. велѣю ,	велѣю ,	велѣю.

Liczba mnoga.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. велѣн ,	велѣа ,	велѣа.
2. велѣнхѣ ,	велѣнхѣ ,	велѣнхѣ.
3. велѣнмѣ ,	велѣнмѣ ,	велѣнмѣ.
4. велѣа (лѣнхѣ),	велѣа ,	велѣа.
5. велѣн ,	велѣа ,	велѣа.
6. велѣнни ,	велѣнни ,	велѣнни.
7. велѣнхѣ ,	велѣнхѣ ,	велѣнхѣ.

Тым способом odmieniają się przymiotniki, zakończone на ѣн, ѣа, ѣе: пѣн psi, днѣн dziki, козѣн kozoі, кожѣн boży, вряжѣн nieprzyjacielski, княжѣн książęcy.

Przykład czwarty.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. вышнѣн, највыжшы.	вышнаа ,	вышнее.
2. вышнаагѣ ,	вышнѣа ,	вышнаагѣ.

3. вышнемѸ ,	вышней ,	вышнемѸ.
4. вышнаго (нѣн) вышнюю ,		вышнее.
5. вышнѣй ,	вышнаа ,	вышнее.
6. вышннѣмъ ,	вышнюю ,	вышннѣмъ.
7. вышнемъ ,	вышней ,	вышнемъ.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ъ.	г. н.
1. вышнаа ,	вышнѣн ,	вышнѣн.
2. вышнюю ,	вышнюю ,	вышнюю.
3. вышннѣа ,	вышннѣа ,	вышннѣа.
4. вышнаа ,	вышнѣн .	вышнѣн.
5. вышнаа ,	вышнѣн ,	вышнѣн.
6. вышннѣа ,	вышннѣа ,	вышнннѣа.
7. вышнюю ,	вышнюю ,	вышнюю.

Liczba mnoga.

г. ѣ.	г. ъ.	г. н.
1. вышнѣн ,	вышнѣа ,	вышнѣа.
2. вышннѣхъ ,	вышннѣхъ ,	вышннѣхъ.
3. вышнѣмъ ,	вышнѣмъ ,	вышнѣмъ.
4. вышнѣа (нѣхъ) ,	вышнѣа (нѣа) ,	вышнѣа.
5. вышнѣн ,	вышнѣа ,	вышнѣа.
6. вышннѣн ,	вышннѣн ,	вышннѣн.
7. вышннѣхъ ,	вышннѣхъ ,	вышннѣхъ.

Tak spadają się przymiotniki na нѣн , нѣа , нѣе: древнѣн dawny , оутреннѣн poranny , вѣчерашнѣн wczorajszy , здѣшнѣн tutaj , горнѣн górny , подземнѣн podziemny , верхнѣн wierzchni , вѣчернѣн wieczorny.

Przykład piąty.

Liczba pojedyncza.

г. ш.	г. ъ.	г. н.
1. нищѣн ubogi.	нищѣа .	нищѣе.

2. ницагѡ ,	ниціа ,	ницагѡ.
3. ницеѡѡ ,	ницей ,	ницеѡѡ.
4. ницаго (ціи),	ницѡю ,	нирее.
5. ниціи ,	ницаа ,	нирее.
6. ницимѡ ,	ницею ,	ницимѡ.
7. ницеѡѡ ,	ницей	ницеѡѡ.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. ницаа ,	ниціи ,	ниціи.
2. ницѡю ,	ницѡю ,	ницѡю.
3. ницима ,	ницима ,	ницима.
4. ницаа ,	ниціи ,	ниціи.
5. ницаа .	ниціи ,	киціи.
6. ницима ,	ницима ,	ницима.
7. ницѡю ,	ницѡю ,	ницѡю.

Liczba mnoga.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. ниціи ,	ниціа ,	ниціаа.
2. ницихѡ ,	ницихѡ ,	ницихѡ.
3. ницимѡ ,	ницимѡ ,	ницимѡ.
4. ниціа (ихѡ) ,	ниціа (цаа)	ниціаа.
5. ниціи ,	ниціа ,	ниціаа.
6. ницими ,	ницими ,	ницими.
7. ницихѡ ,	ницихѡ ,	ницихѡ.

Podług tego przykładu spadkuja się przymiotniki zakończone na чий, ший, і ций: тѣлчій cielecy, пророчій prorocki, птицій ptaszy, агничій ja-gnięcy, прочій inny, (reszta) нѣшій pieszy, окцій pospolity, тцій próżny. Tutaj należą także imiesłowyy II. на ший і ций tudzież drugi i trzeci stopień przymiotników: оутопшіи umarły, біюцій bijący, мѣдрійшіи mędrszy.

O przymiotnikach skróconych.

Przymiotniki uzupełnione skracają się sposobem następującym:

1. Zakończenia *ый, ій, кій i хій*, zamieniają dwugłoskę ostatnią w rodzaju męskim na *ъ*, w żeńskim na *я*, w nijakim na *о*; n. p. *плавый* biały, *плавъ*, *плага*, *паво*; *нагий* nagły, *нагъ*, *нага*, *наго*; *жестокій* okrutny, *жестокъ*, *жестока*, *жесток*; *глухий* głuchy, *глухъ*, *глуха*, *глухо*.

Uwaga. Przymiotniki zakończone na *ый i ный*, tudzież na *кій i хій*, gdy te zakończenia następują po spółgłosce, przybierają w rodzaju męskim między dwie ostatnie spółgłoski głoskę *е* lub *о*, którą zaś w dalszém spadkowaniu znówu odrzucają; n. p. *свѣтлый* światły, *свѣтлъ*, *свѣтла*, *свѣтло*; *завый* zły, *завъ*, *зая*, *заво*; *чермный* czerwony, *чермень*, *чермла*, *чермно*; *тонкій* cienki, *тонокъ*, *тонка*, *тонко*; *ветхий* stary, *ветохъ*, *ветха*, *ветхо*; *наглый* nagły na *нагль*.

2. Zakończenie *ій, ѡѡ, еѣ* zamienia się w rodzaju męskim na *к*, w żeńskim na *ѡ*, w nijakim na *ѣ*; n. p. *синій* siny, *синъ*, *сиѡ*, *синеѣ*; *доклій*, męzny, *докль*, *довѡ*, *докѣ*.

3. Zakończenia *чій, шій i цій* skracają się w rodzaju męskim na *чь, шь i ць*, w żeńskim na *я*, w nijakim na *ѣ*; n. p. *пророчій* prorocki, *пророчъ*, *пророчя*, *пророчѣ*; *нищій* ubogi, *нищъ*, *нища*, *нище*.

4. Przymiotniki dzierzawcze zamieniają zakończenie *винъ* na *лк*; n. p. *Варнавинъ*, *Варнавлъ*, *ла*, *лѣ*. Zakończenie *нинъ* zamienia się na *нь*; n. p. *Івнинъ*, *Івнь*; zakończenie *вокъ i мовъ* na *влъ i мль*; n. p. *Іакввокъ* skróć. *Іакввлъ*; *Івранимовъ* skróć. *Івранимлъ*. Nakoniec zakończenie *новъ*, za-

mienia się na нь ; n. p. Стефановъ skróć. Сте-
фанъ. —

Uwaga. I. Przymiotniki шдѣи lewy, сдѣи próż-
ny, кдѣи głupi skracają się wyrzuciwszy głoskę, і ;
шдѣи, сдѣи, кдѣи.

Uwaga. II. Przymiotniki кожѣи boży, велѣи
wielki, прочѣи inny i. t. p. skracają się tylko
w spadku drugim, trzecim, czwartym i siódmym licz-
by pojedynczej. Przymiotniki їдзержавце na їкъ
nie skracają się w żadnym razie.

§. 37.

Spadkowanie przymiotników skróco- nych.

Przykład pierwszy.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. свѣтъ	свѣтъ, свѣта,	свѣто.
2. свѣта,	свѣты,	свѣта.
3. свѣтъ,	свѣтъ,	свѣтъ.
4. свѣта (тъ),	свѣтъ,	свѣто.
5. свѣте,	свѣта,	свѣто.
6. свѣтымъ (омъ),	свѣтою,	свѣтымъ (омъ).
7. свѣтъ,	свѣтъ,	свѣтъ.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. свѣта	свѣтъ,	свѣтъ (ти).
2. свѣтъ,	свѣтъ,	свѣтъ.
3. свѣтома (ыма)	свѣтима (ыма)	свѣтома (ыма).
4. свѣта,	свѣтъ,	свѣтъ (ти).

5. скати,   скатѣ,   скатѣ (та).
 6. скатомѣ (ыма), скатина (ыма), скатомѣ (ыма).
 7. скатѣ,   скатѣ,   скатѣ.

Liczba mnoga.

г. м.	г. ж.	г. п.
4. скати,	скѣты,	скѣта.
2. скѣтъ	скѣтъ,	скѣтъ.
3. скѣтымѣ (тѣмѣ), скѣтамѣ (тѣмѣ), скѣтымѣ (тѣмѣ).		
4. скѣты,	скѣты,	скѣта.
5. скати,	скѣты,	скѣта.
6. скаты (ми), скѣтами (тѣми), скаты (ми).		
7. скѣтыхѣ (тѣхѣ), скѣтахѣ (тѣхѣ), скѣтыхѣ (тѣхѣ).		

Tym sposobem spadkuja się przymiotniki skrócone па ѣ, я, о: живѣ живу, истиненѣ prawdziwy, словесенѣ mowny, перстенѣ ziemny, пернатѣ pierzasty, вѣринѣ wierny, юнѣ młody, козенѣ rowolny.

Przykład drugi.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. благѣ dobry,	благѣ,	благо.
2. блѣги,	блѣги,	блѣга.
3. блѣгѣ,	блѣзѣ,	блѣгѣ.
4. блѣги (гѣ),	блѣгѣ,	блѣго.
5. блѣже,	блѣга,	блѣго.
6. блѣгинѣ (гомѣ) блѣгою,		блѣгинѣ (омѣ).
7. блѣзѣ,	блѣзѣ,	блѣзѣ.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. блѣги,	блѣзѣ,	блѣзѣ (га).

2. благѸ,	благѸ,	благѸ.
3. благома (има),	благима (има)	благима.
4. блага,	близѣ,	близѣ (га).
5. блага,	близѣ,	близѣ (га).
6. благома (има),	благима (гима),	благома (има).
7. благѸ,	благѸ,	благѸ.

Liczba mnoga.

г. ш.	г. ѝ.	г. п.
1. близн,	блѣгн,	блѣга.
2. блѣгъ,	блѣгъ,	блѣгъ.
3. блѣгнмъ (гѡмъ)	благамъ (гимъ)	благнмъ (гѡмъ).
4. блѣгн	блѣгн,	блѣга.
5. близн,	блѣгн	блѣга.
6. близн (ми)	благамн (гимн),	блѣгн (ми).
7. близнхъ (зѣхъ)	благамхъ (гимхъ)	блѣгнхъ (зѣхъ).

Jak *благъ* spadkują się przywiotniki skrócone na *ъ* z poprzedzającą spółgłoską gardłową: *многъ* *mnogi*, *нагъ* *nagi*, *драгъ* *drogi*, *глубокъ* *głęboki*, *тяжелекъ* *ciężki*, *легокъ* *lekki*, *близокъ* *bliski*, *тихъ* *cichy*, *глухъ* *głuchy*.

Uwaga. Podobnie jak *г* na *з* lub *ж* w niektórych spadkach zamienia się także *к* na *ц* lub *ч*, *х* na *с* lub *ш*.

Przykład trzeci.

Liczba pojedyncza.

г. ш.	г. ѝ.	г. п.
1. павѣль, Pawła.	павѣл,	павѣе.
2. павѣл	павѣл	павѣл.
3. павѣлю,	павѣли,	павѣлю.
4. павѣль (лѣ),	павѣлю,	павѣе.
5. павѣль,	павѣл,	павѣе.

§. 38.

O przymiotniku **всѣхъ**.

Przymiotnik **всѣхъ** wszystkich, od zwykłych spadkowania sposobów innych przymiotników i spada się tak :

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. всѣхъ ,	всѣа ,	всѣ .
2. всѣгѡ ,	всѣа ,	всѣгѡ .
3. всѣмѹ ,	всѣи ,	всѣмѹ .
4. всѣхъ (всѣго) ,	всѣю ,	всѣ .
5. всѣхъ ,	всѣа ,	всѣ .
6. всѣмъ ,	всѣю ,	всѣмъ (всѣмъ) .
7. всѣмъ ,	всѣи ,	всѣмъ .

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. всѣа (и) ,	всѣи ,	всѣи .
2. всѣю ,	всѣю ,	всѣю .
3. всѣма ,	всѣма ,	всѣма .
4. всѣи ,	всѣи ,	всѣи .
5. всѣи ,	всѣи ,	всѣи .
6. всѣма ,	всѣма ,	всѣма .
7. всѣю ,	всѣю ,	всѣю .

Liczba mnoga.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. всѣи ,	всѣа ,	всѣа .
2. всѣхъ ,	всѣхъ ,	всѣхъ .
3. всѣмъ ,	всѣмъ ,	всѣмъ .
4. всѣа ,	всѣа ,	всѣа .

5. вѣн ,	вѣѣ ,	вѣѣѣ .
6. вѣѣѣѣ ,	вѣѣѣѣѣ ,	вѣѣѣѣѣѣ .
7. вѣѣѣѣѣ ,	вѣѣѣѣѣѣ ,	вѣѣѣѣѣѣѣ .

§. 59.

O stopniowaniu przymiotników.

Przymiotniki języka cerkiewnego mają trzy stopnie: pierwszy równy (положительный степень) drugi wyższy (сравнительный степень) trzeci najwyższy (превосходительный степень.)

1. Stopień pierwszy wyraża własność jakowej osoby lub rzeczy bez porównania jej z inną; n. p. Страхъ тѣмънъ великъ нападѣ на нѣ , strach ciemny i wielki przypadał nań. Gen. 15, 12.

2. Stopień drugi porównywa własność jakowej osoby lub rzeczy z własnością innej, okazując oraż, że się takowa u tej osoby lub rzeczy w wyższym stopniu jak u innej znajduje. Tworzy się zaś stopień drugi od stopnia pierwszego w sposób następujący:

a). Zakończenie stopnia pierwszego ѣн zamienia się w stopniu drugim на шій, lub dla uniknięcia zbiegu więcej spółgłosek на ѣишій; n. p. здоровъ здравшій, лѣпъ piękny лѣпшій, чистъ czysty чистѣишій, славъ sławny славѣишій.

b). Zakończenie кѣн zamienia się w stopniu drugim на шій lub чайшій, zakończenie гѣн на жайшій, хѣн zaś на шайшій; n. p. сладкѣ słodki сладшій, тонкѣ cienki тоншій; жестокѣ okrutny, жесточайшій, крѣпкѣ mocny крѣпчайшій, lecz także крѣпшій, крѣпай і крѣпайшій; многѣ many множайшій, драгѣ drogi дражайшій, тихѣ cichy тишайшій, ветхѣ stary ветшайшій. Z tych niektóre odrzuciwszy шій kończą się w rodzaju męskim

на ий rodzaj żeński mają на ши, ніякі на ає; н. р. множай, множайши, множає, і т. d.

с). Закoнчeнiє зкiй замiєнiє сiє на жайшiй; н. р. близкiй блискi, ближайшiй, низкiй niski; нн-жайшiй.

Uwaga. Niektóre przymiotniki stopniują się nieforemnie, jako to:

	г. м.	г. ж.	г. н.
клягiй добры ма:	оунiй	оунши	оунѣ.
злыи злѣ ма:	горшiй	горшаа	горшеє.
добрыи добры ма:	лѣчшiй	лѣчшаа	лѣчшеє.
велии велики ма:	колiй	колши	колѣ.
великiй велики ма:	кацшiй	кацшаа	кацшеє.
малыи матѣ ма:	мнiй	менши	мнѣ.
	лѣб: менши	меншаа	меншеє.

3. Stopień trzeci porównywa własność jakowej osoby lub rzeczy z tą samą własnością wszystkich innych i okazuje, że się tam w bardzo wysokim lub wcale najwyższym stopniu znajduje. Tworzy się zaś stopień trzeci:

а) Dodaniem słówka кє lub прє, lub obojga razem na początku stopnia drugiego; н. р. кємнiє-сткiйшiй najmiłościwszy, прєвєскацєннѣшiй najprzewielebniejszy, кєпрєкѣткiйшiй jaśnie oświecony.

б). Często zastępuje stopień drugi niezawisły miejsce stopnia trzeciego; н. р. Ісѣсє сладчайшiй помнiѣи насѣ, Језу најсѣдсѣ змiѣлѣ сiє над на-ми.

ROZDZIAŁ TRZECI.

O LICZBOWNIKACH.

§. 40.

Podział liczbowników.

Liczbowniki dzielą się na pierwotne (основательная), porządkowe (числительная), kilkokrotne (умножительная), i zbiorowe (сократительная).

§. 41.

O liczbownikach pierwotnych.

Liczbowniki pierwotne są następujące:

1. Единъ.	11. Единнадесятъ.	30. Тридесятъ.
2. Два.	12. Дванадесятъ.	40. Четырдесятъ.
3. Три.	13. Тринадесятъ.	50. Пятдесятъ.
4. Четыри.	14. Четыринадесятъ.	60. Шестдесятъ.
5. Пять.	15. Пятнадесятъ.	70. Семьдесятъ.
6. Шесть.	16. Шестнадесятъ.	80. Осмьдесятъ.
7. Семь.	17. Семьнадесятъ.	90. Девятдесятъ.
8. Осмь.	18. Осмнадесятъ.	100. Сто.
9. Девять.	19. Девятнадесятъ.	200. Два стъ.
10. Десять.	20. Десядъ.	300. Триста.
1000. Тысяща dawniej тысяща, 10,000 тма.		

§. 42.

Spadkowanie liczbowników pierwotnych.

I.

Liczba pojedyncza

r. m.	r. ż.	r. n.
I. единъ jeden.	едина,	едино.

2. единогоу (нагу) единомъ,	единогоу (нагу.)
3. единомѣ, единой,	единомѣ.
4. единѣ (наго) единѣ,	едино.
5. единѣ, единая,	едино.
6. единѣмъ, единою,	единѣмъ.
7. единомѣ, единой,	единомѣ.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. единая,	единѣ,	единѣ.
2. единѣ (ною),	единѣ (ною),	единѣ (ною)
3. единѣмя,	единѣмя,	единѣмя.
4. единая,	единѣ,	единѣ.
5. единая,	единѣ,	единѣ.
6. единѣмя,	единѣмя	единѣмя.
7. единѣ (ною),	единѣ (ною),	единѣ (ною).

Liczba mnoga.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. едины,	едины,	едины.
2. единѣхъ,	единѣхъ,	единѣхъ.
3. единѣмъ,	единѣмъ,	единѣмъ.
4. едины,	едины,	едины.
5. едины,	едины,	едины.
6. единѣми,	единѣми,	единѣми.
7. единѣхъ,	единѣхъ,	единѣхъ.

II.

Imię liczbowe два dwaj, tudzież оба obadwa w liczbie tylko podwójnej używane, spadkuje się sposobem następującym :

г. м.	г. ж. і п.	г. м.	г. ж. і п.
1. два,	двѣ.	1. оба,	обѣ.
2. двою (двѣ) двою (двѣ).	2. обою,	обою.	
3. двѣмя,	двѣми.	3. обѣми	обѣми.

4. аѣа ,	аѣѣ ,	4. оѣа ,	оѣѣ .
5. аѣи ,	аѣѣ ,	5. оѣи ,	оѣѣ .
6. аѣѣи ,	аѣѣи .	6. оѣѣи ,	оѣѣи .
7. аѣою ,	аѣою .	7. оѣою ,	оѣою .

Uwaga. Niekiedy dodaje się w spadku drugim jeszcze хъ; n. p. И взяша за рѣкѣ аѣѣхъ дѣири егѣ. Быт. 19. 10. i ujęli rękę dwu córek jego.

III.

Liczbowniki три trzy i четыре cztery, i wszystkie wyżej spadkują się w liczbie mnogiej tylko:

г. м.	г. ѣ и п.	г. м.	г. ѣ и п.
1. тріѣ ,	три .	1. четыріѣ ,	четыри .
2. тріи (трѣи) тріи		2. четырь (ѣхъ) четырь (ѣхъ)	
3. тріѣмъ	тремъ .	3. четыремъ ,	четыремъ .
4. три ,	три .	4. четыри ,	четыри .
5. три ,	три ,	5. четыри ,	четыри .
6. тріѣи	треи .	6. четырии ,	четырии .
7. тріѣхъ ,	трехъ .	7. четырихъ ,	четырихъ .

IV.

1. пѣтъ pięć	1. шѣтъ sześć	1. дѣсѣтъ dziesięć.
2. пѣти	2. шѣти	2. дѣсѣти .
3. пѣти .	3. шѣти .	3. дѣсѣти .
4. пѣтъ .	4. шѣтъ .	4. дѣсѣтъ .
5. пѣтъ .	5. шѣтъ .	5. дѣсѣтъ .
6. пѣтію .	6. шѣтію .	6. дѣсѣтію .
7. пѣти .	7. шѣти .	7. дѣсѣти .

Jak шѣтъ spadkuje się także сѣдмъ siedm, оѣмъ ośm; jak дѣсѣтъ spadkuje się дѣсѣтъ dziesięć i wszystkie z дѣсѣтъ złożone. Liczbowniki z дѣсѣтъ złożone spadkują lub część pierwszą, lub drugą lub obie razem.

Uwaga. Często przyjmują te liczbowniki na sposób przyimotników w spadku drugim i siódmym хъ

Liczbowniki porządkowe skłaniają się na sposób przymiotników uzupełnionych.

§. 44.

O liczbownikach kilkokrotnych.

Rodzaj ten liczbowników tworzy się zwykle od liczbowników pierwotnych:

1. Za pomocą słowa кратный lub ричный; n. p. двократный двојаки, трикратный тројаки, сторичный stokrotny.

2. dodaniem słowa гдкый; n. p. тригдкый potrójny, четкєргдкый poczwórny, сгдкый podwójny.

3. przydaniem zgłoski кратъ lub жды; n. p. три кратъ trzy razy (kroć) четырижды cztery razy.

Uwaga. Liczbowniki kilkokrotne zakończone na ый spadkują się sposobem przymiotników uzupełnionych, inne zaś zostają nieodmienne.

§. 45.

O liczbownikach zbiorowych.

Liczbowniki zbiorowe pochodzą od pierwotnych i kończą się na ой, оа, оє; n. p. двои, двоа, двоє; трои, троа, троє; окои, коа, коє; lub на еро; n. p. четкєро, патєро, шєтєро. — Z tych pierwsze spadkują się jak zaimek dzierzawczy мой моа, моє, (zob. niżej) ostatnie jak rzeczowniki rodzaju nijakiego на о.

ROZDZIAŁ CZWARTY.

O ZAIMKACH.

§. 46.

Podział zaimków.

Zaimki języka cerkiewnego dzielą się pod względem znaczenia na :

1. Osobiste (личныя).
2. Ukazujące (указательныя).
3. Dzierzawcze (притяжательныя).
4. Pytające (вопросительныя).
5. Względne (относительныя).
6. Wzajemne (возвратительныя).
7. Nieoznaczające (неопредѣленные).

§. 47.

O zaimkach osobistych.

Zaimek służący dla osoby pierwszej jest *я*, dla drugiej *ты* *ты*, dla trzeciej osoby spadku pierwszego służy zaimek ukazujący *онъ*, *она*, *оно*. *он*, *она*, *оно*. Sposób spadkowania zaimków osobistych jest następujący:

Liczba pojedyncza.

1. <i>я</i>	<i>ты</i>	(<i>онъ</i>)	(<i>она</i>)	(<i>оно</i>)
2. <i>мѣ</i> (<i>мѧ</i>)	<i>тѣ</i> (<i>тѧ</i>)	<i>егѡ</i>	<i>еѧ</i>	<i>егѡ</i>
3. <i>мнѣ</i> (<i>мн</i>)	<i>тѣбѣ</i> (<i>ти</i>)	<i>емѣ</i>	<i>ей</i>	<i>емѣ</i>
4. <i>мнѣ</i> (<i>мѧ</i>)	<i>тѣбѣ</i> (<i>тѧ</i>)	<i>нѣ</i>	<i>ю</i>	<i>е</i>
5. <i>я</i>	<i>ты</i>	—	—	—

6. мною	токою	имъ	ею	имъ.
7. мнѣ	тебѣ	емъ,	ей	емъ.

Liczba podwójna.

1. въ 2. вѣ	—	(она)	(онѣ)	(онѣ)
2. наю	влю	ею	ею	ею
3. нима	бима	има	има	има
4. въ 2. вѣ	—	я (а)	и	я (а).
5. въ 2. вѣ	—	—	—	—
6. нима	бима	има	има	има
7. наю	влю	ею	ею	ею.

Liczba mnoga.

1. мы	вы	(они)	(оны)	(оны)
2. насъ	васъ	ихъ	ихъ	ихъ
3. нямъ	бямъ	имъ	имъ	имъ
4. насъ (ны)	васъ (вы)	я (а)	я (а)	я (а)
5. мы	вы	—	—	—
6. нами	вами	ими	ими	ими
7. насъ	васъ	ихъ	ихъ	ихъ.

Uwaga. Zaimek osoby trzeciej przybiera na początku głoskę н, gdy jakowy przyimek poprzedza; n. p. с нимъ z nim, к нимъ ku nim, ѿ нихъ od nich, ѿ неа od niej, изъ него z niego, на ни na niego; lub gdy się skróci: ннъ zamiast, ая ни, skróć на нь.

§. 48.

О zaimkach ukazujących.

Zaimki ukazujące są: онъ on, она, оно; тоъ ten, таа, тоа; сѣн ten, сѣа, сѣе; самъ sam, сама, само; оъ ow, ова, обо; ннъ idny, нна, нно;

арѣгъ drugi (inny) арѣга, арѣго; тойже lub тои-
же tenże, таже, тоже.

I.

Liczba pojedyncza.

г. ш.	г. љ.	г. п.
1. онъ	она	оно
2. оногѡ	оноѡ	оногѡ
3. оноиѢ	оноиѢ	оноиѢ
4. онъ (ного)	онѢ	оно.
5. онъ	она	оно.
6. онѣмъ	оною	онѣмъ.
7. оноиѣ	оноиѣ	оноиѣ.

Liczba podwójna.

г. ш.	г. љ.	г. п.
1. она	онѣ	онѣ.
2. онѢ	онѢ	онѢ.
3. онѣма	онѣма	онѣма.
4. она	онѣ	онѣ.
5. она	онѣ	онѣ.
6. онѣма	онѣма	онѣма.
7. онѢ	онѢ	онѢ.

Liczba mnoga.

г. ш.	г. љ.	г. п.
1. они	оны	они.
2. онѣхъ	онѣхъ	онѣхъ.
3. ониѣмъ	ониѣмъ	ониѣмъ.
4. они	оны	они.
5. они	оны	они.
6. онѣми	онѣми	онѣми.
7. онѣхъ	онѣхъ	онѣхъ.

Tak spadkuje się: самъ, обѣ, ниѣ i арѣгъ.

II.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. тои	таа (та)	тоѣ (то).
2. тогѡ	тоа	тогѡ.
3. томѡ	тои	томѡ.
4. тои (того)	тѡю (тѡ)	тоѣ (то)
5. —	—	—
6. тѣмъ	тою	тѣмъ.
7. томъ	тои	томъ.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. та	тѣ	тѣ.
2. тою	тою	тою.
3. тѣма	тѣма	тѣма.
4. та	тѣ	тѣ.
5. —	—	—
6. тѣма	тѣма	тѣма.
7. тою	тою	тою.

Liczba mnoga.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. ти (ти)	тыа (ты)	тѣа (тѣ).
2. тѣхъ	тѣхъ	тѣхъ.
3. тѣмъ	тѣмъ	тѣмъ.
4. тыа (ты)	тыа (ты)	тѣа (тѣ)
5. —	—	—
6. тѣми	тѣми	тѣми.
7. тѣхъ	тѣхъ	тѣхъ.

Podobnie spada się: тоиже, тоиже.

III.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. сѣн, сѣн, (ѣ)	сѣа (сн)	сѣе (се).
2. сѣгѡ	сѣа	сѣгѡ.
3. сѣмѣ	сѣн	сѣмѣ.
4. сѣн сѣго	сѣю	сѣе (се)
5. —	—	—
6. снмѣ	сѣю	снмѣ.
7. сѣмѣ	сѣн	сѣмѣ.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. сѣа	сѣн	сѣн.
2. сѣю	сѣю	сѣю.
3. снма	снма	снма.
4. сѣа	сѣн	сѣн.
5. —	—	—
6. снма	снма	снма.
7. сѣю	сѣю	сѣю.

Liczba mnoga.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. сѣн (сн)	сѣа	сѣа.
2. снхѣ	снхѣ	снхѣ.
3. сѣмѣ	сѣмѣ	сѣмѣ.
4. сѣа	сѣа	сѣа.
5. —	—	—
6. снми	снми	снми.
7. снхѣ	снхѣ	снхѣ.

§. 49.

O zaimkach dzierzawczych.

Zaimki tego rodzaju są: мой мой, моя, мои; твой твой, твоя, твои; свой свой, своя, свои; нашъ нашъ, наша, наши; вашъ вашъ, ваша, ваши.

I.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. мой	моя	мое.
2. моего	моею	моего.
3. моего	моею	моего.
4. мой (моего)	мою	мое.
5. мой	моя	мое.
6. мой	моею	моею.
7. мой	моею	моею.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. моя	моя	моя.
2. мою	моею	моею.
3. моя	моя	моя.
4. моя	моя	моя.
5. моя	моя	моя.
6. моя	моя	моя.
7. мою	моею	моею.

Liczba mnoga.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. моя	моя	моя.

2. монахъ	монахъ	монахъ.
3. монахи	монахи	монахи.
4. мона, мона	мона	мона.
5. мона	мона.	мона.
6. монахи	монахи	монахи.
7. монахъ	монахъ	монахъ.

Такъ spadakuje się: твойской.

II.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. нашъ	наша	наше
2. нашегъ	нашеа	нашегъ,
3. нашемо	нашен	нашемо.
4. нашъ (шего)	нашъ	наше.
5. нашъ	наша	наше.
6. нашими	нашею	нашими.
7. нашемо	нашен	нашемо.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. наша	наши	наши.
2. нашею	нашею	нашею.
3. нашими	нашими	нашими.
4. наша	наши	наши.
5. наша	наши	наши.
6. нашими	нашими	нашими.
7. нашею	нашею	нашею.

Liczba mnoga.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. наши	наша	наша.
2. нашихъ	нашихъ	нашихъ.

3. нашіѣмъ	нашіѣмъ.	нашіѣмъ.
4. наѣша	наѣша	наѣша.
5. наѣши	наѣша	наѣша.
6. наѣшимъ	наѣшимъ.	наѣшимъ.
7. наѣхѣтъ	наѣхѣтъ	наѣхѣтъ.

Тымъ способомъ спадкуе ся также наѣтъ.

§. 50.

О заимкахъ пытающихъ.

Do tego rodzaju zaimek6w należą: кіи lub кои
kt6ry, каа, кое; кто кто, что lub чео со, чїи чуї,
чїа, чїе; такіи такі, така, тако; какїи такі какя,
како.

I.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. кіи	каа	кое.
2. коегѡ	коеа	коегѡ.
3. коемѣ	коемъ	коемѣ.
4. кіи (кого)	кѣю	кое.
5. кіи	каа	кое.
6. кїимъ (конмъ) коею		кїимъ (конмъ.)
7. коемъ	коемъ	коемъ.

Liczba podw6jna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. кіа	кїи	кїи.
2. кїею (коею)	кїею (коею)	кїею (коею).
3. кїимъ (конмъ) кїимъ (конмъ)	кїимъ (конмъ)	кїимъ (конмъ).
4. кіа	кїи	кїи.

5. кѣа	кѣи	кѣи.
6. кѣиѣ (конѣа)	кѣиѣ (конѣа)	кѣиѣ (конѣа).
7. кѣю (коѣю)	кѣю (коѣю)	кѣю (коѣю).

Liczba mnoga.

г. м.	г. ъ.	г. п.
1. кѣи	кѣа	кѣа.
2. кѣихъ (конхъ)	кѣихъ (конхъ)	кѣихъ (конхъ).
3. кѣимъ (кѣимъ)	кѣимъ (кѣимъ)	кѣимъ (кѣимъ).
4. кѣа	кѣа	кѣа.
5. кѣи	кѣа	кѣа.
6. кѣими (конѣи)	кѣими (конѣи)	кѣими (конѣи).
7. кѣихъ (конхъ)	кѣихъ (конхъ)	кѣихъ (конхъ)

II.

г. м.	г. ъ.	г. п.
1. кто	что	что.
2. когѡ	чегѡ	чегѡгѡ (чегѡ).
3. комѡ	чемѡ	чемѡмѡ.
4. кто (кого)	что	что.
5. —	—	—
6. кимъ	чимъ	—
7. комъ	чемъ	чемѡмъ

III.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ъ.	г. п.
1. чѣи	чѣа	чѣѡ.
2. чѣегѡ	чѣѣа	чѣѣегѡ.
3. чѣемѡ	чѣѣи	чѣѣемѡ.
4. чѣи (чѣего)	чѣю	чѣѡ.
5. чѣи	чѣа	чѣѡ.
6. чѣимъ	чѣѣю	чѣѣимъ.
7. чѣемъ	чѣѣи	чѣѣемъ.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. чѣмъ	чѣмъ	чѣмъ.
2. чѣєю	чѣєю	чѣєю.
3. чѣима	чѣима	чѣима.
4. чѣмъ	чѣмъ	чѣмъ.
5. чѣмъ	чѣмъ	чѣмъ.
6. чѣима	чѣима	чѣима.
7. чѣєю	чѣєю	чѣєю.

Liczba mnoga.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. чѣмъ	чѣмъ	чѣмъ.
2. чѣмъхъ	чѣмъхъ	чѣмъхъ.
3. чѣимахъ	чѣимахъ	чѣимахъ.
4. чѣмъ	чѣмъ	чѣмъ.
5. чѣмъ	чѣмъ	чѣмъ.
6. чѣима	чѣима	чѣима.
7. чѣмъхъ	чѣмъхъ	чѣмъхъ.

Uwaga. Zaimek такіъ і какіъ spada на сѣ якъ przywiotnikъ каагѣи, tylko że w drugimъ spada на лісбы поједычзеј г. м. і п. ма тагорв і кагорв.

§. 51.

O zaimkach względnych.

Zaimki względne są: иже, который, еже; котормъ, который, котормъ, которосъ.

Liczba pojedyncza.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. иже	иже	еже.

2. егѡже	еаже	егѡже.
3. емѡже	еиже	емѡже.
4. нже (егоже)	юже	еже.
5. —	—	—
6. нмже	еюже	нмже
7. емже	еиже	емже.

Liczba podwójna.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. яже	нже	нже.
2. еюже	еюже	еюже.
3. нмже	нмже	нмже.
4. яже	нже	нже.
5. —	—	—
6. нмже	нмже	нмже.
7. еюже	еюже	еюже

Liczba mnoga.

г. м.	г. ж.	г. п.
1. ѡже	ѡже	ѡже.
2. нѡже	нѡже	нѡже.
3. нмже	нмже	нмже.
4. ѡже	ѡже	ѡже.
5. —	—	—
6. нмже	нмже	нмже.
7. нѡже	нѡже	нѡже.

Uwaga I. Dla lepszego brzmienia dodaje się do tego zaimka głoska н, gdy po przyimku następuje; н. п. є **ннмже** z którym, w **ннѡже** o których.

Uwaga II. Zaimек **который** spadkuje się na sposób przyimników uzupełnionych.

§. 52.

O zaimku wzajemnym.

Zaimek wzajemny jest jeden tylko dla wszystkich trzech liczb i osób, i spada się sposobem następującym :

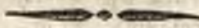
1. —
2. *секе* (*са*).
3. *сека* (*си*).
4. *секе* (*са*).
5. —
6. *собою*.
7. *сека*.

§. 53.

O zaimkach nieoznaczających.

Zaimki nieoznaczające czyli niepewne składają się zwykle z innych zaimków i wyrazów nieodmiennych, jako to : *нѣкто* ktoś, *нѣчто* nieco, *ктолико* ktokolwiek, *чтолико* cokolwiek, *никто* lub *никтоже* nikt, *ничто* *ничтоже* i *ничего* nic, *ничей* nikogo (*ничей*), *никій* żaden, *нѣкій* pewny (*niejaki*), *каждо* każdy.

Wszystkie te zaimki spadają się tak jak i pierwotne, z których są złożone; lecz zaimki *етеръ* ktoś, *етера* *етеро*; *еликій* ktokolwiek, *еликаа*, *еликое*; *какій* wszelki, *такій* taki, *оній* pewien spadają się jak przymiotniki.

ROZDZIAŁ PIĄTY.

O SŁOWACH CZASOWYCH.

§. 54.

Podział słów czasowych.

Słowa czasowe rozróżniają się w ogólności na:

1. Niedokonane, które czynność wyrażają nie ze wszystkiem ukończoną tak, że w tym samym przeciągu inna jeszcze czynność nastąpić może. Słowa te przyjmują do zgłoski pierwotnej w czasie teraźniejszym ю lub ъ, w trybie bezokolicznym ти; n. p. нести nieść, дѣти dąć, бити bić.

2. Dokonane, które czynność ze wszystkiem ukończoną wyrażają i nie są nic innego, jak tylko słowa niedokonane przyimek przed sobą mające; n. p. принести przynieść, напоити napoić.

3. Jednotliwe, które oznaczają, że się coś raz tylko stało, i kończą się w czasie teraźniejszym на нѣ, w trybie bezokolicznym на нѣти; n. p. дѣнѣти dnuchnąć, поткнѣти potknąć.

4. Częstotliwe, które kilkokrotne lub częste powtarzanie jakiej czynności wyrażają. Słowa te kończą tryb bezokoliczny на яти, ати lub овати; n. p. бывати bywać, куповати kupować.—

Wszystkie te słowa czasowe dzielą się jeszcze na:

a) Czynne (глаголи дѣйствительніи); n. p. пасѣ pasę, гребѣ grzebię.

b) Bierne (страдательніи); n. p. ведеа prowadzą mnie, читатѣа być czytany.

c) Nijakie (средніи); n. p. спяю spię, стою stoję.

d.) Zaimkowe (возвратніи); н. р. коюга бо є
się, радіюга радує się.

e) Nieosobiste (вєзличніи); н. р. подокиєть
налеży, минтєа здає się.

Z tych niektóre są foremne, niektóre nieso-
remne. Do ostatnich należy i słowo posiłkowe: кы-
ти być.

§. 55.

Własności słów czasowych.

Własności słów czasowych są: liczba (число),
osoba (лице), czas (время), tryb (наклонение) i for-
ma (зачленіе).

1. Liczb jest trzy: pojedyncza, podwójna i
mnoga.

2. Osób jest trzy w każdej liczbie.

3. Czasów jest właściwie trzy tylko: teraźniej-
szy (время настоящее) przeszły (jednotliwy) (пре-
шедшее) i przyszły (будущее).

Uwaga. Krom czasu przeszłego (jednotliwego)
jest jeszcze czas przeszły częstotliwy, czas prze-
szły dokonany i czas dawno przeszły lub zaprze-
szły, które się zaś, jako też czas przyszły w for-
mach czasowania wypuszczają, z innych bowiem cza-
sów bywają składane.

4. Trybów jest cztery: tryb oznajmujący (на-
клонение изъявительное), rozkazujący (повелительное),
bezokoliczny (неопределенное) i łączący (соединитель-
ное.)

Uwaga. Tryb łączący wypuszcza się w for-
mach czasowania, wyraża się bowiem przez tryb
oznajmujący z dodaniem słówka: аны чтомы i t. p.

5. Forma rozróżnia słowa czasowe na czynne,
bierne, zaimkowe i nieosobiste. Zob. §. 54.

Uwaga. Słowa czasowe mają także imiesłowy
I. (gerundia дєпричастіа) i imiesłowy II. (participia

прислѣдствіа), z których pierwsze czas i rodzaj mają, ostatnie zaś oprócz czasu i sposobu biernego mają wszystkie jeszcze przymiotników własności.

§. 56.

O czasowaniu słów foremnych.

Słowa foremne czasują się na sześć sposobów, dla czego język cerkiewny ma sześć form czasowania. Do której formy słowo czasowe należy, poznaje się pospolicie z zakończenia pierwszej osoby liczby pojedynczej czasu teraźniejszego, tudzież czasu przeszłego, a nakoniec z zakończenia trybu bezokolicznego. Formy tedy

1ej cz. ter. na	ю, cz. prz. na	хъ, tr. bezo. на	ти
2ej — — — ю (ѣ)	— — —	ахъ — —	ати (ѣти)
3ej — — — ѣ	— — —	охъ — —	ти (ѣти)
4ej — — — нѣ	— — —	нѣхъ — —	нѣти.
5ej — — — ю	— — —	ѣхъ — —	ѣти.
6ej — — — ю (ѣ)	— — —	нхъ — —	нти.

§. 57.

Pierwsza forma czasowania.

Do pierwszej formy czasowania należą wszystkie słowa które do zgłoski pierwotnej na samogłoskę zakończonej w osobie pierwszej liczby pojedynczej czasu teraźniejszego ю, czasu przeszłego хъ, w trybie bezokolicznym ти przyjmują. Czasują się zaś te słowa w sposób następujący.

Tryb oznajmujący.

Czas teraźniejszy.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	ѣю бѣю	ѣши	ѣтъ.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
I. pod.	кїека, ж. кѣ кїета ж. тѣ	кїета ж. тѣ	кїета, ж. тѣ.
L. mn.	кїеиѣ	кїете	кїютѣ.

Czas przeszły (jednolliwy).

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	кнхѣ	кн	кн
L. pod.	кнхова, ж. кѣ, кнста ж. тѣ, кнста ж. тѣ.	кнста ж. тѣ, кнста ж. тѣ.	кнста ж. тѣ.
L. mn.	кнхомѣ	кнсте	кнша.

Tryb rozkazujący.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	—	кїи	кїи
L. pod.	кїиѣ ж. кѣ, кїиѣ ж. тѣ, кїиѣ ж. тѣ.	кїиѣ ж. тѣ, кїиѣ ж. тѣ.	кїиѣ ж. тѣ.
L. mn.	кїиѣ	кїите	кїите.

Tryb bezokoliczny.

кнти.

Imięstów I.

Cz. teraz.	{	L. poj.	кїа, ж. кїюци.
		L. pod.	кїюциа, ж. кїюци.
		L. mn.	м. ж. і п. кїюце,
Cz. przesz.	{	L. poj.	кнѣ, ж. кнѣши.
		L. pod.	кнѣша, ж. кнѣши.
		L. mn.	м. ж. і п. кнѣше.

Imięstów II czynny.

Cz. teraz.	{	L. poj.	кїаи і кїюции, иа, е.
		L. pod.	кїюциа, ии, ии.
		L. mn.	кїюции, иа, иа.
Cz. przesz.	{	L. poj.	кнѣ, а, о (кнѣи, кнѣи)
		L. pod.	кнѣа, ѣ, ѣ.
		L. mn.	кнѣи, ѣ, ѣ.

Imiesłów II bierny.

Cz. teraż.	{	L. poj. кїѣмъ, а, о.
		L. pod. кїѣмъ, ѣ, ѣ.
		L. mn. кїѣмн, ѣ, а.
Cz. przesz.	{	L. poj. кїѣнъ, а, о.
		L. pod. кїѣна, ѣ, ѣ.
		L. mn. кїѣни, ѣ, а.

Podobnie czasują się następujące słowa: гнїю, гнїти гнїѣ; пїю, пїти пїѣ; крїю, крїти крїѣ; мїю, мїти мїѣ; рїю, рїти рїѣ; знїю, знїти знїѣ; чїю, чїти чїѣ; кїю, кїти кїѣ; вїю, вїти вїѣ; шїю, шїти шїѣ; пїю, пїти пїѣ; тїю, тїти тїѣ; поїю, поїти поїѣ; стрїю, стрїти стрїѣ.

Uwaga. O słowach formy pierwszej uważać należy:

1. Niektóre kończą osobę pierwszą liczby pojedynczej czasu terażniejszego na кѣ: жнѣ жнѣ, плѣ плѣ, стѣ стѣ, плѣ плѣ. Wyrzuciwszy w dalszem czasowaniu głoskę к należą do tej formy; n. p. жїѣши, жнѣ, жїѣи, жнѣ, жїѣи, жнѣ, жїѣи, жнѣ; lecz zatrzymując к należą do formy trzeciej co do czasu terażniejszego, inne zaś czasy mają z formy pierwszej.

2. Słowa mające przed ю samogłoskę а kończą imiesłów II. bierny czasu przeszłego na анъ, nie na енъ; n. p. знаю знам, знанъ, пїтию кармію пїтанъ; пїтию дошївдам пїтанъ.

3. Niektóre przyjmują w imiesłowie II. biernym czasu przeszłego przed енъ głoskę к; n. p. крїю крїѣ, крокнѣ; рїю рїѣ, рокнѣ; оумїю оумнѣ.

§. 58.

Druga forma czasowania.

Ta forma obejmuje wszystkie słowa czasowe mające osobę pierwszą liczby pojedynczej czasu teraźniejszego zakończoną na ю, lub. gdy ж, ч, ш lub щ poprzedza, na ш, czasu przeszłego na ахъ, tryb bezokoliczny na ати.

Przykład pierwszy.

Tryb oznajmujący.

Czas teraźniejszy.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	глаголю, mówię	глаголиши	глаголетъ
L. pod.	глаголюка, ж. вѣ.	глаголетя, ж. тѣ.	глаголе- (тя, ж. тѣ.
L. mn.	глаголемъ,	глаголете	глаголютъ.

Czas przeszły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	глаголахъ	глаголи	глаголи
L. pod.	глаголихова, ж. вѣ.	глаголи-	глаголиста ж. (ста, ж. стѣ. (стѣ.
L. mn.	глаголихомъ	глаголисте	глаголиша (лахъ)

Tryb rozkazujący.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	—	глаголи	глаголи
L. pod.	глаголѣка, вѣ.	глаголѣтя, тѣ.	глаголѣтя, тѣ.
L. mn.	глаголѣмъ	глаголѣте	глаголѣте.

Tryb bezokoliczny.

Глаголати.

Imieśłów I.

Cz. teraz.	}	L. poj. глагола, ж. глаголющи.
		L. pod. глаголюща, ж. глаголющи.
		L. mn. м. ж. і п. глаголюще.
Cz. przesz.	}	L. poj. глаголакъ, ж. глаголавши.
		L. pod. глаголавша, ж. глаголавши.
		L. mn. м. ж. і п. глаголавше.

Imieśłów II. czynny.

Cz. teraz.	}	L. poj. глаголай і глаголюцій, аа, еє.
		L. pod. глаголющая, їн, їн.
		L. mn. глаголюцій, їа, аа.
Cz. przesz.	}	L. poj. глаголайъ, а, о, глаголавый гла-
		L. pod. глаголаи къ. къ. (галавшій
		L. mn. глаголи, ы, а.

Imieśłów II. bierny.

Cz. teraz.	}	L. poj. глаголемъ, а, о.
		L. pod. глаголема, къ, къ.
		L. mn. глаголеми, ы, а.
Cz. przesz.	}	L. poj. глаголанъ, а, о.
		L. pod. глаголана, къ, къ.
		L. mn. глаголанн, ы, а.

Так odmieniają się słowa zakończone w osobie pierwszej liczby pojedynczej czasu teraźniejszego на ю, w trybie bezokolicznym паати: дремаю, дремати дрзумає; кошаю, кошати копає; колю каати кłоє; колеблю, колебати коłусає; нислѣдствую, нислѣдствоватьи dziedzyczyє; зокіаю, зокати

dziobać; *трекѣю, трековати* żądać; *слю саати* ślać; *кляю, клякати* womitować; *кляю, клякати* dziobać; *паяю, паякати* pluć, *непашѣю, непашекати* mnie-
mać.

Uwaga. I. Niektóre słowa czasowe kończą o-
sobę pierwszą liczby pojedynczej czasu teraźniej-
szego na *ѣ, lubo ж, ч, ш, щ*, nie poprzedza, i od-
mieniają się co do czasu teraźniejszego podług for-
my czwartej, co do innych czasów podług formy
drugiej: *кленѣ, кленати* kłać; *дрѣѣ, дрѣнати* drzeć; *рѣѣ, рѣнати* rwać; *звѣѣ, звѣнати* zwać; *жѣѣ, жѣнати* cze-
kać; *кѣрѣ, кѣрнати* brać; *тнѣ, тннати* ciąć; *жнѣ, жннати* żąć; *жѣѣ, жѣнати* żuć; *пнѣ, пннати* piąć.

Uwaga. II. Słowo czasowe *сплю, спнати* spać
odmienia się w czasie teraźniejszym podług formy
szóstej, w innych zaś czasach podług formy dru-
giej. —

Uwaga. III. Słowa które przed *ю* jeszcze in-
ną mają samogłoskę, odmieniają się w czasie teraź-
niejszym podług formy pierwszej; n. p. *трекѣю, трекѣши*, i t. d. lecz *стою, стоати* podług formy
szóstej.

Przykład drugi.

Tryb oznajmujący.

Czas teraźniejszy.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
I. poj.	<i>мажѣ мажѣ</i>	<i>мажешн</i>	<i>мажѣтъ</i>
I. pod.	<i>мажека, кѣ.</i>	<i>мажѣта, тѣ.</i>	<i>мажѣта, тѣ.</i>
L. mn.	<i>мажѣмъ</i>	<i>мажѣте</i>	<i>мажѣтъ.</i>

Czas przeszły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	<i>мажѣхъ</i>	<i>мажѣ</i>	<i>мажѣ</i>

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. pod.	мазахова, вѣ.	мазаста, тѣ.	мазаста, тѣ.
L. mn.	мазахомъ	мазасте	мазаша (захѣ).

Tryb rozkazujący.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	—	мажи	мажи.
L. pod.	мажѣва, вѣ.	мажѣта, тѣ.	мажѣта, тѣ.
L. mn.	мажѣмъ	мажѣте	мажѣте.

Tryb bezokoliczny.

мазати.

Imięstów I.

Cz. teraz.	{	L. poj.	мажа ж.	мажѣши.
		L. pod.	мажѣща ж.	мажѣщи.
		L. mn.	м. ж. i п.	мажѣще.
Cz. przesz.	{	L. poj.	мазавъ ж.	мазавши.
		L. pod.	мазавша, ж.	мазавши.
		L. mn.	м. ж. i п.	мазавше.

Imięstów II czynny.

Cz. teraz.	{	L. poj.	мажамъ i мажѣиѣмъ, аа, ее.
		L. pod.	мажѣщаа, їн, їн.
		L. mn.	мажѣиѣмъ, їа, аа.
Cz. przesz.	{	L. poj.	мазавъ, а, о (мазавиѣмъ, ма-
		L. pod.	мазала, ѣ, ѣ. (завиѣмъ
		L. mn.	мазали, ы, а.

Imięstów II bierny.

Cz. teraz.	{	L. poj.	мажѣмъ, а, о.
		L. pod.	мажѣма, ѣ, ѣ.
		L. mn.	мажѣми ы, а.

Cz. przesz. } L. poj. мазанъ, а, о.
 } L. pod. мазана, ѣ, ѣ.
 } L. mn. мазани, ы, а.

Przykład ten służy dla słów zakończonych na *с* z poprzedzającą głoseką *ж*, *ч*, *ш* lub *щ*: *казѣс*, *казати* wiązać; *ложѣс*, *ложати* całować; *казѣс*, *казати* karać; *рѣжѣс*, *рѣзати* rżnąć; *чешѣс*, *чесати* czesać; *пишѣс*, *писати* pisać; *ищѣс* *искати* szukać; *дышѣс* *дыхати*, *дыхаѣс*; *тешѣс*, *тешати* ciesać; *плашѣс*, *плашати* tańczyć; *машѣс*, *машати* machać; *лечѣс* *лещати* chleptać; *плачѣсѣ*, *плакатиѣ* płakać; *мищѣс* *метати* miotać; *рищѣс*, *ристати* pędzić (*бѣдѣс* pędko).

Uwaga. I. Słowa te zamieniają w trybie bezokoliczonym i w czasach przeszłych głosekę *ж* na *з*, *ч* na *к*, *ш* na *с* lub *х*, *щ* na *ск*, lub na *т*.

Uwaga. II. Słowa czasowe *держѣс*, *держати* trzymać; *слышѣс*, *слышати* słyszeć; *звѣчѣс*, *звѣчати* dzwieczęć; *молчѣс*, *молчати* milczeć; *кричѣс*, *кричати* krzyczeć; *кончѣс* *кончати* kończyć; *трѣщѣс*, *трещати* trzeszczeć odmieniają się w czasie terazniejszym według formy piątej, w innych zaś czasach według formy drugiej i zatrzymują głosekę *ж*, *ч*, *ш* i *щ* nieodmienną we wszystkich trybach i czasach; n. p. *лѣжѣс* leżę tryb bezokoliczny *лѣжати*, cz. przesz. *лѣжахѣ* i t. d.

§. 59.

Trzecia forma czasowania.

Podług formy trzeciej czasują się słowa zakończone w pierwszej osobie liczby pojedynczej czasu teraźniejszego na *с*, czasu przeszłego na *охѣ*, w trybie bezokolicznym na *ти* lub *чи*.

Tryb oznajmujący.

Czas teraźniejszy.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	несю нiose, несеш		несетъ
L. pod.	несекъ, вѣ. несутъ, тѣ.		несетъ, тѣ.
L. mn.	несемъ,	несете	несутъ.

Czas przeszły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	несохъ	несе	несе
L. pod.	несохова, вѣ. несутъ, тѣ.	несотъ, тѣ.	несотъ, тѣ.
L. mn.	несохомъ	несоте	несоша.

Tryb rozkazujący.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	—	неси	неси
L. pod.	несѣка, вѣ. несѣтъ, тѣ.	несѣтъ, тѣ.	несѣтъ, тѣ.
L. mn.	несѣмъ	несѣте	несѣте.

Tryb bezokoliczny.

нести.

Imięstów I.

Cz. teraz. { L. poj. неси, з. несиши
 { L. pod. несиа, з. несиши.
 { L. mn. м. з. и н. несите.

Cz. przesz. { L. poj. несъ з. несиши
 { L. pod. несиа з. несиши.
 { L. mn. м. з. и н. несите.

Imiesłów II. czynny.

Cz. teraz.	{	L. poj. несѣи і несѣиѣ, аа, еѣ.
		L. pod. несѣиѣа. ѣн, ѣн.
		L. mn. несѣиѣи, ѣа, аа.
Cz. przesz.	{	L. poj. несиѣ, а, о (несиѣи).
		L. pod. несиѣа, ѣ, ѣ.
		L. mn. несиѣи, ѣа, аа.

Imiesłów II. bierny.

Cz. teraz.	{	L. poj. несиѣа, а, о.
		L. pod. несиѣа, ѣ, ѣ.
		L. mn. несиѣи, ѣа, аа.
Cz. przesz.	{	L. poj. несиѣа, а, о.
		L. pod. несиѣа, ѣ, ѣ.
		L. mn. несиѣи, ѣа, аа.

Podobnie czasnje się: пасѣ, пасѣи пасѣ; гре-
кѣ, грекѣи грѣбаѣ; крадѣ, крадѣи крадѣ; паѣтѣ,
паѣтѣи плѣсѣ; веѣдѣ, веѣтѣи проваѣдѣ; пѣѣдѣ,
пѣѣтѣи кѣѣсѣ; вѣѣдѣ, вѣѣтѣи вѣѣсѣ; вѣѣдѣ, вѣѣтѣи
зачо-
ваѣ; веѣдѣ, веѣтѣи веѣѣ; грыѣдѣ, грыѣтѣи грыѣѣ; тра-
ѣдѣ, траѣтѣи траѣѣ; леѣжѣ, леѣжѣи леѣжѣ; спаѣсѣ,
спаѣсѣи спаѣсѣ; раѣсѣ, раѣсѣи роѣсѣ; скреѣдѣ, скреѣтѣи
скроѣѣ; коѣдѣ, коѣтѣи боѣдѣ; рѣѣдѣ, рѣѣтѣи рѣѣѣ;
цѣѣтѣ, цѣѣтѣи кѣѣтѣ; чѣѣтѣ, чѣѣтѣи чѣѣѣ; вѣѣдѣ,
вѣѣтѣи вѣѣѣ; креѣдѣ, креѣтѣи бредѣѣ; — tudzież
z głośką gardłową przed ѣ: пѣѣдѣ, пѣѣи пѣѣ; тоѣ-
кѣ, тоѣи пѣѣ; вѣѣдѣ, вѣѣи вѣѣ; моѣдѣ, моѣи
моѣдѣ; сѣѣкѣ, сѣѣи сѣѣ; стрѣѣдѣ, стрѣѣи стрѣѣ;
леѣдѣ, леѣи леѣ; креѣдѣ, креѣи стрѣѣ; жѣѣ,
жѣѣи пѣѣ; вѣѣдѣ, вѣѣи рѣѣ; теѣдѣ, теѣи вѣѣ;
реѣдѣ, реѣи рѣѣ.

Uwaga. O zamianie głosek gardłowych przed
ѣ w czasie przeszłym, przed ѣи, ѣѣ w czasie

teraźniejszym, przed *н* w trybie bezokolicznym i przed *ѣтъ* w imiesłowie II biernym czasu przeszłego zob. §. 10.

§. 60.

Czwarta forma czasowania.

Podług formy czwartej czasują się słowa po największej części jednolite i wszystkie inne kończące osobę pierwszą liczby pojedynczej czasu teraźniejszego na *ю*, czasu przeszłego na *хъ*, tryb bezokoliczny na *ти*.

Tryb oznajmujący.

Czas teraźniejszy.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	вижу, <i>wije</i>	виши	виеть.
L. pod.	виюся, <i>кѣ.</i>	виети, <i>тѣ.</i>	виети, <i>тѣ.</i>
L. mn.	виюмъ	виете	виютъ.

Czas przeszły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	видохъ	вид	вид
L. pod.	видохомъ, <i>кѣ.</i>	видети, <i>тѣ.</i>	видети, <i>тѣ.</i>
L. mn.	видомъ	видете	видша.

Tryb rozkazujący.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	—	ви	ви.
L. pod.	виѣся, <i>кѣ.</i>	виѣти, <i>тѣ.</i>	виѣти, <i>тѣ.</i>
L. mn.	виѣмъ.	виѣте	виѣте.

Tryb bezokoliczny.

винѣти.

Imięstów I.

Cz. teraz.	{	L. poj. вины, ж. винѣчи.
		L. pod. винѣща ж. винѣчи.
		L. mn. м. ж. і п. винѣчи.
Cz. przesz.	{	L. poj. винѣтъ, ж. винѣвши
		L. pod. винѣща, ж. винѣши,
		L. mn. м. ж. і п. винѣше.

Imięstów II. czynny.

Cz. teraz.	{	L. poj. виныи і винѣщи, аа, ѿ.
		L. pod. винѣщаа, ии, ии.
		L. mn. винѣщи, іа, аа.
Cz. przesz.	{	L. poj. винѣа, а, о (винѣвыи, винѣ-
		L. pod. винѣаа, ѣ, ѣ. шѣи)
		L. mn. винѣаи, ы, а.

Imięstów II. bierny.

Cz. teraz.	{	L. poj. винома, а, о.
		L. pod. винома, ѣ, ѣ.
		L. mn. виноми, ы, а.
Cz. przesz.	{	L. poj. вѣтъ, а, о.
		L. pod. вѣта, ѣ, ѣ.
		L. mn. вѣти, ы, а.

Tym sposobem czasuje się: поманѣ, поманѣ-ти помнѣ; спаднѣ, спаднѣти спрадѣ; минѣ, минѣти минаѣ; плынѣ, плынѣти рѣпаѣ; оузнѣ оузнѣ-ти уснаѣ; блѣстнѣ, блѣстнѣти блѣснаѣ; оустѣкнѣ, оустѣкнѣти сѣіаѣ; гнѣ, гнѣти гѣаѣ; слѣпнѣ, слѣ-

ниѣти ślepnąć; сѣгнѣ, сѣгнѣти śiegnąć; сѣнѣ, сѣнѣти sunąć; плюнѣ, плюнѣти plunąć; инѣ, инѣти mnać; тагнѣ, тагнѣти ciągnąć; прозвѣнѣ, прозвѣнѣти wygość; двигнѣ, двигнѣти dzwignąć; воскреснѣ, воскреснѣти z martwych wstać; дерзнѣ, дерзнѣти odważyć się; оужаснѣсѣ, оужаснѣтисѣ, злѣкнѣć się; изгнѣ, изгнѣти wyschnąć; поткнѣ, поткнѣти potknąć; коснѣсѣ, коснѣтисѣ dotknąć się; гонзнѣ, гонзнѣти uciec; изчѣзнѣ, изчѣзнѣти, zniknąć; канѣ, канѣти kapać; оуспнѣ, оуспнѣти zasnąć; козпранѣнѣ, козпранѣнѣти oebrać się.

Uwaga I. Zakonczenie czasu przeszłego нѣхъ zamieniają na охъ owe słowa, które przed н inną jeszcze spółgłoskę mają; н. р. поткнѣ ма поткохъ, потче; прозвѣкнѣ ма прозвѣкохъ, прозвѣке; оуспнѣ ма оуспнохъ, оуспе; постигнѣ ма постигохъ, постиже; изгнѣ ма изгохъ, изше; измкнѣ ма измкохъ, измче; воскреснѣ ма воскресохъ, воскресе, оуказнѣ ма оуказохъ, оуказе. i t. d. Lecz wszystkie inne słowa mają w czasie przeszłym нѣхъ, не; błędnie przeto czytamy Нѣхода, 2, 24: и поманѣ Бѣъ за-вѣтъ сѣон zamiast и поманѣ i t. d.

Uwaga II. Imięśłowa II. tudzież imięśłowa II. tak czynnego jako i biernego w czasie teraźniejszym nie ma wiele słów jednolitych i przybierają je z słów niedokonanych.

§. 61.

Piąta forma czasowania

Do formy piątej należą słowa po największej części niedokonane i wszystkie inne, które osobę pierwszą liczby pojedynczej czasu teraźniejszego na ю, lub, gdy жѣ, ж, ч, ш i щ poprzedza, на с. czasu przeszłego на тхъ, tryb bezokoliczny на тѣти zakonczają. Sposób czasowania słów do tej formy należących jest następujący:

Tryb oznajmujący.

Czas teraźniejszy.

	os. 1.	os. 2	os. 3.
L. poj.	зрю, widzę,	зриши	зритъ.
L. pod.	зриѣа, вѣ.	зрити, тѣ.	зрити, тѣ.
L. mn.	зримъ	зрите	зратъ.

! Czas przeszły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	зрѣхъ	зрѣ	зрѣ.
L. pod.	зрѣхѡѡа, вѣ.	зрѣти, тѣ.	зрѣти, тѣ.
L. mn.	зрѣхѡмъ	зрѣте	зрѣша (хѡ).

Tryb rozkazujący.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	—	зри	зри.
L. pod.	зрѣѡа, вѣ.	зрѣти, тѣ.	зрѣти, тѣ.
L. mn.	зрѣмъ	зрѣте	зрѣте.

Tryb bezokoliczny.

зрѣти.

Imięstów I.

Cz. teraż.	{	L. poj. зрѡ, з. зрѡѡи.
		L. pod. зрѡѡи з. зрѡѡи.
		L. mn. м. з. i n. зрѡѡи.
Cz. przesz.	{	L. poj. зрѣѡъ, з. зрѣѡи.
		L. pod. зрѣѡѡи, з. зрѣѡи.
		L. mn. ш. з. i n. зрѣѡи.

Imiesłów II czynny.

Cz. teraz.	{	L. poj. зраћі і зраціћ, аа, е.
		L. pod. зрацаа, ін, ін.
		L. mn. зраціћ, іа, аа.
Cz. przesz.	{	L. poj. зрѣаъ, а, о, (зрѣаыћ, зрѣаыћ)
		L. pod. зрѣаа, ѣ, ѣ.
		L. mn. зрѣаа, ы, а.

Imiesłów II bierny.

Cz. teraz.	{	L. poj. зрима, а, о.
		L. pod. зрима, ѣ, ѣ.
		L. mn. зрими, ы, а.
Cz. przesz.	{	L. poj. зрѣаъ, а, о.
		L. pod. зрѣаа, ѣ, ѣ.
		L. mn. зрѣаа, ы, а.

Tak odmieniają się słowa: терпею, терпећи cierpieć; зѣню зѣнѣћи dźwięczeć; бѣю бѣнѣћи czuwać; оумѣю оумѣнѣћи umieć; мнѣю, мнѣнѣћи mnieć; горю, горѣнѣћи goreć; зрѣю, зрѣнѣћи doźrzeć; вѣю вѣнѣћи kazać; гоею, гоенѣћи cześcić; таѣю, таѣнѣћи gnić; скорѣю, скорѣнѣћи smucić się; кождѣю, кождѣнѣћи pragnąć; вѣсѣдѣю, вѣсѣдѣнѣћи zubożeć; разѣмѣю, разѣмѣнѣћи rozumieć; дѣвѣю, дѣвѣнѣћи tyć; печатаѣю, печатаѣнѣћи pieczętować; вѣсѣтѣю, вѣсѣтѣнѣћи stać się marnym; tudzież zakończone на ѣ; снѣжѣю, снѣжѣнѣћи opatrzyć; сѣжѣю, сѣжѣнѣћи siedzieć; вѣжѣю, вѣжѣнѣћи widzieć; лѣшѣю, лѣшѣнѣћи lecieć; вѣрѣю, вѣрѣнѣћи wiercieć; вѣшѣю, вѣшѣнѣћи wisieć.

Uwaga. Słowa zakończone на ѣю odmieniają się w czasie teraźniejszym i we wszystkich od tegoż pochodnych podług formy pierwszej, co do innych czasów, trybów i imiesłowów podług formy piątej. Słowo мѣю, мѣнѣћи umierać; tudzież жѣю, жѣнѣћи

ofiarować odmienia się w czasie teraźniejszym i w pochodnych od tego podług formy trzeciej, winnych zaś podług formy piątej; lecz *оуморѣ* w czasie przeszłym ma trzecią osobę *оумрѣ* (zamiast *оумрѣ*) *оумроша* (zamiast *оумрѣша*).

§. 62.

Szósta forma czasowania.

Forma szósta obejmuje słowa zakończone w osobie pierwszej liczby pojedynczej czasu teraźniejszego na *ю* lub po *жа, ж, ч, ш* i *щ* na *ѣ*; czasu przeszłego na *хъ*, w trybie bezokolicznym na *ити*. Czasują się zaś słowa te następującym sposobem.

Tryb oznajmujący.

Czas teraźniejszy.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	колю <i>chcę</i> ,	колиши	колитъ.
L. pod.	колива, <i>вѣ.</i>	колита, <i>тѣ.</i>	колита, <i>тѣ.</i>
L. mn.	колима	колите	колитъ.

Czas przeszły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	колихъ	коли	коли.
L. pod.	колихова, <i>вѣ.</i>	колиста, <i>тѣ.</i>	колиста, <i>тѣ.</i>
L. mn.	колихомъ	колисте	колиша.

Tryb rozkazujący.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	—	коли	коли

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. pod.	колѣва, вѣ.	колѣта, тѣ.	колѣта, тѣ.
L. му.	колѣмъ	колѣте	колѣте.

Tryb bezokoliczny.

КОЛѢТИ.

Imięstów I.

Cz. teraz.	}	L. poj.	колѣ з. колѣци.
		L. pod.	колѣци з. колѣци.
		L. mn.	м. з. і п. колѣце.
Cz. przesz.	}	L. poj.	колѣвъ з. колѣвши.
		L. pod.	колѣвшиа з. колѣвши.
		L. mn.	м. з. і п. колѣше.

Imięstów II czynny.

Cz. teraz.	}	L. poj.	колѣи і колѣциі, аа, ее.
		L. pod.	колѣциаа, ін, їн.
		L. mn.	колѣциі, іа, аа.
Cz. przesz.	}	L. poj.	колѣвъ, а, о (колѣвий колѣ-
		L. pod.	колѣва, ѣ, ѣ. (шіі
		L. mn.	колѣли, ы, а.

Imięstów II. bierny.

Cz. przesz.	}	L. poj.	колѣмъ, а, о.
		L. pod.	колѣма, ѣ, ѣ.
		L. mn.	колѣми, ы, а.
Cz. teraz.	}	L. poj.	колѣнъ, а, о,
		L. pod.	колѣна, ѣ, ѣ,
		L. mn.	колѣни ы, а.

Podobnie czasują się słowa: таю, танти та-
іє; кѣблю, кѣпити kupić; ломлю, ломити łamać;
вѣрѣю, вѣрити wierzyć; гоню, гонити gonić; ло-
блю, ловити łowić; гублю, губити gubić; храню,
хранити chronić; явлю, явтити jawić; славлю, сля-
вити sławić; люблю, любити kochać; ранию, рани-
ти ranić, творю творити czynić; хвѣлю, хвѣтити blu-
żnić; молю, молити; błagam; хвалю, хвалити chwa-
lić; разорю, разорити zniszczyć; потреблю, потреби-
ти wytepić; кроплю, кропити kropić; томлю, томити
dręczyć; гадлю, гадити żartować; предвирю, пре-
двирити poprzedzić; корю, корити prokarzać, смо-
трю, смотрити patrzeć; сраблю, срамити wsty-
dzić; паѣмлю, паѣмтити wziąć w niewolę; вселяю,
вселяти osadzać; (zamieszkac) смирю, смирити po-
skramiać; — zakończone także na ѣ: мѣщѣ, мѣщи-
ти mąć; прощѣ, прощити przebaczyć, сѣдѣ, сѣдѣ-
тити służyć; тѣшѣ, тѣшити cieszyć; мѣчѣ, мѣчити
męczyć; оучѣ, оучити uczyć; множѣ, множити
mnożyć; тѣжѣ, тѣжити tęsknić (ubolewać); ро-
ждѣ, родити rodzić; прошѣ, прощити prosić; пощѣ-
щѣ, пощѣтити odwiedzić; хнѣщѣ, хнѣтити porywać;
пощѣ, пощѣтити pościć; крѣщѣ, крѣтити chrzcić;
возвѣщѣ, возвѣщѣтити powiadomić; оуничѣжѣ, оу-
ничѣжити zniszczyć; свѣщѣ, свѣтити świecić.

Uwaga. O słowach do formy szóstej należą-
cych uważać należy:

1. Słowa z głóską podręczną я między к, в, м, п і między ю, wyrzucają я w dalszem czasowa-
niu; n. p. люблю, любивши, любивтъ; любивхъ, лю-
бивъ, любива i t. d. Lecz w imiesłowie II bier-
nym czasu przeszłego przybierają znowu głóskę я,
wyjawszy оуазвѣнъ, благословѣнъ. Tudzież gdy się
imiesłów I czasu przeszłego skraca, przyjmuje się
znowu głóska podręczna я przed ъ; n. p. пристѣ-
пивъ skróć. пристѣпѣ; возлюбивъ skróć. возлюбѣ;
вѣтивъ skróć. вѣтивѣ.

2. Słowa zakończone na жд wyrzucają głoskę ж w dalszem czasowaniu, zakończone na жд zamieniają ж na з, zakończone на уд замieniają у na с, a zakończone на уд замieniają у w dalszem czasowaniu на т lub ст. Atoli w imiesłowie II biernym czasu przeszłego przed етх zatrzymują się głoski wymienione: жд, ж, у i у bez wszelkiej odmiany.

3 Słowa mające samogłoskę przed ю odmieniają się w czasie teraźniejszym i we wszystkich od tegoż pochodnych podług formy pierwszej; u. p. екрѣю, екрѣиш, екрѣѣтх i t. d.

§. 63.

O słowach nieforemnych.

Jako nieforemne uważają się wszystkie słowa czasowe zakończone w osobie pierwszej liczby pojedynczej czasu teraźniejszego на мх, a te są: słowo posiłkowe есмь jestem, tudzież słowa: мамь jem, снѣмь zjem, вѣмь wiem, дамь dam, имамь mam.

§. 64.

O czasowaniu słowa posiłkowego.

Słowo posiłkowe czasuje się w sposób następujący:

Tryb oznajmujący.

Czas teraźniejszy.

	os. 1.	os 2.	os. 3.
L. poj.	есмь	еси	естх.
L. pod.	ески, еѣ.	есга, тѣ.	есга, тѣ.
L. mn.	есмы	есте	сѣта.

Czas przeszły I (jednotliwy).

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	вѣхъ	вѣ	вѣ.
L. pod.	вѣхова, вѣ.	вѣхота, вѣ.	вѣхота, вѣ.
L. mn.	вѣхомъ	вѣете	вѣхѹ (вѣша.)

Czas przeszły II. (jednotliwy)

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	быхъ	бы	бы (быста.)
L. pod.	быва, вѣ.	быста, вѣ.	быста, вѣ.
L. mn.	быхомъ	быете	быша.

Czas przeszły (częstotliwy)

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	вѣахъ	вѣаше	вѣаше.
L. pod.	вѣахова, вѣ.	вѣашиста, вѣ.	вѣашиста, вѣ.
L. mn.	вѣахомъ	вѣаите	вѣахѹ.

Czas przeszły (dokonany).

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	быа, а, о, есмь, быа еси, быа есть.		
L. pod.	быа, вѣ, вѣ. еси, вѣ. быа еста, вѣ. быа е-		(ста, вѣ.
L. mn.	быах, ы, а, есмь, быах есте, быах сѣхъ.		

Czas zaprzeczły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	быах, а, о, вѣхъ, быах вѣ		быах вѣ.
L. pod.	быах, вѣ, вѣ. вѣхова, вѣ. быах вѣста, вѣ.		(быах вѣста, вѣ.
L. mn.	быах, ы, а, вѣхомъ, быах вѣете, быах вѣхѹ		(ша)

Czas przyszły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	бѣдѣ	бѣдѣши	бѣдѣтъ.
L. pod.	бѣдѣка, бѣ.	бѣдѣти, тѣ.	бѣдѣти, тѣ.
L. mn.	бѣдѣмъ	бѣдѣте	бѣдѣтъ.

Tryb rozkazujący.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	—	бѣди	бѣди.
L. pod.	бѣди́ка, бѣ.	бѣди́ти, тѣ.	бѣди́ти, тѣ.
L. mn.	бѣди́мъ.	бѣди́те	бѣди́те.

Tryb bezokoliczny.

бѣти.

Imięstów I.

Cz. teraz.	{	L. poj. см, з. сѣи.
	{	L. pod. сѣи́а, з. сѣи́и.
	{	L. mn. м. з. и н. сѣи́е.
Cz. przesz.	{	L. poj. бывъ з. бывши.
	{	L. pod. бывш́а з. бывш́и.
	{	L. mn. м. з. и н. бывш́е.
Cz. przysz.	{	L. poj. бѣдѣ́хъ, з. бѣдѣ́и.
	{	L. pod. бѣдѣ́и́а, з. бѣдѣ́и́и.
	{	L. mn. м. з. и н. бѣдѣ́и́е

Imięstów II. czynny.

Cz. teraz.	{	L. poj. смъ и сѣи́и, аа, ее.
	{	L. pod. сѣи́и́а, ии, ин.
	{	L. mn. сѣи́и́и, іа, аа.

Cz. przesz. { L. poj. былъ, а, о (быкъ, быль, бывшій)
 L. pod. была, къ, къ.
 L. mn. были, ы, а.

Cz. przysz. { L. poj. будетъ, аа, ее.
 L. pod. будетъ, ѣн, ѣн.
 L. mn. будутъ, ѣа, аа.

Imięśłów II bierny.

Cz. przesz. { L. poj. (за) была, а, о.
 L. pod. (за) была, къ, къ.
 L. mn. (за) были, ы, а.

Tryb łączący.

Czas teraźniejszy.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	да будетъ,	да будешь,	да будетъ.
L. pod.	да будешь, въ.	да будешь, тѣ.	да будешь, тѣ.
L. mn.	да будете	да будете	да будете.

Czas przeszły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	былъ, а, о, былъ,	былъ бы,	былъ бы.
L. pod.	была, къ, къ, была,	въ.	была быта, тѣ. бы-
			(да быта, тѣ.
L. mn.	были, ы, а, были,	омъ,	были быте, были быша.

Uwagi:

1. Liczba podwójna czasu przeszłego I skraca się niekiedy na: 1. бѣка, въ. 2. бѣта, тѣ. 3. бѣта, тѣ.

2. Czas przeszły częstotliwy skraca się takżo na: 1. кахъ, 2. баше, 3. баше. — 1. каховъ і ка-

Czas przeszły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	падохъ	паде	паде.
L. pod.	падохова, вѣ.	падостя, етѣ.	падостя, етѣ.
L. mn.	падохомъ	падосте	падоша.

Tryb rozkazujący.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	—	паждь	паждь.
L. pod.	паждька, вѣ.	паждьтя, тѣ.	паждьтя, тѣ.
L. mn.	паждьмы	паждьте	паждьте.

Tryb bezokoliczny.

пасти.

Imiesłów I.

Cz. teraz.	{	L. poj. пады і паа, ъ. падыи.
		L. pod. падыа, ъ. падыи.
		L. mn. м. ъ. і п. падые.
Cz. przesz.	{	L. poj. паъ ъ. паши.
		L. pod. паша, ъ. паши.
		L. mn. м. ъ. і п. паше.

Imiesłów II czynny.

Cz. teraz.	{	L. poj. падый паай, падыій, аа, еа.
		L. pod. падыаа, іи, іи.
		L. mn. падыи, іа, аа.
Cz. przesz.	{	L. poj. паъ а, о, (пашіи).
		L. pod. паа, ѣ, ѣ.
		L. mn. паи, ы, а.

Imięstów II bierny.

Cz. teraz. { L. poj. *мѡмѣ*, а, о.
 { L. pod. *мѡмѣ*, ѣ, ѣ.
 { L. mn. *мѡмѣ*, ѣ, а.

Cz. przesz. { L. poj. *мѣнѣ*, а, о.
 { L. pod. *мѣнѣ*, ѣ, ѣ.
 { L. mn. *мѣнѣ*, ѣ, а.

Uwaga. I. Czas przeszły *мѡхѣ* skraca się często na: *мѣхѣ*, *мѣтѣ*; *мѡмѣ*, *мѣтѣ*, *мѣхѣ*. Czas przeszły częstotliwy jest *мѡхѣ* i t. d.

Uwaga II. Tryb rozkazujący w księgach nowszych jest *мѣ*, *мѣмѣ*, *мѣтѣ* (zamiast *мѣмѣ*, *мѣтѣ*).

II. Sposób czasowania słowa *снѣмѣ*.

Tryb oznajmujący.

Czas teraźniejszy.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	<i>снѣмѣ</i>	<i>снѣмѣ</i>	<i>снѣмѣ</i> .
L. pod.	<i>снѣмѣ</i> , (<i>снѣмѣ</i>)	<i>снѣмѣ</i> <i>снѣмѣ</i> <i>снѣмѣ</i> .	<i>снѣмѣ</i> , <i>снѣмѣ</i> .
L. mn.	<i>снѣмѣ</i>	<i>снѣмѣ</i>	<i>снѣмѣ</i> .

Czas przeszły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	<i>снѣмѣхѣ</i>	<i>снѣмѣ</i>	<i>снѣмѣ</i> .
L. pod.	<i>снѣмѣхѣ</i> , <i>снѣмѣ</i>	<i>снѣмѣ</i> , <i>снѣмѣ</i> , <i>снѣмѣ</i> .	<i>снѣмѣ</i> , <i>снѣмѣ</i> .
L. mn.	<i>снѣмѣхѣ</i>	<i>снѣмѣ</i>	<i>снѣмѣ</i> .

Tryb rozkazujący.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	—	снѣжда	снѣжда.
L. pod.	снѣждаѣа, вѣ.	снѣждаѣта, тѣ.	снѣждаѣта, тѣ.
L. mn.	снѣждамы	снѣждаѣте	снѣждаѣте.

Tryb bezokoliczny.

снѣсти.

Imiesłów I.

Cz. teraz.	{	L. poj. снѣды і снѣла з снѣдѣши.
		L. pod. снѣдѣшиа, з. снѣдѣши.
		L. mn. м. з. і н. снѣдѣше.
Cz. przesz.	{	L. poj. снѣдаъ з. снѣдѣши.
		L. pod. снѣдѣшиа, з. снѣдѣши.
		L. mn. м. з. і н. снѣдѣше.

Imiesłów II czynny.

Cz. teraz.	{	L. poj. снѣдыи, снѣлаи і снѣдѣщии,
		L. pod. снѣдѣщиаа, ии, ии. (аа, е.
		L. mn. снѣдѣщии, иа, аа.
Cz. przesz.	{	L. poj. снѣлъ, а, о, (снѣдѣшии),
		L. pod. снѣлаа, ѣ, ѣ.
		L. mn. снѣли, ы, а.

Imiesłów II bierny.

Cz. teraz.	{	L. poj. снѣдомъ, а, о.
		L. pod. снѣдомаа, ѣ, ѣ.
		L. mn. снѣдоми, ы, а.

Cz. przesz.	}	L. poj. снѣдѣнѣ , я, ъ.
		L. pod. снѣдѣна , ѣ, ѣ.
		L. mn. снѣдѣни , ы, я.

III. Sposób czasowania słowa вѣмь.

Tryb oznajmujący.

Czas teraźniejszy.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	вѣмь	вѣси	вѣсть.
L. pod.	вѣдѣа , вѣ.	вѣста , стѣ.	вѣста , стѣ.
L. mn.	вѣмы	вѣсте	вѣдѣтъ.

Czas przeszły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	вѣдѣхъ	вѣдѣ	вѣдѣ.
L. pod.	вѣдѣхѡа , вѣ.	вѣдѣста , стѣ.	вѣдѣста , стѣ.
L. mn.	вѣдѣхѡмъ.	вѣдѣсте	вѣдѣша.

Tryb rozkazujący.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	—	вѣждаь	вѣждаь.
L. pod.	вѣждѣа , вѣ.	вѣждѣта , тѣ.	вѣждѣта тѣ.
L. mn.	вѣждаьмы	вѣждаьте	вѣждаьте.

Tryb bezokoliczny.

вѣдѣти і вѣсти.

Imiestów I.

- Cz. teraz. { L. poj. вѣды і вѣла з. вѣдци і вѣлци.
 L. pod. вѣдциа, з. вѣдци.
 L. mn. м. з. і п. вѣдцие.
- Cz. przesz. { L. poj. вѣдѣъ з. вѣдѣши.
 L. pod. вѣдѣша з. вѣдѣши.
 L. mn. м. з. і п. вѣдѣше.

Imiestów II. czynny.

- Cz. teraz. { L. poj. вѣдыи, вѣлай і вѣдции, аа, ее.
 L. pod. вѣдциаа, ии, ии.
 L. mn. вѣдции, іа, аа.
- Cz. przesz. { L. poj. вѣдѣа, а, о, (вѣдѣви вѣ-
 L. pod. вѣдѣа, ѣ, ѣ. дѣви.
 L. mn. вѣдѣи, ы, а.

Imiestów II. bierny.

- Cz. teraz. { L. poj. вѣдомъ, а, о.
 L. pod. вѣдома, ѣ, ѣ.
 L. mn. вѣдоми, ы, а.
- Cz. przesz. { L. poj. вѣдѣа, а, о.
 L. pod. вѣдѣа, ѣ, ѣ.
 L. mn. вѣдѣи, ы, а.

Uwagi:

1. вѣдѣ używa się nie tylko o drugiej i trzeciej, lecz także o pierwszej osobie czasu przeszłego.

2. Tryb rozkazujący oprócz вѣдѣа jest także osobliwie w księgach powszych: вѣди вѣдми, вѣдѣа (zamiast вѣдѣа, вѣдѣа).

3. Podobnie czasują się słowa z вѣкъ złożone: повѣкъ powiem; не вѣкъ nie wiem; съ вѣкъ wiem (conscius sum).

IV. Sposób czasowania słowa даямъ.

Т р ы б о з н а ј м у ј а с ы .

Час teraźniejszy.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	даямъ	даши	дасть.
L. pod.	дадева, вѣ.	даста, тѣ.	даста, тѣ.
L. mn.	дамы	дасте	дадасть (даастъ).

Час przeszły.

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	дахъ	да	да.
L. pod.	дахова, вѣ.	дадosta, тѣ.	дадosta, тѣ.
L. mn.	дахомъ,	дасте	даша.

Т р ы б р о з к а з у ј а с ы .

	os. 1.	os. 2.	os. 3.
L. poj.	—	даждь	даждь.
L. pod.	даждѣва, вѣ.	даждѣта, тѣ.	даждѣта, тѣ.
L. mn.	даждѣмы	даждѣте	даждѣте.

Т р ы б б е з о к о л и ч н ы .

даши.

Imięstów I.

Cz. teraz.	{	L. poj. даа ž. даюци.
		L. pod. даюца ž. даюци.
		L. mn. м. ž. і п. дающе.
Cz. przesz.	{	L. poj. давъ ž. давши.
		L. pod. давша ž. давши.
		L. mn. м. ž. і п. даше.

Imięstów II czynny.

Cz. teraz.	{	L. poj. дааі і даюціі, аа, ее.
		L. pod. даюцаа, іі, іі.
		L. mn. даюціі, іа, аа.
Cz. przesz.	{	L. poj. дааъ а, о (дааыі і даашіі).
		L. pod. дааа, къ, къ.
		L. mn. дааі, ы, а.

Imięstów II. bierny.

Cz. teraz.	{	L. poj. дааѣ, а, о.
		L. pod. дааѣа, къ, къ.
		L. mn. дааѣи, ы, а.
Cz. przesz.	{	L. poj. дааѣ, а, о,
		L. pod. дааѣа, къ, къ,
		L. mn. дааѣи ы, а.

Uwagi.

1. Osoba druga i trzecia liczby pojedynczej czasu przeszłego ma oprócz да także даѣтъ, даѣѣ lub даѣѣ.

2. Czas przeszły częstotliwy tego słowa jest даахъ дааѣаѣ і t. d.

3. Oprócz дааѣа nżywa się w trybie rozkazującym і дааі, дааіаѣ, дааіѣѣ.

4. Imiesłów I, imiesłów II. czynny, i imiesłów II bierny czasu teraźniejszego jest wzięty z słowa częstotliwego даю, даати dawać, które do pierwszej formy należy.

5. Podobnie odmienia się: предаю, подаяю, вдаяю.

V. Sposób czasowania słowa имать.

Czasieażniejszy słowa tego jest: имать, имаша, имате; rząd imiesłów I cz. teraż. имы ж. имѣши. Wszystkie inne czasy tworzą się od имѣти: cz. przesz. имѣхъ, имѣ, имѣхомъ, имѣсте, имѣша lub имѣхъ; tr. rozk. имѣти имѣнѣ, имѣйте; imiesłów I cz. ter. имѣа, cz. przesz. имѣахъ; imiesłów II. czynny cz. ter. имѣи i имѣаи cz. przesz. имѣахъ i имѣахъ lub имѣахъ; imiesłów II bierny cz. przesz. имѣи; cz. przesz. częstotliwy: имѣахъ lub skróć. имѣахъ i t. d.

Uwaga. Krom wyszczególnionych słów nieforemnych są jeszcze takowe, które nie we wszystkich czasach od zwyczajnej formy zbaczają; jako to:

1. имѣ idę, ма cz. przesz. имѣхъ, ма lub имѣахъ; тр. rozkaz. имѣ, имѣахъ, имѣахъ; тр. bezok. имѣи яć; imiesłów I cz. przesz. имѣахъ, ж. имѣаи; imiesłów II czynny cz. przesz. имѣахъ яć; imiesłów II bierny cz. przesz. имѣахъ.

2. идѣ idę, ма cz. przesz. идѣхъ; tryb rozkaz. иди; тр. bezok. ити; imiesłów I cz. teraż. иды, ж. идѣши cz. przesz. идѣахъ ж. идѣаи; imiesłów II czynny cz. teraż. иды i идѣаи; cz. przesz. идѣахъ, иды, иды; imiesłów II bierny cz. przesz. иды (nie uż.).

3. грядѣ idę, przychodzę, cz. przesz. грядѣхъ, грядѣ; imiesłów I cz. ter. грядѣ, ж. грядѣши. Imiesłów II czynny czas teraż грядѣи i грядѣаи. Wszystkie inne czasy przybiera od идѣ lub ходѣ.

4. рѣкѣ rzekę, ма cz. przesz. рѣкѣхъ, рѣчи, рѣкѣхомъ, рѣкѣсте, рѣкѣша; lecz także рѣхъ, рѣхомъ, рѣхѣ, рѣхѣша; tr. rozkaz. рѣчи (dawniej), teraz. рѣчи.

5. хоцѣ chcé, хоцѣши, хоцѣтъ; хоцѣмъ, хоцѣте, хотѣтъ; cz. przesz. хотѣхъ; tr. rozk. хотѣи; tr. bezok. хотѣти; imiesłów I cz. teraz. хотѣ, ż. хотѣщи.

6. чтѣ читам cz. przesz. чтохъ, чте; tr. bezokoliczny чети; imiesłów II czynny cz. przesz. чѣхъ. Lecz чтѣ częściej ma tr. bezok. w księgach nowszych чити; cz. teraz. чтѣ, чтиши, читѣтъ, zamiast чтеши, чтеѣтъ; gdyż чтеѣте (nie читѣте) Іван. 8. 49. jeszcze teraz znaleźć można.

§. 66.

О словахъ биерныхъ.

Sposobu właściwie biernego nie mają słowa mowy cerkiewnej jak tylko w imiesłowach II. z których za pomocą есмь czas przeszły, za pomocą кѣхъ i кыхъ czas zaprzeczony; a za pomocą кѣдѣ czas przyszły powstaje; n. p. чтенъ есмь, чтенъ еси, чтенъ естъ; чтени есмы, чтени есте, чтени сѣтъ; чтенъ кѣхъ; чтенъ кѣдѣ; читаемъ есмь. i t. d.

Najczęściej powstaje słowo bierne przez dodanie zaimka wzajemnego сѣ do słowa czynnego; n. p. сѣдими же, ѿ Гдѣ наказаніа, да не сѣ ми-ромъ вѣданіа; lecz gdy bywamy sążeni, од Па-на bywamy karani, абымы не были з tym światem potępieni. I. Кор. 11. 32. Да сѣтѣи нѣа твоѣ: święć się imię twoje Мат. 6. 9.

§. 67.

О словахъ заимковыхъ.

Słowa zaimkowe nie różnią się jak tylko znaczeniem od słów biernych, mają bowiem jak i te

zaimek *са* dodany; n. p. плакати^{сь} płakać, дикити^{сь} dziwić się, прикасити^{сь} dotykać się, радокати^{сь} radować się, поткнѣти^{сь} potknąć się, приближити^{сь} przybliżyć się, противити^{сь} przeciwieć się, надѣкати^{сь} spodziewać się.

Wiele słów czynnych staje się przez dodanie zaimka *са* zaimkowemi; n. p. смѣю śmieć, смѣются śmieją się; пекѣ piekę, пекѣтся troszczyć się; ѡтвергаю odrzucam, ѡтвергаются wyrzekam się.

Słowa zaimkowe czasują się na sposób słów czynnych.

§. 68.

O słowach czasowych nieosobistych.

Słów nieosobistych właściwych nie ma język cerkiewny, lecz w miejscu onych używa słowa osobistego w trzeciej osobie, lub przysłówka z trzecią osobą słowa posiłkowego; jako to: подобаетъ należy, докнѣтъ dosyć jest, мнитъ zdaje się, достонетъ należy, глаголетъ mówią, случаетъ, bywa (zdarza się), можнѣ етъ być może, аетъ етъ można, wolno (licet), имѣ етъ jawnie jest, оугоднѣ етъ podoba się.

§. 69.

Uwagi tyczące się czasowania.

Tryb oznajmujący.

a). Czas teraźniejszy.

1. Osoba pierwsza liczby pojedynczej kończy się na *ю*, lecz po *жа* tudzież po spółgłoskach syczących:

ж, ч, ш, щ i po spółgłoskach gardłowych: г, к, х na ъ; н. р. жааю pragnę, губаю губię, стража сierpię, тѣжа tęsknę, роуѣж szemram.

2. W pierwszych czterech formach ma druga osoba zakończenie еши, w dwóch ostatnich zakończenie иши; н. р. еупокиеши ofasz, ищеш szukasz, оучиши uczysz. Przed еши zamienia się г na ж, к na ч, х na ш; н. р. веѣрѣж, веѣржеши rzucisz, текѣж, текеши biegnieź. Słowa formy szóstej zamieniają głoskę osoby pierwszej ж w osobie drugiej na з, ш na с, щ na т lub тт; н. р. грожаѣж, грозиши grozisz; прошаѣж, проиши prosisz, маѣщаѣж, мастиши macisz; поѣщаѣж, постиши pościsz. Słowa zaś tejsze formy na жаѣж lub mające głoskę podręczną л przed ю, wyrzucają ж i л w drugiej osobie, jako też w dalszem czasowaniu; н. р. рожаѣж, родиши rodzisz, любаю, любеши kochasz. Zob. §§. 10, 62.

3. Osoba trzecia zamienia zakończenie osoby wtórej ши na тѣ; н. р. иптаетѣ karimi, зѣкнѣтѣ dźwięczy, сѣдѣтѣ sądzi.

4. Osoba pierwsza liczby mnogiej zamienia zakończenie osoby drugiej liczby pojedynczej ши na мѣ; н. р. лѣемѣ lejemy, пишемѣ piszemy, таимѣ tajemy.

5. Druga osoba liczby mnogiej zamienia мѣ osoby pierwszej liczby tejsze na те; н. р. чтеѣте czytacie, тѣчѣте biegniecie, грозиѣте grozicie.

6. Osoba trzecia przybiera w pierwszych czterech formach do zakończenia osoby pierwszej liczby pojedynczej тѣ, w dwóch ostatnich zamienia samogłoskę końcową ю, lub ѣ (po жа) osoby pierwszej na атѣ, ѣ na ятѣ, w którym razie ж przed л, głoska zaś podręczna л po spółgłoskach wargowych wypuszcza się; н. р. чаютѣ spodziewają się, таѣлѣтѣ psują, будѣлѣтѣ budzą, лежѣлѣтѣ leżą, любѣлѣтѣ kochają.

Uwaga. Osoba pierwsza liczby podwójnej zamienia мѣ osoby pierwszej liczby mnogiej na ва, w ро-

dzaju żeńskim na *ѣ*; osoba zaś druga i trzecia zamienia głoskę końcową osoby drugiej liczby mnogiej *ѣ* na *а*, w rodzaju żeńskim na *ѣ*, co we wszystkich czasach i trybach uważać należy.

b). Czas przeszły (jednotliwy).

1. Osoba pierwsza liczby pojedynczej czasu przeszłego powstaje, zamieniwszy zakończenie trybu bezokolicznego *ти* na *хъ*; n. p. *знаѣти* znać, *знахъ*; *молчати* milczeć, *молчахъ*; *ѣмѣти* umieć, *ѣмѣхъ*; *простиѣти* przebaczyć, *простихъ*. Lecz słowa formy trzeciej tworzą czas przeszły zamieniając *ѣ* pierwszej osoby liczby pojedynczej czasu teraźniejszego na *охъ*; n. p. *ѣкрохъ* biegłem, *ведохъ* prowadziłem, *помогохъ* pomogłem. Podobnie i słowa formy czwartej mające przed *нѣ* jeszcze jedną spółgłoskę kończą zaś przeszły na *охъ*; n. p. *оуспѣнѣ* zasnął, *оуспѣхъ*. Zob. §. 60. uw. 1.

2. Osoba druga wypuszcza zakończenie osoby pierwszej *хъ*, lecz zakończenie *охъ* zamienia na *ѣ*, przy czem głoski gardłowe *г*, *к* i *х*. na *ж*, *ч* i *ш* zamieniają się; n. p. *созда* zbudowałeś, *призрѣ* wejrzałeś, *рече* rzekłeś.

3. Osoba trzecia nie różni się od osoby drugiej; n. p. *благослови* błogosławił, *вѣнцѣ* mniemał, *вкрѣѣ* znalazł, *помѣрѣ* zaćmił się. Niekiedy przybiera osoba trzecia w końcu *тъ*; n. p. *поѣтъ* pojął, *начѣтъ* zaczął, *питѣтъ* pił, *прѣѣтъ* przyjął, *обвинѣтъ* obwinał, *кляѣтъ* kłął się.

4. Osoba pierwsza liczby mnogiej zamienia *хъ* osoby pierwszej liczby pojedynczej na *хомъ*; n. p. *вѣнѣѣхомъ* ukrzywdziliśmy, *нѣкѣнѣхомъ* doświadczaliśmy, *сѣвѣѣхомъ* zachowaliśmy.

5. Osoba druga liczby mnogiej zamienia *хомъ* osoby pierwszej liczby tejże na *сте*; n. p. *благодѣѣсте* dziękowaliście, *прѣѣсте* przyjęliście, *посѣѣѣсте* nawiedziliście, *напоѣѣсте* napoiлиście.

б. Osoba trzecia zamienia *хомъ* osoby pierwszej na *ша*, niekiedy na *хъ*; n. p. *вкѣроудѣша* zgłupieli, *извѣрѣша* obrali, *почтоша* chwalili, *плакѣша* płakali *метѣхъ* rzucali.

c.) *Czas przeszły (częstotliwy)*

Czas ten kończy się na *ахъ*, po *ж*, *ч*, *ш* i *щ* na *ахъ* i odmienia się podobnie jak czas przeszły (jednotliwy), tylko że się druga i trzecia osoba liczby pojedynczej kończy na *ше*; n. p. *бѣахъ* biegałem, *бѣаше*, *бѣаше*, *бѣахомъ*, *бѣасте*, *бѣахъ*; podobnie: *зрѣахъ* widywałem *вляжахъ* wlażyłem, *блюдахъ* zachowywałem, *нмахъ* miewałem, *течахъ* biegałem.

d.) *Czas przeszły (dokonany).*

Czas ten składa się z imiesłowa II. czynnego cz. przesz. i słowa posiłkowego *есмя*: n. p.

Liczba pojedyncza.

1. творилъ, я, о есмь.
2. творилъ, я, о еси.
3. творилъ, я, о есть.

Liczba podwójna.

1. творила, ѣ, ѣ есмя, вѣ.
2. творила, ѣ, ѣ еста, тѣ.
3. творила, ѣ, ѣ еста, тѣ.

Liczba mnoga.

1. творили, ы, я есмы.
2. творили, ы, я есте.
3. творили, ы, я сѣть.

e). Czas zaprzeczony.

Czas zaprzeczony nie jest innego, jak tylko imiesłów II czynny cz. przesz. z słowem posiłkowym *вѣкъ*; n. p. *изгнѣвъ вѣ* zginął by, *пришѣвъ вѣ* przyszedł by.

f). Czas przyszły.

Mało nader jest słów, które czas przyszły (właściwie taki) mają, jako to:

дамъ damę, *дашь*
даю daję, *дашь*
есть jestem, *будъ*
сѣжѣшь siedzę, *сидѣшь*
лжѣшь leżę, *лжѣшь*
падаю padam, *падѣшь*
двигамъ dźwigam, *двигѣшь*
куплю kupuję, *купѣшь*
дѣрзая śmieję, *дѣрзѣшь*
плюю pluję, *плюѣшь*
стою stoję, *станѣшь*
рыцѣю ryczę, *рыцѣшь*
сѣгамъ sięgam, *сѣгѣшь*
лишамъ ogołacam, *лишѣшь*
зѣвамъ ziewam, *зѣмѣшь*

w innych słowach oznaczon bywa czas przyszły:

1. Przez czas teraźniejszy, osobliwie gdy *еще* poprzedza; n. p. *оучѣю*, *идѣ по тѣбѣ*, *аможе еще идѣши*, *наuczycиелю*, *пойдѣ за тобѣ*, *догодъ tylko пойдѣши*. Мат. 8, 19.

2. Przez czas teraźniejszy złożony z jednym z przyimków: *въ*, *оу*, *въ*, (*ко*), *изъ*, *на*, *по*, *съ*, (*со*), *возъ*, *разъ*, *при*, *про*, *до*, *въ*, *въ*, *при*, *подъ*, *предъ*, *низъ*; n. p. *наидѣ nawiodę*, *потрекую wyładzę* (wytępię) *встаню opuszczę*, *убью zabiję*;

niezno wyleję, ohydno uderzę, kozłem wezmę, za-
cznę zacząć.

3. Przez tryb bezokoliczny połączony z słowem:
вѣдѣти, хотѣти lub имѣти; н. р. вѣдѣти а҃бляти бѣдѣ
działał; за́свидѣтельство азъ предъ Іісусъ Хрїстомъ
хотѣиимъ сѣдити живымъ и мертвымъ, zaświadc-
zę przed Jezusem Chrystusem, który sądzić będzie
żywych i umarłych II. Тім. 4. 1. Имѣти имаша
скровнице на неби, mieć będziesz skarb w niebie.
Мат. 10. 21.

II. Tryb rozkazujący.

1. Tryb rozkazujący nie ma osoby pierwszej liczby pojedynczej, druga zaś powstaje zamieniwszy o lub ʒ osoby pierwszej liczby pojedynczej cz. ter. na н, przy czem r na з, k na ц, х na с, zamienia się; n. p. **бѣди** prowadź, **помози** pomóż. Głoska н z poprzedzającą samogłoską tworzy dwugłoskę; n. p. **сѣи** siej, **ноу** śpiewaj. Słowa formy piątej i szóstej tworzą tryb rozkazujący odrzuciwszy **и** osoby drugiej liczby pojedynczej czasu teraźniejszego bez wszelkiej innej odmiany; n. p. **бди** czuwaj, **лети** leć, **ложи** łam, **сѣди**, **сѣди**, **сѣди**.

2. Osoba trzecia liczby pojedynczej nie różni się niczem od osoby drugiej.

3. Osoba pierwsza liczby mnogiej zamienia głoskę *и* osoby drugiej liczby pojedynczej po samogłosce na *иѣ*, po spółgłosce na *ѣиѣ*; n. p. *пиѣмъ* pijemy, *люѣмъ* kochamy. Atoli w słogach nowszych używa się zakończenie *иѣ* i po spółgłosce; n. p. *помоѣмъ* módlmy się (zamiast *помоѣмъ*).

4. Osoba druga i trzecia zamienia się osoby
pierwszej na te; n. p. *нзыдѣте выйдѣте, глаголю-
те* niech mówią.

III. Tryb bezokoliczny.

Tryb bezokoliczny kończy się zwykle na *ти*; n. p. *пити* pić; *прозакнѣти* wyrość (wyniknąć) Forma trzecia ma tryb bezokoliczny na *ти*; n. p. *гребѣти* grzebać, *вкрѣсти* znaleźć; a gdy przed *т* głoska gardłowa ma poprzedzać, zamienia się razem z *т* na *ц*; n. p. *стрѣци* strzedz, *сѣци* siec. Forma piąta zamienia *ю* osoby pierwszej, liczby pojedynczej w trybie bezokolicznym na *ѣти*; n. p. *горѣти* goreć, *мнѣти* mniemać. Forma szósta zamienia *ши* drugiej osoby liczby pojedynczej czasu teraźniejszego na *ти*; n. p. *мѣтити* mącić, *полнити* pełnić.

IV. Imiesłów I.

a). Czas teraźniejszy.

Imiesłów I cz. teraz. powstaje zamieniwszy w rodzaju męskim samogłoskę końcową osoby pierwszej, liczby pojedynczej czasu teraźniejszego na *а*, lub gdy *ж*, *ч*, *ш*, *щ* poprzedza na *я*, w formie zaś trzeciej i czwartej na *ы*; n. p. *жра* ofiarując, *примиряа* jednając, *уча* ucząc, *пасы* pasąc, *веды* prowadząc, *моги* (zam. *могы*) mogąc. Rodzaj żeński zamienia *тъ* osoby trzeciej liczby mnogiej czasu teraźniejszego na *ци*; n. p. *вѣзци* wioząc, *молчаци* milcząc, *поюци* śpiewając. Rodzaj nijaki nie różni się od rodzaju męskiego. Liczba mnoga dla wszystkich trzech rodzajów kończy się na *це*; n. p. *показывающе* rozkazując, *имѣюще* mając, *славяще* chwając, *терпяще* cierpiąc.

b). Czas przeszły.

Imiesłów I cz. przesz. zamienia w rodzaju męskim zakończenie osoby pierwszej, liczby poje-

dynczej, czasu przeszłego *хъ* na *къ*, w formie trzeciej *охъ* na *ъ*; n. p. *пикъ* piwszy, *слышакъ* słyszawszy, *раздѣлкъ* rozumiawszy, *могъ* mogłszy, *рѣкъ* rzekłszy. Rodzaj żeński przybiera jeszcze *шн*; n. p. *оукрѣтши* znalazłszy, *кѣпникши* kupiwszy, *святникши* święciwszy. Liczba mnoga ma dla wszystkich trzech rodzajów zakończenie *ше*; n. p. *искаше* szukawszy, *минѣше* minawszy.

Uwaga I. Imiesłów I. cz. przesz. słów do formy szóstej należących zwykł się skracać niekiedy, zamieniwszy *нѣкъ* na *ѣ*, w którym razie między *ѣ* i między głóską wargową głóska podręczna *л* ma miejsce; n. p. *сотвориѣтъ* skrót. *сотвори* uczyniwszy, *вставѣлъ* opuściwszy, *преломѣлъ* przełamawszy, *ударѣлъ* uderzywszy, *рождѣ* rodziwszy, *явилѣ* jawiwszy.

Uwaga II. Następujące słowa tworzą imiesłów I cz. przesz. nieforemnie: *возмѣ* wezmę *взѣмѣ*; *прѣймѣ* przyjmę *прѣмѣ*; *начнѣ* zacznę *начѣмѣ*; *оумрѣ* umrę *оумѣрѣ*; *имѣ* imię *ѣмѣ*; *жгѣ* palę *жѣгѣ*; *чтѣ* czytam *чѣтѣ*; *распнѣ* ukrzyżuję *распѣмѣ*; *оуснѣ* zasną *оуснѣмѣ*; *облѣкѣ* obłócę *облѣкѣмѣ*; *поимѣ* pojmem *поѣмѣ*.

V. Imiesłów II czynny.

a). Czas teraźniejszy.

Imiesłów II. czynny cz. teraż. powstaje, dodawszy do zakończenia imiesłowa I czasu teraż. głóskę *н*; n. p. *оутѣшашн* pocieszający, *цвѣтѣмшн* kwitnący, *могѣмшн* mogący; lub zamieniwszy zakończenie imiesłowa I. cz. ter. rodzaju żeńskiego *шн* na *щѣмшн*; n. p. *копѣщѣмшн* wołający, *лѣстѣщѣмшн* pochlebiający.

b). Czas przeszły.

Imiesłów II. czynny cz. przesz. powstaje z imiesłowa I cz. przesz. zamieniwszy *къ* na *лѣ*, lub

dodawszy jeszcze *и* albo *ш*: n. p. *накалѣ* który łaknął, *терпѣвѣи* który cierpiął, *вѣстѣвшѣи* który kazał.

Uwaga I. Głoska *д* i *т* wyrzuca się przed głoską końcową *л*; n. p. *палѣ* który upadł, *сѣкаѣ* który siadł, *челѣ* który czytał, *привѣкаѣ* który przywiódł, *вѣрѣкаѣ* który znalazł.

Uwaga II. Formując imiesłów II czynny cz. przesz. od imiesłowa I cz. przesz. skróconego dodaje się zamiast *и* dwugłoskę *ѣи*; n. p. *авлѣи* który objawił, *рождѣи* który porodził, *творѣи* który stworzył, *оудѣи* który uderzył.

VI. Imiesłów II bierny.

a). Czas teraźniejszy.

Imiesłów II bierny cz. teraż. nie różni się od osoby pierwszej, liczby mnogiej czasu teraźniejszego jak tylko, że w nowszych księgach imiesłowa głoska końcowa *и* zmiękczać się zwykła; n. p. *знаѣи* którego znają, *нарѣцаѣи* którego zowią, *сѣдѣи* którego sądzą, *просѣи* którego proszą. Forma trzecia i czwarta kończy ten imiesłów na *омѣ*; n. p. *влѣкомѣ* którego wleką, *сѣкадомѣ* który wędnieje *чтомѣ* którego czytają.

Uwaga. Niekiedy uzupełnia się ten imiesłów przybierając zakończenie *и*; n. p. *нарѣцаѣи*, *жѣгомѣи*.

b). Czas przeszły.

Tworząc imiesłów II bierny cz. przesz. zamieniają słowa formy pierwszej, trzeciej i szóstej samogłoskę końcową osoby pierwszej, liczby pojedynczej, czasu teraźniejszego na *ѣи*; n. p. *клѣи* biły, *крадѣи* kradziony *мѣченѣи* męczony; słowa formy drugiej na *и*; n. p. *званѣи* zwany; słowa

formy piątej na чнѣ; н. р. презрѣнѣ pogardzony; słowa zaś formy czwartej na енѣ lub тѣ; н. р. стѣгнуенѣ ściagniony, вѣтъ wity.

Uwaga I. Krom słów formy czwartej kończą i inne słowa ten imiesłów na тѣ; н. р. тѣтъ jęty, тѣтъ cięty, почѣтъ poczęty, прокѣтъ przeklęty, пролѣтъ przelany, распѣтъ ukrzyżowany.

Uwaga II. Nieforemnie tworzą ten imiesłów następujące słowa: пожрѣ ofiarując, пожрѣнѣ i пожертѣ; подпрѣ podeprę, подпрѣнѣ i подпертѣ; вѣкнѣ wątpię, вѣновѣнѣ; ѡрнѣнѣ odrzucę, ѡрнѣнѣнѣ; помѣнѣнѣ pomnę, помѣновѣнѣ; ѡдѣхнѣнѣ odetchnę, ѡдѣхнѣнѣ.

VII. Tryb łączący.

Tryb łączący wyraża się przez tryb oznajmujący z dodaniem: *да, даемъ, чтоемъ lub выхѣ, вы* i t. d. н. р. *да не съ міромъ ѡсѣдѣмъ*, abyśmy nie byli z tym światem potępieni. I. Кор. 11. 32. *Сѡ даемъ выхѣмъ измѣримъ мы*; obysmy byli pomarli. Нѣходѣ 16, 3. *Сѣи аще вы выхѣ пророкъ вѣдѣхѣ вы*; by ten był prorokiem, wiedziałby. Лѣк. 7, 39. *Аще вы вѣдали еси даръ Бжій: ты вы просила, и дала вы ти*; byś wiedziała dar Boży, prosiłabyś i dałby ci. Іѡан. 4, 10. *Молашѣ его, даемъ тѣхъ съ нимъ*; prosił go, aby jadł z nim. Лѣк. 7, 36. *Аще вы восхотѣхѣ еси жертвы, дала выхѣ оубѣ*; gdybyś był chciał ofiary, byłbym dał. Псал. 50, 18. *Да вѣдѣтъ вола твоѣ*; bądź wola twoja. Мат. 6, 10. *Аще ко выхѣмъ себе разсѣждали, не выхѣмъ ѡсѣдени выи*; bo byśmy się sami sądzili, niebylibyśmy sążzeni. I. Кор. 11, 31. *Аще чѣда Авраамѣа выте выи, дѣла Авраамѣа выте творили*; Jeśliście synowie Abrahamowi, czyncież uczynki Abrahamowe. Іѡан. 8, 39.

ROZDZIAŁ SZÓSTY.

O PRZYIMKACH.

§. 70.

O podziale przyimków.

Przyimki są dwojakie :

1. Nierozdzielne, które złożone tylko z innemi wyrazami używać się zwykły; jako to: *вы, на, при, при, про і разъ; н. р. выразѣнїи* wyrozumieć, *выкирати* wybierać, *пагѣба* zguba, *напрятъ* raproć, *напертъ* przedsionek, *прародитѣль* prarodzie, *прадѣдъ* pradiad, *праснѣкъ*, *правнукъ*, *препина-ти* przeszkadzać, *предатѣль* zdraca, *престола* tron, *прокавити* przedłużyć, *прокавити* przewidzieć, *про-рицати* przepowiadać, *разѣмъ* rozum, *разрушати* niszczyć, *раздати* rozdać, *расколъ* odszczepienstwo.

Uwaga. W rząd przyimków nierozdzielnych liczą się także dwa przysłówki: *низъ і козь; н. р. низложити* złożyć; *низринѣти* strącić, *вознестити* wznieść się, *коззвати* wołać (wezwać).

2. Rozdzielne, które same tylko stać i spad-kiem następnego imienia rządzić zwykły; jako to: *о, оу, и, къ, в, въ, о, ѿ, од, предъ* przed, *изъ, з, кѣзъ, без, по, ро, на, на, до, до, за, за, съ, з, од, къ, до, при, при, подъ, под, надъ, над, чрезъ, чрез, прѣзъ, прѣз.*

Uwaga. I. Przyimki rozdzielne bywają często na sposób nierozdzielnych z innemi wyrazami skła-
dane; *н. р. вѣнѣнїи* ocenić, *оукротити* ulagodzić, *входъ* wchód, *впрости* porosić, *вкрыти* odkryć, *прѣдѣни* poprzednik, *извергъ* wyrzutek, *кѣзчислен-*

нын niezliczony, помазати pomazać, натнати prze-
мощ, достоинство własność (dziedzictwo) заведати za-
здоścić, сказати związać, свыше z góry (od gó-
ry, von oben) пришець przybylec, подстнати po-
дuszczyć, надписаніе napis, чрезпредѣлѣ wygna-
nie, презнма przezwisko.

Uwaga II. Własność przyimkową mają także przysłówki następujące: близъ blisko, вѣсто za-
miast, вѣтрѣ wewnątrz, вѣ зewnątrz, для dla,
кромѣ krom (oprócz) между między, мимо mimo,
потѣ po, противѣ przeciw, ради dla, сквозь
wskróś, цѣпа dla (propter).

ROZDZIAŁ SIÓDMY.

O PRZYSŁÓWKACH.

§. 71.

O podziale przysłówek.

1. Przysłówki pod względem formy są pierwotne, pochodzące lub złożone :

1. Przysłówki pierwotne nie pochodzą od żadnych innych wyrazów; jako to: не nie, тѣ там, еи tak, акѣ natychmiast, еи ledwie, еи czyli (an), кѣ bardzo, конѣ precz, пакн znówu, нынѣ teraz, ницѣ twarzą do ziemi, тѣ даімо, нѣ blisko, еи jeszcze, ашѣ nadaremnie, тѣ таіеміе, сѣ не wyjąwszy, акн jakby, вѣтрѣ wzniosle, такѣ jawnie.

2. Przysłówki pochodzące wywodzą swój początek od innych wyrazów; jako to:

укопелъ з тамей strony, сюда то, тудъ тѣды, в-
куда зевсзѣд, онѣмъ онѣды, вѣкудаже ѡдѣд, по-
кудаже wszędy, куда оуѣды, онуда онѣды,
окуда obostronnie, ямъ додѣд, конъ precz, в-
куда зѣд.

2. Przysłówki oznaczające czas są: не оу же-
сече не, вѣтодъ одѣд, никонъ nigdy, никонъ на-
почѣтку, додѣдъ додѣд, потомъ potem, тогда wte-
dy, зѣдѣри рано, вѣгда zawsze, когда kiedy, вѣ-
дѣдъ одѣд, донѣдѣже dopóki, окуда niekiedy, егда
gdy, вѣгда kiedy, никогда nigdy, нѣкогда niekie-
dy, вѣноуѣ przez całą noc, позѣдъ późno, прѣд-
дѣ przedtѣm, испѣрка pierwѣj, иногда niekiedy.

3. Przysłówki ilość wyrażające są: толь тѣле,
додѣдѣдъ dosyć, изоконѣмъ obficie, много wiele,
мѣмъ mało, полѣмъ na pół, по частѣ części, коль-
мъ тѣмъ wіęcej, кохѣмъ całkiem, конѣмъ ile, то-
лиѣмъ tyle, i wszystkie od liczbowników pocho-
dne.

4. Przysłówki określające przymiot lub spo-
sób czynności są: нѣдѣдѣдъ trudno, едѣдъ ledwie,
вѣзѣдѣдъ niespodzianie, вѣзѣдѣдѣдѣдъ bez przestani-
ю, вѣзѣдѣдѣдѣдъ bez porządku, иѣмѣмъ mianowicie i
wszystkie od przymiotników pochodzące.

III. Rozróżniać się zwykły jeszcze przysłów-
ki na pytające, twierdzące i przeczące.

1. Przysłówki pytające są: кѣкъ дѣдъ czego,
гдѣдъ gdzie, кѣмъ додѣдъ, вѣкуда зѣдъ, едѣдъ аѣдѣдъ,
когда kiedy, кѣмъ jak, ли czyli, разѣдъ albo.

2. Przysłówki twierdzące są: конѣдѣдѣдъ pra-
wdziwie, такъ tak, еѣдъ tak, сѣдѣдъ tak.

3. Przysłówki przeczące są: не не, никонъ ni-
gdy, вѣкуда зѣдѣдъ, никѣмъ żadną miarę, никогда
nigdy, ни nie.

Uwaga I. Przysłówek przeczący не stoi przed
słowem czasowym oddzielnie, z imieniem zaś i in-
nym przysłówkiem w jeden łączy się wyraz; н. п.
не вѣдѣдъ не быѣдъ, нѣмоуѣдъ нѣмоуѣдъ, непорѣдѣдѣдъ нѣ-

skazitelny, неправедно niesprawiedliwie. Wyjmuje się jednak: неощекати мніемаć, ненакнаѣти nie-
nawidzić, неправдовати niesprawiedliwie czynić,
никто nie jestem.

Uwaga II. Przysłówek przeczący не łączы się z zaimekiem tylko i innym przysłówkiem w jeden wyraz, inaczej zaś stoi oddzielnie, a położony przed słowem czasowem odpowiada polskiemu: ni, ani, i jest w tym razie spojnikiem; n. p. никто nikt, нигдѣ же nigdzie, ни когда, ни слышатъ, ни разумеютъ, ni widzą, ni słyszą, ni rozumieją. Дан. 5, 23.

§. 72.

O stopniowaniu przysłówek.

Przymiotników stopień drugi rodzaju nijakiego zakończony на ѣ jest oraz stopniem drugim przysłówek; n. p. оудокѣ łatwiej, силнѣ silniej, ўраднѣ lżej, тощнѣ pilniej, докрѣ lepiej, далѣ dalej, впащенѣ niebezpieczniej, кстрѣ pilniej, сакѣ gorzej.

Niektóre przysłówki kończą stopień drugi на ѣише, inne на ае, jeszcze inne на аише; n. p. докрѣише lepiej, мудрѣише mędrzej, множае więcej, крѣпчае mocniej, жесточае okrutniej, легчайше lżej, дражайше drożej.

Niektóre przysłówki mają stopień drugi nieforemny: оунѣ lepiej (od влгво lub влзѣ), воще więcej, горѣ gorzej, глѣблѣ głębiej, тверѣ twar-dziej, ащѣ lepiej, пачѣ raczej (od пакн) коле więcej.

Stopień trzeci powstaje dodawszy do stopnia drugiego słówko кѣ, пре lub най; n. p. кскрѣпчае najmocniej, премудрѣ najmędrzej, найпачѣ najbardziej (szczególnie osobliwie), найскрѣ naj-prędzej.

ROZDZIAŁ ÓSMY

O SPOJNIKACH.

§. 73.

O podziale spojników.

I. Pod względem znaczenia dzielić się zwykły spojniki na:

1. Łączące (союзи сопрягающіи): и i, же też, а i, егда kiedy, когда gdy, тогда tedy.

2. Dzielące (раздѣляющіи): или albo, аи li, либо lub, ни ni, ниже ani.

3. Przeciwne (противительніи): но lecz, поне przynajmniej, аще и jeżeli zaś, обаче atoli, а a, хотя chociaż, однак jednak.

4. Warunkowe (соглашающіи): такw jak, аще jeżeli, ежеи jeżeli, аще оуkw jeżeli bowiem, аще аи jeżeli zaś, аще же jeżeli, аще кы gdyby, не кы gdyby nie, ежеи кы jeśliby, да кы aby.

5. Przyczynne (киноводящіи): ко bo, ико 'al-bowiem, понеже ponieważ, оуко przeto, зане lub, занеже ponieważ, такw albowiem, еже że, темже dla tego, следовательно zatem.

6. Niepewne (недоумкательніи): еда, аи, или.

II. Pod względem szyku dzielą się spojniki na:

1. Poprzedzające, które przed wyrazami przez nie połączonemi stać zwykły: но, не, ко, и, оуkw, да, занеже, темже, понеже, оуkw, ащеко, или, ни, ниже, ико.

2. Następne, które po wyrazach przez niezłączonych stoją: же, оуко, аи, ко.

3. Takowe, które już przed, już po wyrazach przez nie połączonych stać mogą: *окаже, аще, по- не, зине, прочее, wreszcie.*

Uwaga. Wyrazy: *тѣмже, тѣмже оубо, такожде, такожже* — *такw nie są nic innego, iak tylko przy- słówki, które jako spojniki używane bywają.*

ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY.

O WYKRZYKNIKACH.

§. 74.

Wykrzykniki najużywawsze.

Wykrzykniki, które się w piśmie ś. używać zwykły są:

1. *Ѧ о! n. p. Ѧ роде невяѣренъ, докогда въ васъ есѣ; o narodzie niewierny, dokądże przy was bę- de? Мар. 9, 19.*

2. *оубы аh! n. p. оубы мнѣ Гдѣ, Гдѣ, такw видѣхъ Ангѣла Гдѣа лицемъ къ лицу, аh мой Pa- nie Boże, iżem widział Anioła Pańskiego twarz w twarz. Гсѣ. 6, 22.*

3. *горе бѣда! n. p. горе вамъ смѣющимся ны- нѣ: такw возрыдаете и восплачете; biada wam, któ- rzy się teraz śmiejecie: bo będziecie narzekać i płakać. Лк. 6, 25.*

4. *оуа аh, еj, hej! n. p. оуа разорванъ црковъ, и трѣмъ днми созданъ: Спасенъ самъ; аh który rozwalasz kościół i we trzech dniach zno- wu budujesz: Wybaw się samego Мар. 15, 29.*

5. оу о! н. р. оу лютъ мнѣ; (о) biada mnie!
Мѣх. 7. 1.

Uwaga. W księgach innych używa się także:
а, фе, ва, на, га, гв, се, ха, вн, аѣ, втв, в-
ме, агъ, ахъ, вхъ, вгъ, гѣн, гон.

Część trzecia.

O SKŁADNI.

Części składni są: zgoda, rząd i szyk; dzieli się przeto część o składni na trzy rozdziały.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O ZGODZIE WYRAZÓW.

§. 75.

O zgodzie przymiotników.

1. Przymiotnik zgadza się z rzeczownikiem, czy wyraźnym, czy tylko domyślnym w rodzaju, w liczbie i w spadku; н. р. Яце ко кнндетъ въ сонн-
це вѣше мѣжь, златъ перстень ноза въ ризѣ свѣ-
тилѣ, кнндетъ же и ниць въ хѣтѣ одеждѣ; albowiem

gdyby wszedł do zgromadzenia waszego maż mający złoty pierścień w szacie świetnej, wszedłby też i ubogi w plugawej szacie Іаквк. 2, 2 Гакннн прозирають, и хроми ходять, прокаженнии очищаются; ślepi widzą, chromi chodzą, trędowaci bywają oczyszczeni. Мат. 11, 5.

2. Jeżeli przymiotnik do dwóch lub kilku należy rzeczowników, które różnego są rodzaju, kładzie się w liczbie mnogiej i zgadza się z rodzajem znaczniejszym. Jest zaś znaczniejszym rodzaj męski od żeńskiego, a ten od nijakiego; n. p. Яце же братъ или сестра наги (właściwie назн) есѣдѣтъ и лишиши есѣдѣтъ дневныа пищи; a jeśliby brat i siostra byli nadzy i potrzebowaliby powszedniej żywności. Іаквк. 2, 15.

3. Przymiotnik złączony z rzeczownikiem może być już skrócony, już uzupełniony, lecz przymiotniki dzierzawcze używają się najczęściej skrócone; n. p. Некачимаго раба кверзите во тмѣ кроуѣшнюю; niepożytecznego sługę wrzuccie do ciemności zewnętrznej Мат. 25, 30. Мачъ квасъ не смѣшание кваситъ; trocha kwasu wszystko ciasto kwasisi Галат. 5, 9. Да не разгорѣеа къ сѣдѣ видѣтъ дѣлоу; aby podniosłszy się w pychę nie wpadł w sąd diabelski I Тімоѣ. 3, 6.

4. Przymiotniki dzierzawcze używają się mianem spadku drugiego rzeczowników mów innych; n. p. хвалите его во гласъ трѣбенъ, chwalcie go głosem trąby. Чал 150, 3.

5. Przymiotniki, które do żadnego rzeczownika, ani do wyraźnego, ani do domyślnego nie należą, używają się na wzór przymiotników greckich w liczbie mnogiej rodzaju nijakiego; n. p. Проче же братіе мои, елика сѣтъ истинна, елика честна, елика праведна, елика пречиста, елика прелюбезна, елика добродѣльна, сѣа помышляйте; naostatek bracia, cokolwiek jest prawdziwego, cokolwiek

wstydliwego, cokolwiek sprawiedliwego, cokolwiek świętego, cokolwiek przyjemnego, cokolwiek dobrej sławy, to obmyślajcie. Філіп. 4, 8.

§. 76.

O zgodzie liczbowników.

1. Liczbowniki porządkowe wszystkie bez wyjątku, tudzież pierwotne: единъ, два, три і четыри zgadzają się z swoim rzeczownikiem na sposób przymiotników w rodzaju, liczbie i spadku; n. p. Изыде жрецьи первыи, wyszedł los pierwszy I. Паралип. 25, 9 И къ вса зѣмля оутѣхъ единѣ, и гласъ единѣ всѣмъ; а ziemia była jednego języka і tejże mowy. Быт. 11, 1. Нве роди сыны три, Noe zrodził trzech synów Быт. 5, 32.

2. Liczbowniki pierwotne od пяти і wyżej uważają się jako rzeczowniki zbiorowe, dla czego też imiona do nich należące w spadku drugim liczby mnogiej, stać zwykły; n. p. Не пять ли птицъ цкнѣтъ пѣназемѣ двѣма; iżali pięciu wróbli nie przedają za dwa pieniążki? Лск. 12, 6. Ище кѣдетъ иккоемѣ члвчкѣ сто овцѣ; jeśli by kto miał sto owiec. Мат. 18, 12.

3. Liczbowniki два, оба і дванадцать wymagają liczbę podwójną imion і słów czasowych do nich należących; n. p. Бѣдѣта два къ плоть единѣ; będą dwoje w jednym ciele. Быт. 2, 24. Течаста оба кѣспк; bieżeli oba społu Іван. 20, 4. Взаша оукрѣхѣ дванадцѣ коша исполнѣ; zebrali utomków dwanaście koszów pełnych. Мар. 6, 43.

§. 77.

O zgodzie zaimków.

1. Spadek drugi zaimków osobistych używa się często zamiast spadku czwartego, w którym razie stojący przy nich rzeczownik lub przymiotnik w drugim kładzie się spadku; n. p. Такъ насъ да не-
придетъ человекъ, какъ сядетъ Хрстовыхъ и строите-
лей тинъ Бжѣихъ; tak niechaj człowiek o nas ro-
zumie, jako o sługach Chrystusowych i szafarzach
tajemnic Bożych. I Кор. 4, 1.

2. Spadek trzeci liczby pojedynczej zaimków osobistych: ми, ти і си zastępuje często miejsce zaimka dzierzawczego мой, твоѣ, сѣи; n. p. Гдѣ ти смерте (właściwie: смерти) жало; гдѣ ти наде покладъ; gdzież jest śmierci, oścień twój? gdzie jest zwycięstwo twe śmierci (właściwie: o piekło) I. Кор. 15, 55. Помани ма Гди, егда прїидеши къ царствїи си; Panie, pomni na mię, gdy przyjdiesz do królestwa twego. Лск 23, 42.

3. Zaimek dzierzawczy сѣи ściągać się może we wszystkich trzech liczbach do wszystkich trzech osób; n. p. Идите людѣ, заткорите двери сѣи; idź ludu mój, zamknij drzwi twoje. Иса. 26, 20. Да положатъ на Бга оупоканїе сѣе; żeby pokładali w Bogu nadzieję swoją Псал. 77, 7.

4. Często stoi сѣи w znaczeniu przymiotnika: własny i odpowiada greckiemu ἰδιος; n. p. Рече же некто ѿ нихъ сѣи пророкъ; powiedział niektó-
ry z nich własny ich Prorok. Тїт. 1, 12. Іаже не-
набчени разкрацають къ сѣи погибели нмъ; któ-
re nieuczenni wykęcая ku swemu własnemu zatra-
ceniu II Петр. 3, 10. Ко сѣи прїиде, и сѣи егъ не прїиде; przyszedł do własności, a swoiż
(ἐδωκεν) go nie przyjęli Іван. 1, 11.

5. Zaimki względne zgadzają się z rzeczownikiem swoim w rodzaju i liczbie, nie zawsze atoli w spadku, ten bowiem zawisł od wyrazu następującego, a najczęściej od słowa czasowego; n. p. Оуглакоша мѣщи въ пѣдѣхъ, юже сотвориша: въ сѣти сѣи, юже скрѣши, оукаже нога ихъ; powieźli poganie w zatraceniu, które przyprawili; w sidle tѣm, które byli skrycie zastawili, uwięźla noga ich **Ѹаа** 9, 10. **Всѣаѣ** а въ землю, ѿ неаже вы ѡкрогостѣа; wprowadzę je w ziemię, która się wam nie podobала, **Числа**. 14, 30.

6. Zaimek względny **иже**, **тѣже**, **еже**, używa się do wyrażenia przedimka greckiego **ὁ**, **η**, **το**, którego Sławianie nie mają: n. p. **Не клекнитеа: вѣди же каиѣ, еже (то) еи еи, и еже (то) ни, ни;** nie przysięgajcie: ale wasza mowa niech będzie: Jest, jest, nie, nie. **Іаквк**. 5, 12. **Старци иже (тѣхъ)** въ вѣстъ молю; starszych, którzy są między wami, proszę. I **Петр**. 5, 1. Podobnie jest naśladowaniem mowy greckiej, gdy przed trybem bezokolicznym, lub przed imiestowem II zaimek **еже** stoi; n. p. **Колѣни паче кровь Хрѣтова очистиѣ сокѣтъ нашѣ ѿ мертвѣхъ дѣлъ, ко еже сѣдѣти елѣс то лаѣтрѣуеи нѣмѣ** **Бѣѣ**; jako daleko więcej krew Chrystusowa, oczyści sumienie nasze od martwych uczynków, ku słuženiu Bogu. **Еврей**. 9, 14. **Иже ѿ Оца и Сѣа нѣходящѣа**; który od Ojca i Syna pochodzi.

7. Zaimek wzajemny **са** należy nie tylko do trzeciej, lecz także do pierwszej i drugiej osoby we wszystkich trzech liczbach; n. p. **Бѣа азъ коюа; Бога się боję**. **Быт** 42, 18. **Да вѣдетъ рѣка твоа на сына; егоже оукрѣпилъ еси сѣкѣ**; niech będzie ręka twoja nad synem, któregoś sobie zmochnił. **Ѹаа**. 79, 18. **Да наслѣдѣиѣ сѣкѣ стѣнѣиѣ Бѣіе**; posiadźmy dziedzictwem świątnicę Bożą. **Ѹаа**. 82, 15. **Всѣа ко нищѣа нѣмѣтѣсъ сокою; аbowiem** zawsze ubogie macie z sobą. **Мат**. 26, 11.

§. 78.

O zgodzie słów czasowych.

1. Słowo czasowe zgadza się z głównikiem (subjektem) swoim tak wyraźnym, jako i domyslnym w liczbie, rodzaju i osobie; n. p. **Благодѣла- нѣа ради кѣждо свою женѣа имать**; dla porub- stwa niech każdy ma swoją żonę. I Кор. 7, 2. **Какъ чѣвѣкъ прежде доброе вѣно полагаетъ, и егда оу- пѣетъа тогда хѣждетъ**; wszelki człowiek pierw- ęj kładzie wino dobre: a gdy się napiją, tedy po- dlejsze. Iwan. 2, 10.

2. Dwa główniki liczby pojedynczej w jednym i tymże samym okresie wymagają liczbę podwójną, więcej zaś jak dwa czyli to wyraźne, czyli domysl- ne ale żywotne wymagają liczbę mnogą słowa cza- sowego; n. p. **Милость и истина предидетъ предъ лицемъ твоимъ**; miłosierdzie i prawda uprzedzą oblicze twoje. Псал. 88, 15. **Горе текъ Бавилоне и Асія, горе текъ Египте и Сиріа. Преподшите- са крестницею и вѣселиницею, и плачите сынѣа вашихъ**; biada tobie Babilonie i Azyjo, biada tobie Egypcie i Syryjo. Opaszcie się wormi i włosieni- cami, a płaczcie synów waszych. III Ездры 10, 1.

3. Rzeczowniki zbiorowe i liczbowniki pierwot- ne od пяти i wyżej mają przy sobie słowo cza- so- we już w pojedynczej już w mnogiej liczbie; n. p. **Оумоула же ксе множество**; i umilknęło wszystko zgromadzenie. Дѣян. 15, 12. **Какъ цѣтко снѣю въ сѣкѣ раздѣлаема записѣтѣа**; wszelkie kró- le- stwo przeciw sobie rozdzielone będzie spustoszone Дск. 11, 17. **Кто сѣа братіа моя; кѣрзи сѣа брація мои. Мат. 12, 48. Воскланките Егѣки ксе земля: воспойте, и радѣйтеа и пойте; выкри- хайте Пауи всеа земля, спiewайте а**

weselcie się i grajcie *Псал. 97, 4. Нехождяхъ седмѣ кракъ*; wychodziło siedm krów. *Быт. 41, 2.*

4. Przymiotniki rodzaju nijakiego położone w liczbie mnogiej bez rzeczownika (zob. §. 75. Nro. 5.) wymagają słowo czasowe w liczbie mnogiej; n. p. *Всѣ ми лѣтъ сѣтъ, но не всѣ назидають*; wszystko mi wolno, ale nie wszystko buduje. *I. Кор. 10, 23. Се поминаются злѣа, и не возвратятся дождеже приидѣтъ на землю*; oto puszczona są plagi, a nie wrócą się, aż przyjdą na ziemię. *III. Ездры 10, 14.*

5. Jeżeli słowo czasowe do więcej i różnych należy osób, zgada się wtedy z znaczniejszą. Jest zaś osoba pierwsza znaczniejszą niżeli druga, a ta znaczniejszą niżeli trzecia; n. p. *Язъ и Оцъ едино есма* (właściwie: есма); ja i Ojciec jedno jesteśmy. *Іван. 10, 30.*

To samo i pod względem rodzaju uważać należy; n. p. *Ирада и миръ въловызастася*; sprawiedliwość i pokój pocałowały się. *Псал. 84, 11.*

§. 79.

O zgodzie przysłówków.

1. Przysłówek *исполнь*, tudzież stopień drugi innych przysłówków, gdy miejsce przymiotników zastępuje, stać może przy każdym rodzaju i liczbie; n. p. *Сѣтъ Гдѣ Гавашдѣ, исполнь всѣ земли славь егв*; święty Pan Bóg zastępów, pełna jest wszystka ziemia chwały jego. *Исѣин 6, 3. Меньшій перстъ мой толстѣе естъ чреслъ Оца моего*; najmniejszy palec mój większy jest niż biodra ojca mego. *II Паралип. 10, 10. Достоупнѣе сѣтъ извы дрдга, нежели вильнаа добзѣнѣа крага*; lepsze są

rany od miłującego, niż zdradliwe całowania od nienawidzącego. Пс. 27, 6.

3. Przysłówek przeczący: nie nie, używa się przy słowie czasowym, lubo już inne przeczenie, jako: никто ніт, ничто ніс, никогда lub николиже nigdy, znajduje się w okresie; п. р. Покры ко-да стѣжающіа имѣ: ни единый ѿ нихъ не изыстъ; i okryta woda te, którzy ich ciążyli: jeden z nich nie został. Псал. 105, 11. Въ тѣ ноць не шаша ничежо; оцей нocy ніс не уловіли. Іван. 21, 3. Кѣгда въ ма не имать вжаждатиса ни-когдаже; kto wierzy w mię, nigdy pragnąć nie będzie Іван. 6, 35. Нѣсте ли члн николиже; nie czytaliście nigdy. Мат. 21, 16.

3. Przysłówek прежде даже wymaga не przed słowem czasowym; п. р. Прежде даже вторницею пѣтель не козгашитѣ, три краты ѿвержешиа мене; pierwей niż два kroć kur zapieje, trzykroć się mnie zaprzesz Мар. 14, 30. Бѣ славы твѣа Оѣс нашимъ Авраамѣ, прежде даже не величитиса мѣ къ Харранѣ; Bóg chwały ukazał się ojcu naszemu Abrahamowi, przedtem niż mieszkał w Charan Аѣан. 7, 2.

ROZDZIAŁ DRUGI.

О РZАДZIE.

§. 80.

Spadek pierwszy.

Spadek pierwszy stoi na pytanie kto? lub co? п. р. Рѣша оуко колѣки Фаравнѣ: перстѣ Бжій естѣ

сїе: и жесточїа сердце Фаравново, и не посади ихъ, такоже рече Гдѣ; i rzekli czarownicy do Faraona: Palec to Boży jest: i zatwardziło serce Faraonowe, i nie posłuchał ich, jako przykazał Pan Исход. 8, 19.

§. 81.

Spadek drugi.

1. Spadek drugi zawist od pytania: czyj, czyja czyje, kogo lub czego; n. p. Въ кто седмоядесать Факїи сына Ромелїина, коцарїа Нхазъ сынъ Іварамїа царя Іданна; roku siedmnastego Facee сына Romeliasza królował Achaz syn Joatham króla Judzkiego. IV. цѣтвѣ 10, 1.

2. Na pytanie: kiedy? kładzie się także spadek drugi; n. p. Виждѣ азъ лице Оцѣ вашего, такъ какъ нѣтъ ко мнѣ, такоже вчера и третїаго дня; widzę twarz o'ca waszego, że nie jest przeciw mnie, jako wczora i dziś trzeci dzień. Евтѣ 315.

3. Spadek drugi wymagają po sobie imiona zbiorowe, jako to: множество мно́ство, мѣра мѣра, часть часть, число liczba i t. p. Въ тѣхъ слезахъ множество воланихъ, слѣпыхъ, хромихъ, слухихъ, чающихъ движенїа воды; w tych leżało множество wielkie niemocnych, ślepych, chromыхъ, wyschłych, którzy czekali poruszenia wody. Іван. 5, 3. Гонимъ людей выводитъ тѣ; zgromadzenie narodów obstapi cię. Псал. 7, 8.

4. Przymiotniki: достоинъ годzien, полнъ pełen, нагъ nagi, лишень оголоcony (właściwie иміестѣвъ II bierny cz. przesz. od лишѣ), tudzież przysłѣвки od nich pochodzące wymagają spadek drugi; n. p. Достоинъ дѣлатель изды скоѣ; го-

dnv jest robotnik zapłaty swojej. I. Тімоѡ. 5, 18. Нѣже оуста клятвы и горести и вина сѣтъ; кѡрых уста напелѣnione сѧ przeklinania i gorzkości. Римл. 3, 14. Ище кто ѡ васъ лишенъ есть премѣдрости, да проситъ и дастъа емѡ; jeśli kтóry z was potrzebuje (pozbawiony jest) mądrości, niech prosi, a będzie mu dana. Іакв. 1, 5. Іакв въ мѡжѣ кѡгѡ и исполнѧ дѣла сѧ и вѣрѡ; albowiem był mąż dobry i pełen Duchu S. i wiary. Аѡан. 11. 24.

5. Stopień drugi przymiotników i przysłówków рѡдзи spadkiem drugim; n. p. Змѣи въ мѡдрѣишии вѣсѣхъ свѣрен сѡцихъ на земли; wąż był chytrszy nad inne wszystkie zwierzęta ziemne: Быт. 3, 1. Изскачатъ паче рысей кони егѡ, и кыстрѣе конѡвъ Іракѣискихъ: и поѡдѣтъ конницы егѡ; lżejsze niż pardowie konie jego, a прѣдшы niż wilcy z wieczora: rozbieżа się jezdni jego. Іевк. 1, 8.

6. Liczbowniki od пяти до тѣхъ рѡдзѧ spadkiem drugim rzeczy liczonej (zob. §. 70. Nro. 2.) n. p. Рѡзѡ и поля вратѡ своѣмѡ: козѡ двѣстѣ козѡвъ двѣдѣсѧтъ, овецѡ двѣстѣ, овнѡвъ двѣдѣсѧтъ, великодоуѡвъ доиннѣхъ, и жрекатѣ ихъ тридѣсѧтъ, волюѡвъ чѣтыредѣсѧтъ, юнцѡвъ двѣсѧтъ, осѡвъ двѣдѣсѧтъ и жрекатѣ двѣсѧтъ; oddzielił (wziął) i posłał bratu swemu: Kóz dwieście, kozłów dwadzieścia, овецъ dwieście i baranów dwadzieścia, wielбѣдзиѣ зрѣбныхъ (dojnych) ze зрѣбиѣты ихъ тридзѣсѣи, крѡвъ (wołów) чѣтердзѣсѣи, быкѡвъ двадзѣсѣи (дзѣсѣѡ) осѡвъ двадзѣсѣи i ослѡтъ ихъ дзѣсѣѡ. Быт. 32, 13-15.

7. Слова czasowe, кѡре przysłówек прѣчѣзѧcy не перед собою маѧ, рѡдзѧ spadkiem drugim о-повідниѡка (predikatu) n. p. Ище ихъ встѡпѣтъ зрѡ, и наготѡ Оѡѧ своѣгѡ не видѣша; oblicza ich byty odwrócone, i оѡcowskiego łona nie widzieli. Быт. 9, 23. Егда творилии оуѡдѣтъ или вечерю, не

ЗОВИ ДРѢВЦѢ ТВОИХЪ, НИ БРАТІИ ТВОЕЯ, НИ СРЪДНИКѢ ТВОИХЪ, НИ СОСѢДѢ КОГАТЫХЪ . . . ЗОВИ ИНИЦІА, МИЛОМОЩИМА; gdy sprawujesz obiad abo wieczerzą, nie wzywajże przyjaciół twoich, ani braciej twéj, ani krewnych, ani sąsiad bogatych . . . wzywże ubogich, ułomnych. Дск. 14, 12. Рима не вѣстивъ къ намъ пришелъ еси; Rzymu nie opuściwszy do nas przybyłeś. Тропарь 10го Стычня.

Uwaga. Przeczenie niezawisłe ma tę własność, że nie tylko opowiednik, lecz i głównik na drugi zamienia spadek; n. p. *Смѣтъ Бѣгъ какъ слѣзъ ѿ очю ихъ, и смерти не вѣдетъ ктою, ни плача ни боли, ни болѣзни не вѣдетъ ктою; otrze Bóg wszelką łzę z oczu ich: a śmierci dalej nie będzie ani smutku (płaczu) ani krzyku, ani boleści więcej nie będzie. Apok. 21, 4.*

8. Słowa zaimkowe krom spadku czwartego zaimka ca mają jeszcze przy sobie spadek drugi odpowiednika; n. p. *Всакѣмъ брашна вознѣшѣа дѣша ихъ*; wszelakim pokarmem brzydziła się dusza ich. *Ѹаа. 106, 18. Сохлѣхѣа ризъ своихъ*; ze wloką szaty swe łezek. *44. 19. Врѣкохѣа тайныхъ срѣа* odrzucamy (odrzućiliśmy) pokrytą sromotę. *II Кор. 4, 2.*

9. Słowa czasowe złożone z przyimkiem *изъ* i *въ* wymagają spadek drugi; n. p. *Помышлявши ли же сѣ, какъ ты извѣжиши ли сѣдѣ Бжїа; i rozumieszże to, że ty u dziesz sądu Bożego. Ринаан. 2, 3* *Дѣ ѡмѣчѣнъ ѡ сонмища вѣдетъ; aby był z bōżnicy wyrzucon Іван. 9, 22.*

10. Słowa czasowe: *вкѣстити* kosztować, *напити* nakarmić, *напояти* napoić, *наполнити* napelnić, *насытити* nasycić żądają spadek drugi środka, za pomocą którego czynność ma być dopełniona; n. p. *Невозможенъ въѣзъ въ дѣла небаго, и добраго въѣзъ въ дѣла* Бжѣя глагола пакы *вѣнчавати* бѣ покаяніе; nie podobna jest, aby ci, którzy skosztowali daru niebieskiego

skosztowali nie mniej dobrego słowa Bożego. byli odnowieni ku pokucie. . . Евр. 6, 4. Наполни́хъ храмъ дима; napełni (napełnił) się kościół dymu. Якоже 15, 8. Проси́ша и при́доша крестни, и хлѣба не́беснаго насыти́хъ; żądali i przyleciała przepiórka: i chlebem niebieskim nasycił je Фил. 104, 40.

Uwaga. Często spadek szóstyma miejsce w tym razie. Zob. Мат. 10, 42, Мар. 9, 41.

11. Słowa czasowe wyrażające: oczekiwanie, chęć, żądanie, życzenie i t. p. wymagają miasto spadku czwartego spadek drugi; n. p. Нова нѣсе и новы земли по обѣтованію ево члвкъ; nowych niebios i nowej ziemi wedle obietnicy jego oczekiwamy II Петр. 3, 13. Повелѣ́хъ имъ ждати́ обѣтованіа О́га; rozkazał im, aby czekali obietnicy Ojco-wskiej Дѣян. 1, 4. Взыщите́ Г҃а и оутвердите́ся: взыщите́ лица ево вы́хъ; szukajcie Pana a bądźcie umocnieni: szukajcie oblicza jego zawsze. Фил. 104, 4. Бы́сте́ трекдюще́ млека а не крѣпкѣ́а пи́щи; staliście się którymby mleka trzeba, a nie twardego pokarmu Евр. 5, 12.

12. Snadkiem drugim rządzą przyimki: кѣзъ, до, изъ, ѿ, съ і оу; n. p. Рѣ́хъ творите́ кѣзъ ро-птаніа́ и размышеніа́; wszystko czyncie krom (bez) szemrania i wahania. Фил. 2, 14. Потреба́ю чело-вѣка, е́гоже сотвори́хъ, ѿ лица земли, ѿ чело-вѣка́ да́же до скота, и ѿ га́дъ да́же до пти́цъ не́бныхъ; wyglądzę człowieka, którego stworzył z obliczno-ści (oblicza) ziemi: od człowieka aż do zwierząt, od ziemiopłazu aż do plastrza powietrznego. Быт. 6, 7. Изъ́ гадѣ́нныхъ воззва́хъ къ тебѣ́ Г҃и; z głę-bokości wołałem ku tobie Panie. Фил. 120, 1. Рече́ Петрѣ́: Встані́ съ постели́ твое́а; rzekł Piotr: Wstań, a pościel sobie (z pościeli twojej) Дѣян. 9, 34. Онъ сто́аще оу́ вѣсожженіи́ своихъ; on stał przy całopaleniu swoim Числ. 23, 6.

13. Spadek drugi stoi nakoniec po przysłówkach, które miejsce przyimków zastępują: **Възхъ**, **вѣстѣ**, **внѣтрѣ**, **внѣ**, **вонѣ**, **вскрѣнѣ**, **вскрѣдѣ**, **дѣлѣ**, **дѣлаѣ**, **кромѣ**, **вкрѣстѣ**, **пачѣ**, **подѣ**, **подолѣ**, **посредѣ**, **прежде**, **ранѣ**, **развѣ**; н. р. **Болѣ** **внѣзѣ** **смерти**; chorował aż do śmierci. **Філіп. 2, 27.** **Возложиша** **вѣрхѣ** **єю** **рѣзы** **своѣ** **и** **вѣдѣ** **вѣрхѣ** **нхѣ**, włożyli na nie odzienia swoje, a jego wsadzili (wsiadł) na nie **Мат. 21, 7.** **Дворѣ** **сѣщѣ** **внѣтрѣ** **цркви** **изнеси** **внѣсѣдѣ**, sień, która jest przed (wewnątrz) kościołem, wyrzuci precz. **Інокан. 11, 2.** **Всѣ** **же** **разѣкашасѣ** **по** **странамѣ** **Іудейскимѣ** **и** **Самарѣйскимѣ** **кромѣ** **Іерусалима**; i rozprószyli się wszyscy po krainach Żydowskiej ziemi i Samaryi oprócz Apostołów. **Дѣян. 8, 1.** **Положитѣ** **закрѣ** **своѣ**, **вкрѣстѣ** **єго** **сѣненіє** **єго**; położył ciemność tajnikiem swoim, około niego namiot jego. **Філіп. 17, 12.** **Извѣ** **нашѣ** **прежде** **сложеніѣ** **мїра**; wybrał nas przed założeniem świata. **Ефес. 1, 4.** **Не** **создаѣ** **кыстѣ** **мѣжѣ** **жены** **ради**, **но** **жена** **мѣжѣ** **ради**; nie jest stworzon mąż dla niewiasty, ale niewiasta dla męża **І. Кор. 11, 9.** **Кто** **Бѣ**, **развѣ** **Гдѣ**: или **кто** **Бѣ**, **развѣ** **Бѣ** **нашего**; któż Bogiem oprócz Pana? або który Bóg oprócz Boga naszego. **Філіп. 17, 32.**

§. 82.

Spadek trzeci.

Spadek trzeci stoi krom pytania komu lub czemu:

1. Często także zamiast spadku drugiego; н. р. **И** **сѣ** **вѣдѣ** **паденіє** **конемѣ**, **и** **мѣкшѣ**, **и** **вѣдѣ** **мѣкшѣ**, **и** **вѣдѣ** **мѣкшѣ** **скотшѣ** **сѣщѣ** **кѣ** **полѣ** **цѣхѣ** **онѣхѣ**, по паденію сѣмѣ; i tak będzie upadek koni, i mułów, wielbłądów i osłów i wszech

bydłał, które były w obozie onym, jako upadek ten. Захар. 14, 15. *Вамъ*, такъ сей естъ констатинъ Гітхъ мірѣ; wiemy, że ten jest prawdziwie zbawiciel świata Іван. 4, 42. Ни начала днѣмъ, ни жн-вотѣ конца имѣа; nie має ані początku днів (dni) ані końca жывота. Еккл. 7, 3.

2. Po przymiotnikach, tudzież po przysłówkach od tychże pochodnych: повиненъ winien, долженъ powinien; н. р. Иже аще мѣтъ хлѣкъ сей, или пѣтъ чашѣ Гдню недостойнѣ, повиненъ вѣдѣтъ тѣхъ и крови Гдни; ktobykolwiek jadł ten chleb, або піл кielich Pański niegodnie, będzie winien ciała i krwi Pańskiej. I Кор. 11, 27. Галииамъ и Каркаримъ, мудрымъ же и неразумнымъ долженъ есмь; Grekom i barbarzynom, мудрому i niemудрому jestem повинен. Римл. 1, 14

3. Po słowie posiłkowem, tak wyraźnie położonem, jako też domysłnem, gdy має значеніе слова: там; н. р. Юноши, иже естъ крѣпость; pacholeta, którzy тамъ маѣ: Динїла 1, 4. Аще же ми естъ съ токою и оумрети (оумрѣти), не ѡвергѣа тѣе; by potrzeba i umrzeć mi z tobą, nie zaprzę się siebie. Мар. 14, 31. Не всака плоть, таже плоть, но нна оукъ плоть человекъмъ, нна же плоть скотъмъ, нна же рыкамъ, нна же птицамъ; nie każde ciało, тоż ciało; ale insze ludzkie, insze bydzące, insze rybie, insze ptasze. I Кор. 15, 39.

4. Po słowach czasowych: внимати uważać, сѣднѣти sądzić, оучити uczyć, прилѣжати przykładać się, посяѣдокати naśladować, прикасатиса dotykać się, повиноватиса słuchać, причащатиса stać się uczestnikiem, радоватиса radować się, порѣгатиса urągać się, посмѣкатиса wysmiewać się, зазрѣти winować (ganić) навѣкати nawykać, прѣкновати naśladować, tudzież po słowach czasowych z przyimkiem съ złożonych stoi spadek trzeci opowiednika; н. р. Иже хотѣша внимати моимъ

сортванъ, рѣхѣа же монѣмъ вкнчннѣмъ; ani przestawali na radzie mojej i uwłóczyli wszelkiemu karaniu memu. Притч. 1, 50. Сѣди ми Гдѣ по правдѣ твоей; сѣдз миѣ Пане według sprawiedliwości twojej. Псал. 34, 24. И рече царь къ ести ѿ сынѣмъ пакна Іїаека, и наѣчнѣи а кннгамъ и азымъ халдеискъ; i rzekł król, aby wwiódł z synów Irzaelowych i aby ich uczył pisma i języka Chaldejskiego Данила. 1, 3. Да оучатѣа же и наши двкрмѣмъ дѣламъ прикѣжати; a niech się uczą i nasi w dobrych uczynkach przodkować Тит. 3, 14. Ты же поспѣдѣвалѣ еси моѣмъ оученію, житію, прикѣтѣмъ, вѣрѣ, долготерпѣнію, любви, терпѣнію; lecz ty dostąpiłeś mojej nauki, ćwiczenia, przedsięwzięcia, wiary, wytrwania, miłości, cierpliwości. II Тимод. 3, 10. Не можете трапезѣ Гдѣмъ причащатѣа и трапезѣ кѣсѣтѣмъ; nie możecie być uczestnikami stołu Pańskiego i stołu czartowskiego. I. Кор. 10, 21. Радѣюа и сорадѣюа кѣмъ вѣмъ; weselę się i pomagam wszystkim wam weso- ла Філіп. 2, 17.

5. Tryb bezokoliczny słów czasowych ma bardzo często spadek trzeci opowiednika po sobie; n. p. Внѣгда сокрѣшатѣа костѣмъ монѣмъ; gdy się łamią kości moje. Псал. 41, 11. Внѣгда нчѣзати дѣхъ моѣмъ; gdy we mnie duch mój ustawał Псал. 141, 4. Бысть же оумрѣти инщѣмъ, и несеиъ кыти Иггѣмъ на лоно Авраамѣе; i stało się, że umarł żebraк, a poniesion był od Aniołów na łono Abrahamowe. Лѣк. 16, 22.

6. Wypuszczając w okresie przysłówек: gdy, chociaź, lubo, i t. p. kładzie się imiesłów II z należącem do niego imieniem w spadku trzecim, jak w łacińskim spadek szósty (ablativus absolutus) a w greckim spadek drugi, n. p. Съшедшѣмъ же оученикомъ Іѣанновомъ начатѣ глаголати; a gdy

odeszli posłowie (uczniowie) Janowi, począł mówić,
 15k. 7, 24. *Гдѣ еси глаголющ мнози кровни въ него;*
 to gdy on mówił, wiele ich weni uwierzyło Iwan.
 8, 30. *Камени запечатанѣ въ Иудей, и конквѣмъ*
стрегущимъ пречистое Тѣло твое, конквѣмъ еси.
 Lubo kamień od żydów był zapieczętowany i cho-
 ciaż żołnierze przeczyszczało Twoje strzegli, zmar-
 twychwstałeś jednakże. Тропарь конкр. I.

7. Przyimki *къ* i *по* wymagają spadek trzeci po sobie; n. p. Множицею кохотѣхъ прїити къ вамъ; często przedsiębrałem przybyć do was. Рим. 1, 13. Помощи ма Бже по величїи мѣти твоей; zmiłuj się nademną Boże, według wielkiego miłosierdzia twego. Псал. 50, 1.

8. Przysłowki: противъ і правъ rządzą spad-
kiem trzecim; n. p. Слѣдуйте ко всѣмъ орѣдіямъ Бжїа,
якѣмъ возмоуши вамѣ стати противъ кознемъ діа-
вольскимъ; obleczcie się w zupełną zbroję Bożą: a-
byście mogli stać przeciw zasadzkom diabelskim
Еф. 6, 11. И сѣдѣ Іисъ правъ сокровищномъ
хранилищѣ, зраше какъ народъ мещетъ мѣдѣ; а
siedząc Jezus przeciw skarbnicy, patrzył, jako rze-
sza kładła pieniądze Мар. 12, 41.

9. Wykrzykniki nakoniec gorę, ouby luty,
mają spadek trzeci po sobie; n. p. Горѣ бѣмъ Фа-
рісеѣмъ; biada wam Faryzeuszom. Лск. 11, 42.
Оубы мнѣ Гѣм; ah mój Panie. Гсд. 6, 22. Ё лю-
тѣ мнѣ biada mnie Іерем. 45, 3.

§. 83.

Spadek czwarty.

Krom pytania kogo lub co zwykł stać spadek
czwarty :

1. Dla oznaczenia czasu na pytanie jak długo
n. p. Сегу ради видѣ, починающе такъ три а́к-
та но́чь и день не престаахъ оучасо слезами еди-
наго кождѣ вѣкъ; dla tego czujcie: помниае, жем
przez trzy lata w nocy i we dnie nie przestawał na-
поминаѣ z was kaждего ze łzami. Дѣян. 20. 31.
И зрѣти мѣстѣ тѣлесѣ ихъ дни три и полъ;
i ujrzą ciała ich przez trzy dni i pół, Апокл. 11, 9.

2. Spadek czwarty stoi także po słowach cza-
sowych: благодарити dziękować, поминувати zmi-
łować się, lubo w polskiem innu wymaga się spa-
dek; n. p. Перкоє благодарю Бѣа моего в вѣхъ
вѣкъ; najprzód dziękuję Bogu mojemu за was
wszystkich; Римл. 1, 8. Іисѣ Сѣа Дѣдокъ поми-
лѣи мѣ; Jezusie synu Dawidów zmiłuj się nade-
mną. Лѣк. 18, 38.

3. Po przyimkach: возъ, оуъ, по i чрезъ; n.
p. Роздѣши ми лѣкѣваа возъ вѣгата; oddawali mi
złe за dobre Фил. 34, 12. И ѿ исполненіа егѣ ми
вѣи прѣхѣмъ и вѣгодатъ возъ вѣгодатъ; а z peł-
ności jego myśmy wszyscy wzięli, i łaskę за łaskę
Іван. 1, 16. Оуъ онѣ странѣ; на drugiej stronie.
Дѣйте ѿ вѣкъ по три мѣжи ѿ племени; obierzcie
z kaждего pokolenia po trzech mężach (mężów)
Іисѣа Навн. 18, 4. И послаша писѣніа чрезъ пи-
смоносци; i listy rozesłano przez прѣдкіе посылы.
Есѣдрѣ 8, 10.

4. Po przyimkach: вѣ, за, на, надъ, подъ,
прѣдъ gdy poruszenie z miejsca на miejsce о-
значая; n. p. Никтоже вѣнѣетъ вѣна но-
ва вѣ мѣжи вѣтхи; żaden (nikt) nie leje вина no-
wego w stare statki Мар. 2, 22. Емъ его за деснѣю
рѣкѣ воздѣвѣ; ująwszy prawą rękę jego podniósł
go. Дѣян. 3, 7. Розвѣде ихъ на горѣ высокѣ;
wyprowadził je na górę wysoka. Мат. 7, 1. Ёстѣтъ

оузрите неко ѡкресто и Агглы Бжїа восходящїа и нисходящїа над Сїи челоуѣческаго; (odtąd) ujrzy-
cie niebo otworzone i Anioły Boże wstępujące i
zstępujące na Syna człowieczego. Іван. 1, 51. Нѣтъ
достойнѣ, да под крокъ мой внидешн; nie jestem
godzien, abyś wszedł pod dach mój. Мѣк. 7, 6.
Да внидетъ предъ тѣмъ мѣтѣя моѣ; niechaj mo-
dlitwa mo a przyjdzie przed obliczność twoję (przed
ciebie) Числ. 87, 3.

5. По przystówkach междѣ, мимо, сквозѣ,
gdy na pytanie: dokąd, którędy i t. p. odpowiada-
ją; n. p. Приде междѣ предѣлы Деканолскн; przy-
szedł pośrzodek (między) granic Dekanolskich. Марк.
7, 31. Продохоуъ сквозѣ огнь и водоу przeszliś-
my przez ogień i przez wodę Числ. 65, 12.

§. 84.

Spadek piąty.

Spadek ten używa się najwięcej:

1. Przy drogiej osobie trybu rozkazującego n. p.
Послашанте Акти наказанїа Сїа; słuchajcie syno-
wie nauki ojcowskiej Притч. 4, 1. Смыне челоуѣчѣ,
оутверди лице твоѣ на югѣ; synu człowieczy, po-
staw oblicze twoje na drogę południa. Іезек. 20, 46.

2. По wykrzykniku ѿ; n. p. Сего ради кезъ-
ѡвѣстенъ еси ѿ; челоуѣче всакъ сѣданъ; przetoż nie
możesz być wymówion o człowiecze wszelki, któ-
ry sądzisz. Рим. 2, 1. ѿ чѣче, ты кто еси про-
тивъ ѡбѣщанїа Бгѡвн; o człowiecze, coś ty jest,
który odpowiadasz Bogu. Рим. 9, 20.

§. 85.

Spadek szósty.

Spadek szósty używa się:

1. Na pytanie kim lub czem; n. p. Такъ ли немыслимъ есте: начеши аломъ, нымъ плотію скончаваете; takżeście głupi, że począwszy duchem, teraz ciałem bywacie wykonani. Галат. 3, 3. Пролетъ крокъ еа и покрыветъ ю землею; niechaj wyleje krew z niego i okryje ją ziemią. Лект. 17, 13

2 W okresie biernym na pytanie od kogo, przez kogo i t. p. Кѣмъ мнѣ предана сѣтъ Оцѣмъ моимъ; wszystkie rzeczy dane mi są od Ojca mego. Мат. 11, 27. Егда званъ будеши кимъ на крикъ, не садн на предикъ мѣстѣ; gdy będziesz wezwany (przez kogo) na gody, nie siadajże na pierwszym miejscu. Лск. 14, 8.

3 Ilość ceny stoi zwykle w spadku szóstym; n. p. Единиъ кѣ долженъ платюсуть динарий, други же платюдесять; jeden dłużeń był pięćset groszy, a drugi pięćdziesiąt. Лск 7, 41. Колицкъмъ долженъ еси господиному моему; wieleś winien panu memu? Лск. 10, 5. Деѣма стома пѣназеи хлѣкомъ не довакють нмъ; za dwieście groszy chleba nie dosyć im będzie Іван. 6, 7.

4. Oznaczenie czasu na pytanie kiedy stoi często w spadku szóstym; n. p. Днемъ и ноцию выйдеть ѿ; we dnie i w nocy obłoczy je Псал. 54, 11. И снхтъ и востаетъ ноцию и дню, а спатбы и вставалъ в nocy i we dnie Мар. 4, 27.

5. Przymiotniki osobę lub rzecz opisujące wymagają spadek szósty własności; n. p. Ізраиль же каше копитъ скоты, и сребромъ и златомъ, а Абрамъ былъ bardzo богатъ в осадлости злата и сребра. Псал. 13, 2 Оубидають жинѣ единѣ доврѣ

зракомъ и красою; ujrzą jedną białogłową podobną (nadobną) i gładką II Ездры, 4, 18. Благочисти́и срѣца́хъ: якъ тѣмъ Бг҃ъ оузра́хъ; błogosławieni czystego serca; abowiem oni Boga oglądają. Мат. 5, 8.

6. Słowa czasowe wладати o władac, господствовать panować, вженити́хъ ożenić się wymagają spadek szósty opowiednika; n. p. Наполните́ землю, и господствуйте́ ею, и владайте́ рыбами морскими, и птицами́ неbesными, и вѣдми́ скотами́; napełniajcie ziemię, a czyńcie ją sobie poddaną; i panujcie nad rybami morskimi i nad ptactwem powietrzném i nadewszemi zwierzęty. Быт. 1, 28. Правда́ мати́ Іоанни́ Правди́ды ради́, якъ вженити́хъ ею́; Herod pojął Jana dla Herodiady, iż ją był pojął (za żonę) Мар. 6, 17.

7. Przyimki за, надъ, подъ, предъ, съ, odpowiadając na pytanie gdzie, rządzą spadkiem szóstym; n. p. Се́ сѣи́ стоитъ за́ стѣною́ нашею́; oto ón stoi za ścianą naszą. Пѣснь Пѣсней 2, 9. И́же ты́ Гдѣ́ вышній́ надъ́ всею́ землею́, съ́хъ прекозности́ сѣи́ надъ́ вѣдми́ ко́ни; abowiem tyś Pan najwyższy nadewszystką ziemię, bardzo wywyższony nadewszystkie Bogi. Псал. 96, 9. Прежде́ даже́ не возгласи́ тебѣ́ Філіппъ́ сѣщи́ подъ́ смоковницею́, видѣ́хъ́ те́бѣ́; pierwей niż cię Filip wezwał, gdyś był pod figą, widziałem cię. Іоан. 1, 48. И́ по́сю́ кѣ́пшъ́ Ангѣла́ моего́ предъ́ лицемъ́ твоимъ́; i pośle przesłańca twego Anioła Нѣхъ́ 33, 2. Си́льный́ срѣ́теться́ съ́ си́льнымъ́; mocny natarł na mocnego. Іерем. 46, 12.

8. Przysłówek между́ рządzi oprócz spadku четвертого́ czasem także spadkiem szóstym; n. p. Врядъ́ поло́жъ́ между́́ тобою́, и́ между́́ женою́, и́ между́́ сѣ́менею́ твоимъ́, и́ между́́ сѣ́менею́ то́ю; położę nieprzyjaźń między tobą, a między niewia-

sta i między nasieniem twém, a nasieniem jej Быт. 3, 15.

§. 86.

Spadek siódmy.

Spadek siódmy zawisł zawsze od przyimka, a wprawdzie od przyimka w, tudzież od przyimków: въ, на, по, при, gdy na pytanie gdzie odpowiada; n. p. *Шедше испытайте извѣстныя в отрочати; идѣте, а выведующе сѣ пиѣно о дѣтецѣхъ* Мат. 2, 8. *Иыша скныны въ челоуѣцѣхъ и скотѣхъ; быѣу mszyce* tak na ludziach, jako i na bydle. *Ихъ* 8, 18. *Потомъ мы жидѣиѣи вставши, кѣни въ нынѣ востанѣни бѣдемъ на облацѣхъ въ срѣтеніе Гдѣ на козѣхъ; потѣмъ мы, кѣрѣи жѣи, кѣрѣи рѣ- zostajemy, pospoѣу поchwyceni бѣдемъ зъ нѣми в ѣ- бѣлахъ прѣцивъ Хрыстѣсѣу на поветриѣ. I Голѣи. 4, 17. Иѣе кѣо хѣѣи по мѣи ити, да ѣвер- жѣи сѣи; жѣи кѣо хѣе за мѣи сѣи, нѣхъ самъ сѣи заприѣ. Мат. 16, 24. Хѣи при мѣи Галилѣи- стѣи вѣдѣ двѣ врати; гдѣ хѣи надъ (при) морзѣмъ Галилѣи сѣи, иѣрѣи двѣ бѣи Мат. 4, 18.*

Uwaga. Dawniej używano spadek ten w imio- nach miejsc i czasu bez przyimka; n. p. *Москва* w Moskwie, *зима* w zimie (zimą).

ROZDZIAŁ TRZECI.

O SZYKU.

§. 87.

Prawidła tyczące się szyku wyrazów.

1. W okresie twierdzącym zajmuje głównik zwykle pierwsze miejsce n. p. Сынокъ твои и дщери твоя ѿданы къдѣтъ мѣжъ иномъ; synowie twoi i córki twe niech będą dane inszemu narodowi, Второзак. 28, 32. Мужіе идущи съ нимъ стоахъ ѿдающе; mężowie oni, którzy z nim byli, stali zdumiewszy się. Дѣян. 9, 7.

2. Przymiotniki stać mogą lub przed, lub po rzeczowniku swoim, lecz przymiotniki jako też zaimeki dzierzawcze następują w ogóle po rzeczownikach, do których należą: n. p. Подвизанъ добрымъ подвигомъ върнъ, еманъ за кѣмъсю жизнь, въ нѣмъ и законъ былъ еси, и испокѣданъ еси докроу испокѣданіе предъ многими свидѣтели; bojuj dobry bój wiary: dostępuj żywota wiecznego, do którego jesteś wezwan i wyznałeś dobre wyznanie przed wielą świadków I. Тимод. 6, 12. Тѣмъ окычанъ кляги кѣдѣмъ былъ; złe rozmowy psują dobre obyczaje I. Кор. 15, 33. Нѣче ко кровъ козлиа и телчиа и пепель юнчи кропащи wskierненымъ ѿщипаетъ: колима паче кровъ хртови; abowiem jeśli krew kozłów i wołów i popiół jałowice pokropiony, splugawione poświęca, jako daleko więcej krew Chrystusowa, Евр. 9, 13. Гдѣ Бгъ твой кагоможитъ плодъ чреби твоего, и плодъ земли твоея, пшеницѣ твою, и вино твоє, и елей твой; Pan Bóg twój

będzie błogosławił owocowi żywota twojego i owocowi ziemi twojej, zbożu twemu, i zbieraniu wina i oliwie. Второзак. 7, 13.

Uwaga. Рєчь і вєакїѣ стої најчєстєїєй прєд rzeczownikієм; н. р. Рєчь народѣ нєкаше прєкєсн-тєса ємѣ; wszystka rzesza pragnęła się go dotknąć. Лєк. 6, 10. Хоцѣ, да молїтвы творатѣ мѣжїє на кєлєкомѣ мѣстѣ; chcę, aby mężowie modlili się na każdym miejscu. I. Тїмод. 2, 8.

3. Zaimek wzajemny łączy się z słowem czasowem w jeden wyraz, lecz przy innych wyrazach стої oddzielnie; н. р. Жїєщїѣ на зємїє козрєдѣютєса н козкєсєлатєса; mieszkający na ziemi radować się będą i będą dobrej myśli Япокає. 11, 10. Яцє домѣ на сє раздѣлїтєса, нє можєтѣ стєтї домѣ тоѣ; dóm jeśliby przeciw sobie był rozdzielon, nie może się ostać on dóm. Мар. 3, 25.

4. Spojniki(ко, же, аи, оуєкв, і przysłówki дѣла, радн наступїя по wyrazie, do którego належє; н. р. Лєчшє ко єстѣ кїѣгоє творєцїнѣм по-стїрадїтї, нєжєлїє слє творєцїнѣм; abowiem lepiej cierpieć dobrze czyniąc, niżli źle czyniąc I Петр. 3, 17. Прїєклїжєтєса же прїєднїєкѣм впрѣкєнєкѣм; і przybliżał się dzień święty przasników. Лєк. 22, 1. Єстѣ лї зєтѣ пррєкѣ Гдєнѣ; jeśli tu prorok Pański. IV црѣтѣ 3, 11. Яцє констїнєнѣс оуєкв прїєдѣс глєголєтє, прїєкєлє сѣдїтє сыноєкє чєлєкѣчєстїєн; jeśli wzdy po prawdzie sprawiedliwość mówicie, sądzїєż sprawiedliwie synowie człowieczy. Фїл. 57, 1. Нєстѣ дѣла члѣкѣкѣ н нашєгв радн спєсєнїєлє кочєлєкѣчєсєтєса; który dla nas ludzi i dla naszego zbawienia stał się człowiekiem.

5. Spadek drugi zawisły od przysłówка вєкѣ-тєстє стої чєстєо мїєдзѣ в і мѣстѣм; н. р. Прєлїєкє-лїє крєбѣ чєлєкѣчѣс, вѣ єл мѣстѣм єгв прєлїєтєса;

T r e ś ć.

Część pierwsza

czyli

wstępna.

	str.
§. 1. O abecadle mowy cerkiewnej.	1.
§. 2. O brzmieniu niektórych głosek	2.
§. 3. O podziale głosek.	3.
§. 4. O używaniu samogłosek: а, е і є, и і ї.	4.
§. 5. O używaniu samogłosek: о і ѡ, ѳ і ѵ.	6.
§. 6. O używaniu samogłoski ѱ.	8.
§. 7. O używaniu samogłosek ꙗ, ѡ, ѣ і ѧ.	9.
§. 8. O używaniu spółgłosek.	10.
§. 9. O używaniu bezgłoski ѱ і ѧ.	11.
§. 10. O zamianie głosek.	13.
§. 11. O znakach iloczynowych.	14.
§. 12. Prawidła iloczynowe.	15.
§. 13. O znamionach pisarskich.	17.
§. 14. O znakach skracających wyrazy.	17.
§. 15. O znaczeniu głosek liczbowem.	21.

CZĘŚĆ DRUGA.

O częściach mowy.

§. 16. O podziale wyrazów na części mowy.	22.
§. 17. O własnościach części mowy spadkow- waniu podpadających.	22.

ROZDZIAŁ PIERWSZY

O rzeczownikach.

	str.
§. 18. O rodzaju rzeczowników. - -	25.
§. 19. O spadkowaniu rzeczowników. -	25.
§. 20. Pierwsza forma spadkowania. -	26.
§. 21. O rzeczownikach nieforemnych rodzaju męskiego, - - -	30.
§. 22. Uwagi nad spadkami liczby pojedynczej.	32.
§. 23. Uwagi nad spadkami liczby podwójnej.	33.
§. 24. Uwagi nad spadkami liczby mnogiej	34.
§. 25. Druga forma spadkowania -	35.
§. 26. Uwagi nad spadkami liczby pojedynczej	39.
§. 27. Uwagi nad spadkami liczby podwójnej	40.
§. 28. Uwagi nad spadkami liczby mnogiej.	40.
§. 29. Trzecia forma spadkowania. - -	41.
§. 30. Uwagi nad spadkami liczby pojedynczej	45.
§. 31. Uwagi nad spadkami liczby podwójnej.	45.
§. 32. Uwagi nad spadkami liczby mnogiej.	46.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O przymiotnikach.

§. 33. Podział przymiotników. - -	47.
§. 34. O przymiotnikach uzupełnionych. -	47.
§. 35. Spadkowanie przymiotników uzupełnionych, - - -	48.
§. 36. O przymiotnikach skróconych. -	54.
§. 37. Spadkowanie przymiotników skróconych.	55.
§. 38. O przymiotniku <i>este</i> . - - -	60.
§. 39. O stopniowaniu przymiotników. -	61.

ROZDZIAŁ TRZECI.

O liczbownikach.

§. 40.	Podział liczbowników.	-	-	65.
§. 41.	O liczbownikach pierwotnych.	-	-	65.
§. 42.	Spadkowanie liczbowników pierwotnych.	-	-	63.
§. 43.	O liczbownikach porządkowych.	-	-	66.
§. 44.	O liczbownikach kilkrotnych.	-	-	67.
§. 45.	O liczbownikach zbiorowych.	-	-	67.

ROZDZIAŁ CZWARTY.

O zaimkach.

§. 46.	Podział zaimków.	-	-	68.
§. 47.	O zaimkach osobistych.	-	-	68.
§. 48.	O zaimkach ukazujących.	-	-	69.
§. 49.	O zaimkach dzierżawczych.	-	-	73.
§. 50.	O zaimkach pytających.	-	-	75.
§. 51.	O zaimkach względnych.	-	-	77.
§. 52.	O zaimku wzajemnym.	-	-	79.
§. 53.	O zaimkach nieoznaczających.	-	-	79.

ROZDZIAŁ PIĄTY.

O słowach czasowych.

§. 54.	Podział słów czasowych.	-	-	80.
§. 55.	Własności słów czasowych.	-	-	81.
§. 56.	O czasowaniu słów foremnych.	-	-	82.
§. 57.	Pierwsza forma czasowania.	-	-	82.
§. 58.	Druga forma czasowania.	-	-	85.
§. 59.	Trzecia forma czasowania.	-	-	89.
§. 60.	Czwarta forma czasowania.	-	-	92.
§. 61.	Piąta forma czasowania.	-	-	94.

§. 62.	Szósta forma czasowania.	- -	97
§. 63.	O słowach nieforemnych.	- -	100.
§. 64.	O czasowaniu słowa posiłkowego.	- -	100.
§. 65.	O czasowaniu innych słów niefore-	- - - -	104.
	mnych.	- - - -	
§. 66.	O słowach biernych.	- - -	113.
§. 67.	O słowach zaimkowych.	- -	113.
§. 68.	O słowach czasowych nieosobistych.	- -	114.
§. 69.	Uwagi dotyczące się czasowania.	- -	114.

ROZDZIAŁ SZÓSTY.

O przyimkach.

§. 70.	O podziale przyimków.	- -	124.

ROZDZIAŁ SIÓDMY.

O przysłówkach.

§. 71.	O podziale przysłówków.	- -	125.
§. 72.	O stopniowaniu przysłówków.	- -	128.

ROZDZIAŁ ÓSMY.

O spójnikach.

§. 73.	O podziale spójników.	- -	129.

ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY.

O wykrzyknikach.

§. 74.	Wykrzykniki najużywawsze.	- -	130.

—)(—

CZEŚĆ TRZECIA.

O składni.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O zgodzie wyrazów.

§. 75.	O zgodzie przymiotników.	-	-	131.
§. 76.	O zgodzie liczbowników.	-	-	133.
§. 77.	O zgodzie zaimków.	-	-	134.
§. 78.	O zgodzie słów czasowych.	-	-	156.
§. 79.	O zgodzie przysłówków.	-	-	137.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O rządzie.

§. 80.	Spadek pierwszy.	-	-	-	138.
§. 81.	Spadek drugi.	-	-	-	139.
§. 82.	Spadek trzeci.	-	-	-	143.
§. 83.	Spadek czwarty.	-	-	-	146.
§. 84.	Spadek piąty.	-	-	-	148.
§. 85.	Spadek szósty.	-	-	-	149.
§. 86.	Spadek siódmy.	-	-	-	151.

ROZDZIAŁ TRZECI.

O szyku.

§. 87.	Prawidła dotyczące się szyku wyrazów.	152.

Pomyłki znaczniejsze.

W przedmowie na str. odwrotnej wiersz 11. bre-
vi, se latinis; ma być: brevi, se pure pute latinis

str. wiersz wydrukowano ma się czytać.

5. 1, 2, 3 i 4 we wszystkich słowach, jako też w wie-
lu innych aż do strony 23 — ma się
czytać zamiast końcowego e — t.

4. 20. po ψ wyraz: głoski ma być opu-
szczony.

5. 11. позорыще   позорыще

6. 22. нгггмвнн   нгггмвннъ

10. 27. których   z których

13. 20. przyszłego   przeszłego

13. 22. wrzuce   rzuce

15. 25. poddaja   podpadaja.

14. 2. w грѣсѣхъ   w грѣсѣхъ

14. 4. стїи   стїи

14. 17. въ страны   ко страны

15. 23. głosnikaakcentu   głosnika (akcentu)

15. 25. w głosce   w zgłosce.

15. 27. synu   syna

15. 27. a niektóre   niektóre

16. 7. мирю   мїрю

16. 26. вертоградаръ   вертоградаръ

17. 22. тїтїа   тїтїа.

18. 2. Deut. 10, 10.   Deut. 10, 17.

20. 8. христїаниннъ   христїаниннъ.

21. 16. ѱ
400.   ѱ
400.

25. 3. звѣрь zwierze   звѣрь zwierze

25. 6. лѣвѣть   лѣвѣдъ

25. 7. niedzwieć   niedźwiedz.

25. 13. оуцєрєсѣ   оуцєрєсѣ

32. 2. крѣтѣ   крѣтїа

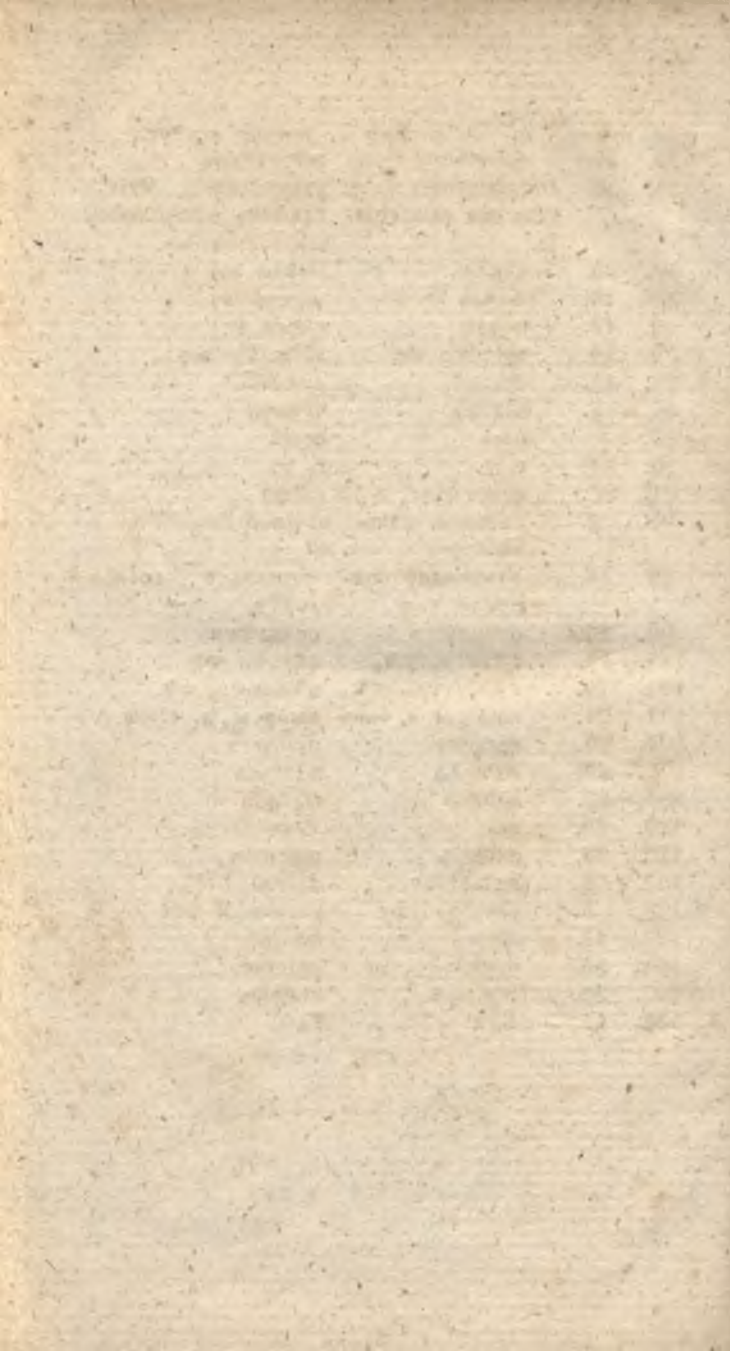
34. 15. Zob. ѱ. 12. 4 i 5.   Zob. ѱ. 11. 6.

34. 16. głoska   zgłoska

<i>str.</i>	<i>wiersz</i>	<i>wydrukowano</i>	<i>ma się czytać.</i>
53.	32.	мѣдрѣйшій	мѣдрѣйшій
54.	30.	Przymiotniki dzie- rzawcze zamienia- ją.	przymiotniki dzie- rzawcze odrzuciwszy ын zamieniają.
57.	28.	павла	павла (н)
58.	14.	павла	павла (н)
59.	17.	павла	павла (н)
59.	24.	składają się	skłaniają się
62.	15.	меншій	меншій
65.	9.	четырн	четыри
66.	6.	czas	czas
76.	14.	г. ж.	г. н.
91.	27.	снщи сѣс	сѣщи
94.	9.	нзчѣзнѣ, нзчѣ- знѣти	нчѣзнѣ нчѣзнѣти
94.	11.	козпраднѣ коз- праднѣти	козпраднѣ, козпра- днѣти.
96.	25.	снаенѣти	снаедѣти
101.	4.	вѣхота, стѣ	вѣхота тѣ
101.	14.	вѣашета, стѣ	вѣашета, тѣ
101.	21.	были, ы, а, есмь	были, ы, а, есмь.
104.	20.	прѣвнѣти	прѣвѣти
105.	22.	мѣдѣца	мѣдѣца
105.	23.	мѣдѣцин	мѣдѣцин
116.	16.	zas	czas
116.	28.	оквнтѣ	оквнтѣ
118.	4.	zginął by	zginął był
118.	5.	przyszedł by	przyszedł był
122.	11.	авлен	авленъ
124.	34.	осениć	ocienić
127.	38.	немоуѣ	немоуѣ
134.	11.	Гдѣ	Гдѣ.

40, - m

Biblioteka Śląska w Katowicach
Id: 0030000585783

I 158927

